

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
(ਭਾਰਤ)

GOVERNMENT OF PUNJAB
(INDIA)

ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ
ਲੇਖਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ
FARM ACCOUNTS
IN
PUNJAB
2004-2005

ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ECONOMIC ADVISER TO GOVERNMENT PUNJAB
CHANDIGARH

ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ
(ਭਾਰਤ)

ECONOMIC AND STATISTICAL ORGANISATION, PUNJAB
(INDIA)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੰ: 912

Publication No.- 912

ਪੰਜਾਬ
ਵਿਚ
ਲੇਖਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ
FARM ACCOUNTS
IN
PUNJAB
2004-2005

ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ECONOMIC ADVISER TO GOVERNMENT PUNJAB
CHANDIGARH

PREFACE

The study of 'Farm Accounts in Punjab' was first started in the year 1923-24 by the Advisory Board of Economic Inquiry, Punjab with its head office at Lahore. After the partition of the country this office was shifted to Ludhiana. Later on the Board of Economic Inquiry was dissolved and merged with Economic and Statistical Organisation, Punjab with its head office at Chandigarh. The present publication is 54th in the series since 1947 and 36th after the re-organisation of the State in 1966.

The report 'Farm Accounts' for the year 2004-05 is based on data collected from 149 cultivators (72 tractor operated, 72 semi-mechanised and 5 bullock operated holdings). The main object of the enquiry is to assess yearly income and expenditure of the cultivators in the State.

The Farm Accounts study was originally confined to bullock operated holdings in the State. But due to the tractor as a source of farm power, it was thought desirable in 1971-72 to extend the coverage of study to tractor operated holdings to make the study more realistic. However, in 1994-95 it was observed that majority of bullock operated holdings have supplemented their agricultural operations by tractor cultivation either through hiring or borrowing tractor facilities and are thus semi-mechanised holdings. So the additional information regarding semi-mechanised holdings has been added in Chapter V.

The report has been divided into VII Chapters. Chapters I to IV deal with the study of tractor operated holdings. In Chapter V economics of semi-mechanised holdings and in Chapter VI economics of bullock operated holdings has been discussed. Chapter VII is related to the comparative study of all types of holdings.

The data given in this publication is of great use to planners, researchers, legislators and various other Government and non-Government institutions. This publication is also in demand by other States and SAARC countries. The publication 'Farm Accounts in Punjab' is therefore, very important publication as it depicts latest comprehensive and reliable facts about the economic position of the cultivators of Punjab.

I am thankful to Dy. Economic and Statistical Advisers and their staff posted at districts and block levels who helped in supervising and recording of data by the cultivators.

Acknowledgement is made of the co-operation extended by selected farmers for maintaining day to day operational and other records of their farms in the prescribed performae.

The report has been prepared under the supervision and able guidance of Smt. Urmiljit Khosa, Joint Director, Sh. Mewa Singh, Dy. Economic & Statistical Adviser and Smt. Shashi Goyal, Dy. Economic & Statistical Adviser. Acknowledgement is made for valuable work done by Smt. Uma Kumari, Research Officer and Sh. Shyam Sunder, Assistant Research Officer for drafting the report. The work done by Smt. Urmila Devi, Smt. Harbhajan Kaur and Smt. Sat Kiran Lily Investigators for checking the field data, its compilation and tabulation is also acknowledged.

Chandigarh

Dated : 24th March, 2006

R.L. MEHTA, I.A.S.

Economic Adviser to Govt. Punjab.

ਮੁੱਖ ਬੰਧ

ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕ ਇਨਕੁਆਰੀ ਨੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1923-24 ਵਿਚ 'ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਫਤਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕ ਇਨਕੁਆਰੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਾਲ 1947 ਤੋਂ ਲੜੀ ਵਿਚ 54ਵੀਂ ਅਤੇ 1966 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 36ਵੀਂ ਹੈ।

ਸਾਲ 2004-2005 ਦੀ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰਿਪੋਰਟ 149 ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ, (72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ 72 ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ 5 ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ) ਵਲੋਂ ਇਕੱਤਰ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਰਾਜ ਦੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧਿਐਨ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਟਰੈਕਟਰ ਇੱਕ ਖੇਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ 1971-72 ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸਦਾ ਫੈਲਾਓ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤਕ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਲ 1994-95 ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਨੇ ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਰਾਏ ਉਤੇ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਗ 5 ਵਿਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਧੀਕ ਸੂਚਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ 7 ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਗ 1 ਤੋਂ 4 ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਗ 5 ਵਿਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਭਾਗ 6 ਵਿਚ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਗ 7 ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਡੈਟੇ ਦਾ, ਯੋਜਨਾਕਾਰਾਂ, ਖੋਜੀਆਂ, ਵਿਧਾਨਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ, ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਪ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਅਮਲੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕੜੇ ਭਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਫਾਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਉਪਰੇਸ਼ਨਲ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਹਰ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ।

ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਉਰਮਿਲਜੀਤ ਖੋਸਾ, ਮੀਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਉਪ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਗੋਇਲ, ਉਪ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯੋਗ ਕੰਮ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਉਮਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਖੋਜ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ, ਸਹਾਇਕ ਖੋਜ ਅਫਸਰ ਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਉਰਮਿਲਾ ਦੇਵੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਤਿਕਿਰਨ ਲਿਲੀ, ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਭਰੇ ਗਏ ਡੈਟੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ, ਸਕੰਲਨ ਅਤੇ ਟੈਬੂਲੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ :

ਮਿਤੀ : 24 ਮਾਰਚ, 2006

ਆਰ.ਐਲ. ਮਹਿਤਾ ਆਈ.ਏ.ਐਸ.

ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ।

CONTENTS

Chapter	Particulars	Pages
General	Introduction, Importance, Objectives and Coverage, Concept and Definitions, Harvest Prices	1-6
	Economy of Tractor Operated Holdings:	7-43
Chapter-I	Particulars of Tractors Operated Holdings, System of Land Tenure, Irrigation, Cropping Pattern, Permanent farm workers	
Chapter-II	Particulars of Tractors, Year of purchase, Make, Capacity, Maintenance Cost, Utilisation, Hiring out	
Chapter-III	Economy of Tractor Cultivation and Holding size group, Input per holding and per Tractor, Out-turn, Gross Income, Expenditure and Net Income	
Chapter-IV	Economy of Tractor Cultivation in different agricultural Zones, Land-man and Land-Tractor ratio, Cropping Pattern, Out-turn, Gross Income, Expenditure and Net Income	
	Economy of Semi-Mechanised Holdings:	44-72
Chapter-V	Particulars of Semi-Mechanized Holdings, Intensity of Cropping, Percentage area under different crops, Net Income, Cropping Pattern, Out-turn, Gross Income	
	Economy of Bullock Operated Holdings:	73-88
Chapter-VI	Particulars of Bullock Operated Holdings, Land / man and Land/Bullock ratio, Intensity of Cropping, Labour input, Cropping Pattern, Out-turn, Gross Income, Expenditure and Net Income	
	Economy of Bullock Operated, Semi-Mechanised and Tractor Operated Holdings Compared:	89-94
Chapter-VII	Land man and Land Bullock / Tractor ratio, Intensity of Cropping, Cropping Pattern, Out-turn, Gross Return, Expenditure, Net Income in different Agricultural Zones	

ਸੂਚੀ

ਅਧਿਆਇ	ਵੇਰਵਾ	ਪੰਨਾ ਨੰ:
ਜਨਰਲ	ਭੂਮਿਕਾ, ਮਹੱਤਤਾ, ਮੰਤਵ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਵਿਸਥਾਰ, ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਕੀਮਤਾਂ	95-101
	ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ	102-119
ਅਧਿਆਇ-1	ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਭੂਮੀ ਦੀ ਪੱਟੇਦਾਰੀ ਜਾਂ ਕਾਰਜਕਾਲ, ਸਿੰਜਾਈ, ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ, ਸਥਾਈ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ	
ਅਧਿਆਇ-2	ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਸਾਲ, ਮਾਰਕਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ, ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਖਰਚਾ, ਉਪਯੋਗਤਾ, ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦੇਣਾ	
ਅਧਿਆਇ-3	ਟਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀਕਰਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਗਰੁੱਪ, ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਲਗਾਏ ਉਤਪਾਦਨ ਖਰਚ, ਉਪਜ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ	
ਅਧਿਆਇ-4	ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀ-ਕਰਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ, ਭੌ ਆਦਮੀ ਭੌ ਟਰੈਕਟਰ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ, ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ, ਉਪਜ, ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ, ਖਰਚ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ	
	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ	120-127
ਅਧਿਆਇ-5	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ, ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ, ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ, ਉਪਜ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	
	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ	128-135
ਅਧਿਆਇ-6	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ, ਭੌ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਭੌ ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਲਾਗਤ, ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ (ਫਸਲ ਪੈਟਰਨ) ਉਪਜ, ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ, ਖਰਚ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ	
	ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ	136-142
ਅਧਿਆਇ-7	ਭੌ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਭੌ ਬਲਦ/ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਫਸਲ ਪੈਟਰਨ ਉਪਜ, ਕੁੱਲ ਪੈਦਾਵਾਰ, ਖਰਚ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ	

INTRODUCTION

General :—The study of Farm Accounts and Family Budgets of selected cultivators in Punjab was started during the year 1923-24 by Advisory Board of Economic Inquiry, Punjab which was a semi-official organisation with its head office at Lahore (Now in Pakistan). After partition of the country in 1947 this office was shifted to Ludhiana.

In 1971-72 the Government dissolved the Board and merged it with the Economic and Statistical Organisation, Punjab with its head office at Chandigarh. This is the 54th Publication dealing with Farm Accounts in Punjab since the partition of country and the thirty sixth after the re-organisation of the state in 1966.

Importance: – The Farm Accounts study was originally confined to the bullock operated holdings in the State. But later on it was realised that for achieving higher levels of output in agriculture modern techniques of farming should be adopted. Mechanisation is an important part of the development programme aimed at boosting agricultural output. Tractor constitutes a tremendous source of farm power. It reduces the quantum of human and bullock labour and time span normally involved in various agricultural operations. As such it was thought desirable in 1971-72 to extend the coverage of the study to tractor operated holdings so as to make the study of Farm Accounts more realistic. However in 1994-95 it was observed that majority of bullock operated holdings have supplemented their agricultural operations by Tractor cultivation either through hiring or borrowing tractor facilities and is thus semi-mechanised. So in this Publication additional information regarding semi-mechanised holdings has been added and dealt with separately in Chapter V.

Object of Study: – The main object of the study of bullock operated holdings is to assess the yearly income and expenditure of the cultivators in the State and to analyse the important changes which occurred in farming and affect the economic conditions of the farmers over a period of time.

(ii) The object of semi-mechanised holdings is to study the economics of those cultivators who supplemented their agricultural operation by using hired or borrowed tractors along with their bullocks.

(iii) The object of tractor operated holdings is to study the structure of tractor operated holdings, size of operational holdings, the extent of irrigation, intensity of cropping and cropping pattern, level and pattern of utilisation of tractors in relation to tractor capacity and other factors like hiring out of tractors etc.

Scope and Coverage: – The study covers the entire state of Punjab. One semi-mechanised and one tractor-operated holding is selected from each tehsil of Punjab and one bullock operated holding is selected from each district subject to availability. In order to bring uniformity and comparability results, the data collected from all the districts is compiled in three separate zones depending upon the agro-climatic conditions, nature of soil, irrigation facilities etc.

Zone I – Sub mountainous and plain region comprising Gurdaspur, Nawanshaher, Hoshiarpur and Rup Nagar districts.

Zone II – Central plain region comprising Amritsar, Jalandhar, Kapurthala, Ludhiana, Patiala and Fategarh Sahib districts.

Zone III – Western region comprising Sangrur, Bathinda, Faridkot, Mansa, Mukatsar, Moga and Ferozepur districts.

Schedule: – Data for bullock-operated/Semi-mechanised and tractor operated holdings were collected in a single set of comprehensive schedules. The Schedules were designed to meet the purpose of study.

Concepts and Definitions: – The concepts and definitions of various terms used are given as under :–

(a) Gross income: – Gross Income comprises the value of the total produce of the holdings whether paid as wages in kind, consumed at home or disposed off in any other way. It comprises the cash obtained for the produce actually sold and the value of the remaining at the harvest rates prevalent in the village.

(b) Expenditure: – As applied to farming, the term 'Expenditure' has different meanings from different points of view. A businessman, a tenant and peasant proprietor each has a different concept of farm expenditure. The businessman will include all items of expenditure in his cost of cultivation including the rental value of land, the interest chargeable on owned capital and the wages of family labour. A tenant will not usually count the wages for his into account even the rent of owned land as an item of expenditure. In these accounts, expenditure in the first instance is worked out on the actual conditions prevalent on each farm. Thus, only the rent actually paid for the land taken on lease, the actual wages paid to hired labourers and cost of manure actually purchased (if any) are charged to the cost and nothing is debited for the land owned, the work put in by family members, the manure (dung) produced by the farm animals and the capital invested in implements, livestock, tubewells, wells etc.

The actual expenditure is helpful in understanding the circumstances of a particular farm or a farmer but it cannot serve as a basis for comparison between holdings worked under different sets of conditions e.g. some holdings are entirely owned, other are taken on rent, or are partly owned and partly rented. Again some holdings are cultivated by family labour only and others partly or wholly by hired labour. In order to facilitate comparison, therefore, four additional sets of figures of expenditure have been worked out of each holding for a following four types of farmers.

- (i) A businessman who takes land on rent employs all labour on wages and borrows capital (all items or expenditure have been included);
- (ii) A tenant who takes land on lease and borrows capital but employs only family members as permanent labour (permanent labour has only been excluded);
- (iii) A peasant-proprietor who owns the land, uses his family members as permanent labour but borrows the capital (in this case rent of land and labour charges have been excluded from expenditure but interest on capital has been included); and
- (iv) A peasant proprietor who owns the land and capital and uses family members as permanent labourers. (In this case the cost of permanent manual labour, rent or rental value of land and interest on capital have not been included in the expenditure).

(C) Items of Expenditure:–

(i) Manual Labour: – This item includes the wages actually paid to hired labour, whether permanent or casual, as well as the estimated cost of family labour. The later was worked out on the basis of the wages paid to the permanent hired labourers, if any, on the holding otherwise it was calculated according to the rate prevalent in the village. Such wages did not usually vary much in the same village. From the total cost of manual labour, the cost of labour on the up-keep of bullocks was deducted and debited under the head 'Bullock Labour' on the assumption that one whole-time man could look after ten heads of cattle.

(ii) Bullock Labour :– This comprised interest and depreciation on the value of plough oxen (including camels and the he buffaloes), the cost of feeds to draught cattle, as green and dry fodders, concentrates, oils or ghee and miscellaneous expenses, such as, veterinary charges, shoeing, housing, wages of sweeper for cleaning the barn, less value of manure (droppings, produced). If bullock

died during the year, its entire remaining value was included in the cost of bullock labour. As already stated, the cost of manual labour for looking after the plough was also debited to this item at the rate of one man for ten animals.

The cost of bhusa (straw) and green fodders given to bullocks was not available separately, because roughages were fed jointly to all the cattle on the farm including milch cattle and young stock. The share of bullocks was worked out from the total cost in proportion to their number. For this purpose, an animal two years old or above was counted as an adult animal, calves between one and two years of age as half an adult and calves less than a year old were ignored. A camel was taken to be equivalent to two animals.

(iii) Seed :- This comprised the value of seed used during the year, if bought, actual prices, if home produced, value according to the rate credited in gross income at the previous harvest.

(iv) Implements: – This item included interest and depreciation (See the table of rate of depreciation) on the value of implements costing more than Rs. 50 each either made or purchased during the year. The cost of repairs, replacements, servicing and lubricants, etc. was also counted under this head. In case of petty implements, costing less than Rs. 50 each, the entire cost of the implement either made or produced during the year, was included in the cost.

(v) Artisans Charges: – This item comprised the payments made both in cash and kind, to carpenters and blacksmiths for doing repairs to the farm implements and machinery.

(vi) Tubewells: – This comprised the interest and depreciation on the original cost of Electric Motors, Boring pipes, Water tanks, Pump houses, etc. The expenditure on diesel, mobile oil, electricity, repairs and replacement was also counted under this head.

(vii) Water rates: – These were actual charges levied by the government for the use of canal water/Govt. tubewell's water.

(viii) Manures and Fertilisers: – It included the value of chemical fertilisers, urban compost and farm yard manure (whether home produced or purchased) applied during the year. Hence produce farm yard manure was valued at the rate prevailing in the village.

(ix) Rent and Rental value of Land: – It comprised

- (a) The annual net rental value of land owned by the cultivators; and
- (b) The actual (net) rent paid for the land taken on rent.

The net rent was taken to be equal to 'Gross rent' i.e. cash rent, or in the case of 'Batai' the value of the share of produce received by the landlord less expenses of cultivation borne by the landlord. The net rental value in the case of owned land was taken to be equal to net rent for similar land in the same village.

(x) Land Revenue: – The land revenue paid included cesses (local rates and lambardari fee) actually paid by the cultivator during the year. Remissions and postponements, were actually granted by the Government, were to be deducted.

(xi) Tractor: – Cost of Tractor was divided into two parts i.e. over head and running costs. Overhead costs included interest and depreciation on the value of tractor. Running cost of tractor included expenses incurred on fuel and lubricants like diesel and mobile oil and its repairs and servicing etc.

(xii) Hired: – Actual payments made for hiring in a tractor had been considered.

(xiii) Tractor Accessories: – The cost of tractor accessories included interest and depreciation on their value and repair charges.

Miscellaneous :- In some holdings there were items of expenditure which could not be included under any of the above heads e.g. commercial crop tax, cost of arms and ammunition for

protecting crops from wild animals, cost of spraying, surcharges etc. All such items were included under this head.

Net Income :- Net income was worked out on the same lines as expenditure viz. (a) actual, and (b) comparable, the later on four assumptions given in paragraphs under head expenditure. The actual and comparable net income was in each case, worked out by deducting the corresponding expenditure from the gross income of the farm.

Return per Worker :- Just as in the case of net income, this has also been shown for 'Actual return Comparable' Conditions.

Actual return represented (i) return per family worker and (ii) return per permanent hired labourer. The first was worked out by dividing the actual net income of the cultivation, but one person supervised the hired labourers. The total net income was taken to be the return of the family worker. The return per permanent hired labourer was based on the actual payments made in cash or kind to such man employed on the holding. In case no man was engaged, the estimate showed what would have been paid if a man was employed at the rate prevailing in the village.

The comparable return was estimated on four assumptions corresponding to these for net income and expenditure. Under these assumptions the return per worker (family plus Hired) was respectively for :-

- (i) Management only;
- (ii) Manual labour and Management;
- (iii) Manual labour, management and ownership of land;

(iv) These assumptions, the return per worker was worked out by dividing the corresponding income by the number of all permanent workers whether hired or family workers.

Working day: - Eight hours work was taken to be equal to one working day. The original data was recorded in hours worked by a man and pair of bullocks in case of bullock operated holdings. One camel worked in place of two bullocks and it was, therefore, reckoned to be equal to a pair of bullocks.

Depreciation: - This was charged at a uniform rate on the original value until the total value was covered by depreciation. After that, no depreciation was charged even if t Manual labour, management and ownership of land and capital.

Under he bullock, implement, etc. continued to be serviceable. If a bullock, died or an implement became un-serviceable before its value was covered by depreciation, the remaining value was debited in full to the expenditure of the year. In case of tractor, depreciation was worked out on the basis of the life of a tractor (normally the life of a tractor was taken as 10 years).

The rates of Depreciation are given below:-

Sr. No.	Item	Rates of Depreciation (Per cent per annum)
1	2	3
1	Bullocks	12
2	Wells	3
3	Building	
	(a) Pucca	2.5
	(b) Katchha	5

	2	3
4	Iron persion Wheel and Chains	25
5	Other parts	10
6	Oil Engine	15
7	Electric Motor	10
8	Boarding	10
9	Cart	10
10	Fodder cutter	20
11	Gur boiling pan	10
12	Improved ploughs	10
13	Cane crusher	10
14	Thrasher	7
15	Karaha/sohaga/leveller	25
16	Cultivator/Tiller/Ploughs	10
17	Seed drill	7
18	Harrow	10
19	Offset Desi plough	10
20	Trolly/Trailer	10
21	Tractor	10

Interest :- Rate of interest was taken to be 12.50 per cent per annum on the original value. This rate was charged by the co-operative institutions in the state for agricultural purposes.

Allocation on the Income/Expenditure to Irrigated and Un-Irrigated Areas: – From 149 holdings, 72 tractor operated, 72 semi-mechanised and 5 bullock operated all were wholly irrigated.

Limitation of the Survey :- The results of the survey contained in this report are based on the study of a very small number of holdings 72 tractor operated, 72 semi-mechanised and 5 bullock operated. These holdings were selected purposely in the rural areas depending on the co-operation, willingness and capability of the cultivators in maintaining day to day operational and other records of their farms. However selected cultivators have little time to record day to day data in the schedules. So Investigators/Supervisory Staff of this organisation from Block Office/District/State Headquarters had to visit once a month each and every holding to see that data is properly recorded. Hence the results only indicate within reasonable limits, trends or the relative changes that takes place from year to year in the financial position of the farmers.

Payment of Honorarium: –The selected cultivators were paid a sum of rupees Five hundreds each as honorarium for maintaining day to day record of their holding during the year under study.

The difficulties experienced during selection of the cultivators were as follows.

Some cultivators refused on the spot to maintain the record on the ground that they had no spare time for this type of work. Whereas some cultivators refused to maintain the record because of meagre amount of honorarium (Rs. 500 per annum) paid in lieu of this work.

Harvest Prices: – The average whole sale harvest prices per quintal for important crops since 1960-61 for the State of Punjab are given below :–

Harvest Prices per Quintal of Important Crops

Year	Wheat	Paddy	Rape seed	Sugarcane	(in Rs.)	
					Cotton Desi	Cotton American
1	2	3	4	5	6	7
1960-61	37.83	28.39	73.87	–	96.69	108.66
1695-66	62.00	34.34	148.91	–	118.97	132.92
1970-71	76.84	61.44	155.91	–	171.88	260.75
1975-76	105.67	82.08	162.89	8.50	190.85	245.75
1980-81	134.15	99.34	401.39	24.00	325.90	391.23
1985-86	164.42	146.94	475.89	26.00	469.07	467.37
1990-91	215.36	218.79	778.76	45.00	756.64	894.30
1995-96	360.33	374.22	1019.46	78.00	1576.75	1864.72
1996-97	390.84	394.15	984.69	80.00	1260.00	1726.63
1997-98	453.71	439.18	1022.70	82.00	1551.22	1992.31
1998-99	491.36	458.84	1319.55	85.00	1897.88	2035.22
1999-2000	583.93	510.16	1306.10	95.00	1543.42	1731.51
2000-2001	597.05	516.50	1073.07	100.00	1497.00	2047.00
2001-2002	604.92	535.60	1099.15	100.00	1828.84	1827.91
2002-2003	624.78	539.18	1636.48	100.00	1928.76	2044.36
2003-2004	630.79	570.25	1630.14	100.00	1877.46	2481.94
2004-2005	680.29	594.31	1575.09	100.00	1812.73(P)	2053.90(P)

**ECONOMY
OF
TRACTOR OPERATED
HOLDINGS**

CHAPTER – I

Particulars of Mechanised Holdings

General :- In this chapter some of the aspects relating to the 72 selected holdings have been discussed, viz., holding size, extent and sources of irrigation, cropping pattern and its intensity, size of holding, draught and milch cattle and employment of human and bullock labour.

1.1 Distribution of Area of Holdings :- The distribution of area of the selected holdings is given below in table 1.1

Table 1.1

Distribution of Area Number of Holdings According to Holding Size Groups

(In hectares)

Holding size group (in hectare)	No. of holdings	Cultivated area	Average size of holding
1	2	3	4
<5.00	31	106.54	3.44
5.00<10.00	30	212.55	7.08
10.00<20.00	11	146.90	13.35
20.00 and above	–	–	–
Total	72	465.99	6.47

The average size of the holding was 6.47 hectares.

1.2 Area and Irrigation :- Distribution of irrigated and unirrigated areas according to holding size group is shown in table 1.2.

Table 1.2

Distribution of Irrigated and Un-irrigated Areas According to Size Groups

(in hectares)

Holding size group (in hectare)	Irrigated	Unirrigated	Total
1	2	3	4
<5.00	106.54	–	106.54
5.00<10.00	212.55	–	212.55
10.00<20.00	146.90	–	146.90
20.00 and above	–	–	–
Total	465.99	–	465.99

The total cultivated area was wholly irrigated.

1.3 Cropping Pattern :- For the study of the cropping pattern, the crops have been grouped as food crops, oilseeds, fibre crops, fodder and miscellaneous crops.

1.4 Distribution of area under different groups of crops under irrigation and intensity of cropping under different holding size group is shown in table 1.3 to 1.4 respectively.

Table 1.3
Percentage Area under Different Groups of Crops Under Irrigated Lands

Group of crops	Zone				Average
	I	II	III		
1	2	3	4	5	
Food	89.05	88.19	77.89	84.21	
Oil-Seed	–	0.31	1.37	0.69	
Fibre	–	0.10	10.49	4.23	
Fodder	10.95	10.94	8.91	10.13	
Miscellaneous	–	0.46	1.34	0.74	
Total	100.00	100.00	100.00	100.00	

Under irrigated lands, the proportion of area under food crops was 84.21 percent of the total cropped area, fodder accounted for 10.13 percent while fibre crops, oil seeds and miscellaneous crops accounted for 4.23 percent, 0.69 percent and 0.74 percent respectively.

Table 1.4
Intensity of Cropping Under Different Holding Size Group

Holding size group (in hectare)	Area held	Area cropped	Intensity
1	2	3	4
<5.00	106.54	209.32	196
5.00<10.00	212.55	396.09	186
10.00<20.00	146.90	280.84	181
20.00 and above	–	–	–
Total	465.99	886.25	190

The over all intensity of cropping for irrigated area was 190.

CHAPTER – II

Particulars of Tractors

General :- The importance of tractor in the scientific farming can hardly be emphasized apart from accomplishing manifold agricultural operations, tractor is helpful to the farmers at various social ceremonies and family functions. A tractor is a must for a well to do farmer not only because it is an asset in farm business but because of the social status attached to it.

An attempt has been made to study the distribution of tractors according to number, make and capacity. The investment in tractors and allied equipments, financing of tractors, source of finance, utilisation of tractors for various purposes etc. according to farm size have also been studied.

2.1 Years of purchase of tractors :- Distribution of tractors possessed by the selected cultivators by year of purchase is given in table 2.1. The purchase time has been divided into five periods i.e. before 1986, 1986-90, 1991-95, 1996-2000 and 2001 onward.

Table 2.1

Distribution of Tractors Possessed by the Selected Cultivators by the year of purchase

Year/period	No. of tractor purchased	Percentage to total
1	2	3
Before 1986	9	12
1986-90	17	24
1991-95	25	35
1996-2000	10	14
2001 onward	11	15
Total	72	100

With the launching of the general development schemes in agricultural sector in the late sixties a keen trend for the purchase of tractor was witnessed. This development was due to cultivator's consciousness about the utility of the tractors on the one hand and liberal credit policies to purchase the tractors on the other hand.

All the Selected Cultivators had one tractor each during 2004-05 on their respective holdings. Out of 72 tractors, 9 were purchased during 1986, 17 were purchased during 1986-90, 25 were purchased during 1991-95, 10 were purchased during 1996-2000 and 11 were purchased in 2001 onward.

2.2 Make and Capacity of the Tractors :- Distribution of tractors according to capacity and holding size group is given in table 2.2

Table 2.2

Holding size, Group-wise Distribution of Tractors According to their Capacity

Holding size group (in hectares)	Tractors capacity (Horse Power)				Total
	20-30	35	36-50	51-60	
1	2	3	4	5	6
<5.00	6	12	13	–	31
5.00<10.00	3	8	17	2	30
10.00<20.00	–	3	6	2	11
20.00 and above	–	–	–	–	–
Total	9	23	36	4	72

Out of 72 tractors, 31 tractors were in <5.00 hectares and 36 tractors were in 36-50 H.P. group.

2.3 Distribution Of Tractors according to Make: – The distribution of tractors according to make and capacity is given in table 2.3

Table 2.3
Distribution of Tractors According to Make and Capacity

Make	Tractors capacity (Horse Power)				Total
	20-30	35	36-50	51-60	
	1	2	3	4	
Ford	–	–	17	1	18
Mahindra & Mahindra	2	5	9	–	16
International	1	2	2	–	5
Massey/Farm Track	–	4	5	1	10
Esscort	1	2	–	–	3
Zetor (H.M.T.)	3	4	–	–	7
Eicher	2	–	–	–	2
Swaraj	–	6	2	1	9
Others	–	–	1	1	2
Total	9	23	36	4	72

Out of 72 Selected Cultivators, 18 cultivators had ford tractors, 16 had Mahindra & Mahindra, 10 had massey/Farm track and remaining 28 cultivators had tractors with different companies.

2.4 Financing of Tractors :- The tractor were purchased by the cultivators from purely owned or owned-cum-borrowed funds. Distribution of tractors according to mode of finance is given in table 2.4 (a)

Table 2.4 (a)
Distribution of Tractors According to Mode Of Finance

Holding size group (in hectares)	Mode of Finance and Number of Tractors				(Number)
	Purely owned funds	Purely borrowed funds	Owned-cum-borrowed funds	Total	
	1	2	3	4	5
<5.00	18	2	11	31	
5.00<10.00	16	1	13	30	
10.00<20.00	7	–	4	11	
20.00 and above	–	–	–	–	
Total	41	3	28	72	

Out of 72 tractors under study, 41 were financed exclusively from owned funds, 3 purely borrowed and 28 from borrowed-cum-owned funds.

Investment per tractor excluding accessories in respect of owned funds and borrowed funds is given in table 2.4 (b).

Table 2.4 (b)

Investment per Tractor (excluding accessories) According to Mode of Finance

Holding size group (in hectares)	Investment per Tractor (in Rs.)		
	Owned funds	Borrowed funds	Total
1	2	3	4
<5.00	96033	110577	206610
5.00<10.00	112448	113714	226162
10.00<20.00	168909	177000	345909
20.00 and above	–	–	–
Total	114286	120564	234850
(Percentage)	48.66	51.34	100.00

2.5 Distribution of borrowed funds according to sources of finance is given in table 2.5

Table 2.5

Distribution of Borrowed Funds (in percentages) According to Sources

Holding size group (in hectares)	Co-operative Institutions	Commercial Bank	Money lenders & commission agent	Relatives	Others	Total
1	2	3	4	5	6	7
<5.00	16.67	58.33	8.33	16.67	–	100.00
5.00<10.00	33.33	40.00	13.33	6.67	6.67	100.00
10.00<20.00	50.00	25.00	–	25.00	–	100.00
20.00 and above	–	–	–	–	–	–
Overall	29.03	45.16	9.68	12.90	3.23	100.00

Out of the total funds borrowed to purchase the tractor 29.03 percent were advanced by Co-operative Institutions, 45.16 percent by Commercial Banks, 9.68 percent by Money Lenders, 16.13 percent by relatives and other sources.

2.6 Maintenance Cost Per Tractor :- Maintenance cost per tractor and cost per hour worked out according to different capacities of the tractors is given in table 2.6. The percentage distribution of the maintenance cost according to tractor capacity is given in brackets.

Table 2.6
Maintenance Cost per Tractor According to Different Capacities and Percentages

(in Rs.)

Item	Tractors capacity (Horse Power)				
	20-30	35	36-50	51-61	Overall
	1	2	3	4	5
(A) Overhead costs					
(i) Depreciation on the value of tractor	2600 (6.91)	5557 (11.08)	11111 (15.18)	23800 (22.74)	8978 (14.22)
(ii) Interest on the value of tractor	13819 (36.74)	15065 (30.04)	23887 (32.63)	35062 (33.49)	20431 (32.36)
Sub Total (A)	16419 (43.65)	20622 (41.12)	34998 (47.81)	58862 (56.23)	29409 (46.58)
(B) Running costs					
(i) Fuel	19181 (50.99)	25349 (50.54)	31576 (43.13)	41838 (39.97)	28607 (45.30)
(ii) Lubricants	882 (2.36)	1297 (2.59)	1568 (2.14)	2103 (2.00)	1425 (2.26)
(iii) Repairs, spare and servicing	1132 (3.00)	2886 (5.75)	5065 (6.92)	1880 (1.80)	3701 (5.86)
Sub-total (B)	21195 (56.35)	29532 (58.88)	38209 (52.19)	45821 (43.77)	33733 (53.42)
Total A+B	37614 (100.00)	50154 (100.00)	73207 (100.00)	104683 (100.00)	63142 (100.00)

CHAPTER – III

Economy of Tractor Cultivation and Holding Size Groups

General :- Farming in Punjab has made rapid studies during the last decade or so. The role of a pair of bullock is being progressively taken over by the tractor as its use has made farming relatively more profitable. In this chapter various aspects of farming regarding income and expenditure per holding, per hectare held and cropped area and economics of tractor cultivation according to different tractor capacities have been studied.

3.1 Cost of Production (inputs per hectare) :- Cost of production (inputs) per hectare held and per hectare cropped area according to holding size groups on four assumed categories of holdings are given in table 3.1.

The four assumed categories of holding are clarified as follows :-

A, Category of Holding :- Cost of production (inputs) for a businessman who takes land on rent, employ hired labour and borrows entire capital.

B, Category of Holding :- Cost of production (inputs) for a tenant who uses his own labour (permanent) but takes the land on rent and borrows the capital.

C, Category of Holding :- Cost of production (inputs) for a peasant proprietor who uses his own land, labour (permanent) but borrows the capital; and

D, Category of Holding :- Cost of production (inputs) for a peasant proprietor who uses his own land, labour (permanent) and capital.

Table 3.1

Cost of Production (inputs) per Holding per Hectare of Area held and Cropped in Different Zones

(in Rs.)

Zone	Cost of production per holding				Cost of production per hectare of area held				Cost of production per hectare of area cropped			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	315497264510154660	108729	63116	52916	30940	21752	35433	29707	17370	12211		
II	438061	370648	190508	150693	67851	57409	29507	23341	35128	29722	15277	12084
III	463405	388793	198995	161781	62823	52708	26977	21932	32760	27485	14068	11437
Average	421326354836	185986	145800	65099	54825	28736	22527	34229	28828	15110	11845	

Inputs per hectare possessed and cropped on basis A (business man's point of view) were Rs. 65099 and Rs. 34229 respectively. It was less in category 'B' 'C' & 'D' respectively.

3.2 Component of Costs :- Breakup of cost into various constituents is given in table 3.2

Table 3.2

Break up of Cost per Hectare of Area Possessed on Category A

Items of cost	Cost (Rs.)	Percentage
1	2	3
1. Human labour		
(a) Permanent	10273	16
(b) Casual	1800	3
Total	12073	19
2. Bullock labour	–	–
3. Seed	1394	2
4. Implements, Tractors and accessories	12283	19
5. Artisans	178	–
6. Tube-wells	5184	8
7. Water rates	70	–
8. Manure & fertilizers	4318	7
9. Rent	26089	40
10. Land Revenue	–	–
11. Miscellaneous	3510	5
Total	65099	100

The major constituents of expenditure of holdings under study were rent (40%). Human labour (19%) Manure and Fertilizers (7%) and Implements Tractor and Accessories (19%).

3.3 Output per Holding and per Hectare :- Output per holding and per hectare (held and cropped area) is given in table 3.3.

Table 3.3

Total Output Per Holding and per Hectare

(in Rs.)

Zone	Output		
	Per holding	Per hectare area held	Per hectare area cropped
1	2	3	4
I	258739	51762	29059
II	420064	65063	33685
III	468686	63539	33133
Average	403337	62319	32768

Average output per holding was worked out Rs. 403337 and per hectare of area held and area cropped Rs. 62319 and Rs. 32768 respectively during the year 2004-05.

3.4 Contribution of different crops to total farm output :- Percentage contribution of various crops to the total value of farm output is shown in table 3.4.

Table 3.4
Contribution of Different Crops to Total Value of Farm Output

Name of Crop	Percentage
1	2
(A) Food	
Wheat	41
Paddy	41
Maize	1
Sugarcane	5
Other cereals and pulses	-
Sub total food crops	88
(B) Oil seeds (including ground nut)	-
(C) Fibre	
Cotton American	4
Cotton Desi	-
Sub total fibre crops	4
(D) Fodder	7
(E) Miscellaneous	1
Grand Total	100

Food crops contributed 88% of the total farm income. Wheat contributed 41% and paddy 41% of the total farm income. Cotton (American and Desi) and fodder taken together were important crops which accounted for 4 and 7 percent respectively of the total farm output.

3.5 Net Income per holding and per hectare :- Net income per holding and per hectare (held and cropped area) has also been worked out in respect of four categories of holdings shown below in table 3.5

Table 3.5
Net Income Per Holding, per Hectare of Area held and Cropped by Holding Size Group
(in Rs.)

Category	Holding size group (in hectare)				
Type of holding	<5.00	5.00<10.00	10.00<20.00	20.00 and above	Average
1	2	3	4	5	6
Per holding					
A	(-)56191	10367	12335	-	(-)17989
B	(-)9404	78703	129316	-	48501
C	88604	247838	497035	-	217351
D	122761	287437	555813	-	257536
Per hectare of Area held					
A	(-)16350	1463	924	-	(-)2780
B	(-)2736	11108	9683	-	7494
C	25781	34981	37218	-	33583
D	35720	40570	41620	-	39792
Category	Holding size group (in hectare)				
Type of holding	<5.00	5.00<10.00	10.00<20.00	20.00 and above	Average
1	2	3	4	5	6
Per hectare of Area cropped					
A	(-)8322	785	483	-	(-)1461
B	(-)1393	5961	5065	-	3940
C	13122	18771	19468	-	17658
D	18181	21771	21770	-	20923

Above table shows that there was no loss in categories C and D in all holding size group. In case of categories A and B there was loss in the holding size group < 5.00 hectares only.

CHAPTER – IV

Economy of Tractor Cultivation in Different Agricultural Zones

General :- In this chapter important aspect like Area possessed and Area cropped, intensity of cropping, Out turn of different crops, Gross return, Cost per hectare of area possessed, Gross income and Expenditure per hectare, Net Income and Return per worker of 72 selected tractor operated holding in different agriculture zones during the 2004-2005 have been studied.

4.1 Land-man and Land-tractor Ratio: – The total area for which accounts were maintained by the 72 selected tractor operating cultivators during the year 2004-2005 was 465.99 hectares which was wholly irrigated. The average area per holding worked out was 6.47 hectares.

Area possessed and area cropped per permanent worker and per tractor has been shown in table 4.1 below:-

Table 4.1

Area Possessed and Area Cropped per Permanent Worker and per Tractor

(In Hect.)

Item 1	Zone			All holding
	I 2	II 3	III 4	Average 5
1. Area possessed				
(i) per permanent worker	2.27	2.32	2.43	2.35
(ii) per tractor	5.00	6.46	7.37	6.47
2. Area cropped				
(i) per permanent worker	4.05	4.48	4.65	4.48
(ii) per tractor	8.90	12.47	14.15	12.30

The area possessed (2.43 hectares) and area cropped (4.65 hectares) per permanent worker and area possessed (7.37 hectares) and cropped (14.15 hectares) per tractor was the largest also in Zone III.

Intensity of Cropping :- Intensity of cropping in different Zones is given below in Table 4.2

Table 4.2

No. of Holdings and Intensity of Cropping

Zone 1	No. of holding 2	Area held (hectares) 3	Area cropped (hectares) 4	Intensity 5
I	15	74.98	133.56	178
II	32	206.60	399.05	193
III	25	184.41	353.64	192
Total	72	465.99	886.25	190

Total cropped area

$$\text{Intensity} = \frac{\text{Total cropped area}}{\text{Area held (Net area sown)}} \times 100$$

Higher intensity of cropping was higher with the availability of better facilities of irrigation or normal rainfall. The average intensity of cropping on irrigated land during the year 2004-2005 was 190.

Cropping Pattern :- Table 4.3 given below, depicts area under different crops in different agricultural zones of the state during the year 2004-2005.

Table 4.3
Cropping Pattern and the Relative Importance (percentage) of Different Crops on Irrigated Lands in Punjab during the year 2004–2005

Name of crop	Zone			(Area in Hectares)	
	I	II	III	Total	to total
	1	2	3	4	5
1. Wheat	51.76	171.71	156.88	380.35	43
2. Paddy	43.39	165.58	118.59	327.56	37
3. Maize	10.63	4.69	–	15.32	2
4. Sugarcane (Gur and Shakkar)	–	0.24	–	0.24	–
5. Sugarcane seed	13.15	9.71	–	22.86	2
6. Cotton American	–	0.40	35.58	35.98	4
7. Cotton Desi	–	–	1.51	1.51	–
8. Toria (Sarson)	–	1.23	4.85	6.08	1
9. Sun Flower	–	–	–	–	–
10. Green Fodder	14.63	43.66	31.50	89.79	10
11. Others	–	1.83	4.73	6.56	1
Total	133.56	399.05	353.64	886.25	100

The important crops during the year 2004-2005 were wheat (43%) and paddy (37%) which taken together held 80% of the total cropped area. Green Fodder also covered significant (10%) area.

4.4 Out turn: Average out-turn per hectare of different crops in different agricultural zones of the State during the year 2004-05 has been given in, table 4.4

Table 4.4
Out turn of Different Crops per Hectare of Area Cropped
(in Qtls)

Name of crop	Zone			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	35.26	44.93	43.28	42.93
2. Wheat (Bhusa)	24.50	30.83	29.11	29.26
3. Paddy	46.23	60.13	68.62	61.36
4. Maize	21.82	31.13	–	24.67
5. Sugarcane (Gur)	–	10.42	–	10.42
6. Cotton American	–	15.00	17.31	17.17
7. Cotton Desi	–	–	13.24	13.24
8. Toria/Sarson	–	8.53	8.45	8.47
9. Sun Flower	–	–	–	–

Average out-turn per hectare of area cropped was the maximum 61.36 quintals for paddy, wheat 42.93 quintals, Maize 24.67 quintals, Toria/Sarson 8.47 quintals, Cotton American 17.17 quintals and Cotton Desi 13.24 quintals during the year 2004-05.

4.5 Gross Income : Weighted mean of prices of important crops used for computing gross income is given in table 4.5.

Table 4.5
Weighted mean of Prices per Quintal (per Hectare for Fodder) used for Computing Gross Income
(In Rs.)

Name of crop	Zone			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	640	638	640	639
2. Wheat (Bhusa)	118	117	114	116
3. Paddy	605	601	593	598
4. Maize	523	546	–	532
5. Gur (Raw Sugar)	–	1200	–	1200
6. Cotton American	–	1750	1880	1879
7. Cotton Desi	–	–	1554	1554
8. Toria/Sarson	–	1657	1512	1514
9. Sun Flower	–	–	–	–
10. Fodder (per hect)	23541	25007	21072	23387

Average price per quintal of Cotton American was Rs. 1879, Cotton Desi Rs. 1554 and of Toria/Sarson Rs. 1514 during the year 2004-05. Average price per hectare of green fodder during the same year was Rs. 23387.

4.6 Gross return per hectare of cropped area in different agricultural zones has been given in table 4.6.

Table 4.6
Gross return per Hectare of Cropped Area from Different Crops
(In Rs.)

Name of crop	Zone			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	22567	28677	27696	27440
2. Wheat (Bhusa)	2903	3601	3328	3394
3. Paddy	27988	36151	40672	36707
4. Maize	11425	16994	–	13130
5. Sugarcane (Gur)	–	12500	–	12540
6. Sugarcane (Seed)	64102	65067	–	64512
7. Cotton American	–	8750	32536	32272
8. Cotton Desi	–	–	20583	20583
9. Toria/Sarson	–	14146	12778	13055
10. Sun Flower	–	–	–	–
11. Fodder (per hectare)	23541	25007	21072	23387

Gross return per hectare of area was the highest for Sugarcane (Seed) (Rs. 64512), followed by paddy (Rs. 36707), Cotton American (Rs. 32272), Wheat (Rs. 27440), Fodder (Rs. 23387) and Maize (Rs. 13130) were crops of more return.

4.7 Proportion of contribution of various crops to gross income per hectare of area possessed in different agricultural zones is given in table 4.7 below :-

Table 4.7
Break-up of Gross Income per Hectare of Area Possessed

(In Rs.)

Name of crop	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
	1	2	3		
1. Wheat (Grain)	15572	23834	23561	22397	36
2. Wheat (Bhusa)	2004	2993	2831	2770	5
3. Paddy	16196	28973	26156	25802	41
4. Maize	1620	386	—	432	1
5. Sugarcane (Gur)	—	14	—	6	—
6. Sugarcane (Seed)	11242	3058	—	3165	5
7. Cotton American	—	17	6278	2492	4
8. Cotton Desi	—	—	169	67	—
9. Toria/Sarson	—	84	336	170	—
10. Sun Flower	—	—	—	—	—
11. Fodder	4593	5285	3599	4506	7
12. Cotton Stick and stalks	201	69	256	164	—
13. Others	334	350	353	348	1
Total	51762	65063	63539	62319	100

The above table shows that on an average wheat (including Bhusa) and paddy contributed the share (41%) each to gross income per hectare of area possessed during the year 2004-05. The second position was bagged Fodder (7%) and third by Sugar Cane (5%) respectively during the same year.

4.8 Expenditure :- Cost per hectare of area possessed (held) incurred by the selected farmers belonging to the category of tractor operated holding on various inputs for the production of various crops on their farm spread over all the three agricultural zones of the State during the year 2004-05 has been worked out in table 4.8 below :-

Table 4.8
Cost per Hectare of Area Possessed by Various Items of Expenditure and their Percentage to total Expenditure

Item of expenditure	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
	1	2	3		
1. Manual Labour					
(i) Permanent	10200	10441	10115	10273	16
(ii) Casual	2035	1720	1795	1800	3
2. Bullock Labour	—	—	—	—	—
3. Seed	1385	1569	1202	1394	2
4. Implements	17469	12109	10369	12283	19
5. Artisans	218	180	159	178	—
6. Tubewells and Wells	4401	5768	4848	5184	8
7. Water Rates	27	6	159	70	—
8. Manure and Fertilizer	3757	4512	4329	4318	7
9. Rent	21976	27902	25730	26089	40
10. Land Revenue	—	—	—	—	—
11. Miscellaneous	1648	3644	4117	3510	5
Total	63116	67851	62823	65099	100

In case of tractor operated holdings, major proportion of expenditure was incurred on the payment of rent (40%) followed by manual Labour permanent plus casual (19%), implements including running cost of tractor (19%), manure and fertilizer (7%) etc. during the year under study.

4.9 Expenditure in respect of different categories of holdings :- In order to have a comparative view expenditure on holdings worked under different sets of conditions have been worked on four different categories of holdings i.e. A.B.C. and D. Table 4.9, depicts gross income and expenditure per hectare in three agricultural zones of the State on different categories of holdings.

Table 4.9
Zone wise Gross Income and Expenditure per Hectare

(in Rs.)

Zone	Gross income	Expenditure in respect of different categories of holdings			
		A	B	C	D
1	2	3	4	5	6
I	51762	63116	52916	30940	21752
II	65063	67851	57409	29507	23341
III	63539	62823	52708	26977	21932
Average	62319	65099	54825	28736	22527

4.10 Net Income :- After deducting expenditure in each category of holding i.e. A.B.C. and D. holdings in each agricultural zone from gross income, net income on each category has been worked out for each zone in Table 4.10

Table 4.10
Zone-wise net Income per Holding, per Hectare Area held and Cropped

(in Rs.)

Zone	Per holding				Area held				Area cropped			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	(-)56758	(-)5771	104079	150010	(-)11354	(-)1154	20822	30010	(-)6374	(-)648	11689	16848
II	(-)17997	49416	229556	269371	(-)2788	7654	35556	41722	(-)1443	3963	18408	21601
III	5281	79893	269691	306905	716	10831	36562	41607	373	5648	19065	21696
Average	(-)17989	48501	217351	257537	(-)2780	7494	33583	39792	(-)1461	3940	17658	20923

In case of 'A' category of holdings where the land is taken on rent, labours (permanent plus casual) has to be hired, and capital is borrowed, the tractor operated holdings showed on an average net income of Rs. (-)2780 per hectare during the year 2004-05. In case of 'B' category of holdings, where the land is taken on rent but uses his own labour (permanent) and capital is borrowed the tractor operated holding showed on an average net income of Rs. 7494 per hectare. In case of 'C' category of holding the farmers earned on an average net income of Rs. 33583 per hectare of his one year's labour during the same year. In case of 'D' category of holdings where even the cultivator used his own capital the average net income earned by the farmer during the period under reference was Rs. 39792 per hectare.

4.11 Return Per Worker :- Net income has further been sub-divided according to return per worker. For this purpose all the workers on the farm i.e. family workers and permanent casual labourers have been taken belonging to the farmers family.

Actual payment made to the casual labour was taken as such return of permanent hire labour was taken on the basis of actual payment made (in cash or kind) to such men employed on the holding. Return of family workers was calculated at the rate the permanent labourer was paid on the farm. In case no permanent labourer was engaged on the farm, then the rate of such labour prevalent in the village was taken for computing the wages of family labour.

Average return per worker per annum and per day, has been worked out on four different categories of holdings i.e. A.B.C. and D. categories of holdings in the following table 4.11

Table 4.11
Return per Worker, per Annum and per Day

(in Rs.)

Zone	Types of holdings			
	A	B	C	D
1	2	3	4	5
Per Annum				
I	(-) 25799	(-)2623	47308	68186
II	(-) 6471	17767	82537	96652
III	1737	26281	88714	100956
Average	(-) 6542	17637	79037	93650
Per Day				
I	(-) 70.68	(-)7.19	129.61	186.81
II	(-) 17.73	48.68	226.13	265.35
III	4.75	72.00	243.05	276.59
Average	(-) 17.92	48.32	216.54	256.58

The return per worker in case of 'D' category of holding was the maximum (Rs. 93650 per annum and Rs. 256.58 per day) during the agricultural year 2004-05. This was mainly on account of the fact that every input was put by the cultivator from the cultivators own resources. From business man's point of view i.e. category 'A' holding the return per workers was (Rs. (-) 6542 per annum and Rs. (-) 17.92 per day). So far category 'D' holdings the return per worker (per annum Rs. 100956 and per day Rs. 276.59) was the maximum in Zone III during the year 2004-05 and the minimum in Zone I (Rs. 68186 per annum and Rs. 186.81 per day) during the same period.

4.12 Wages of hired Labour :- Zone were wages of hired labour per annum & per day is shown in Table 4.12

Table 4.12
Wages of Hired Labourer

(in Rs.)

Zone	Per Annum	Per Day
1	2	3
I	23153	63.43
II	24503	67.13
III	24067	65.94
Average	24070	65.95

The wages paid to the hired labourers per day were the highest Rs. 67.13 in Zone III and the lowest Rs. 63.43 in Zone I.

4.13 Compares the return per family worker for his labour and management with the wages recovered by permanent hired labourers is given in table 4.13.

Table 4.13
Wages of Hired Labourer Versus Return per Family Worker

(in Rs.)

Zone	Per Day	
	Wages paid per permanent hired labourer	Return per family worker for labour & management
1	2	3
I	63.43	(-)70.68
II	67.13	(-)17.73
III	65.94	4.75
Average	65.95	(-)17.92

The wages of permanent hired labourer were higher (Rs. 65.95 per day) than the return per family worker (Rs.(-)17.92perday).

APPENDIX - I

Condition of Farming of Tractor Operated Holding (2004-2005)									
Zone	District	Holding	Tractor operated						
			Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of tractors	Number of worker Family	Hired	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	4.86	9.72	200	1	2	-	2
	"	Sahid Pur	8.50	17.00	200	1	2	1	3
	"	Chowdhrywal	3.08	4.75	154	1	2	1	3
	"	Dalla	6.48	12.96	200	1	1	-	1
	"	Umrawal	2.63	5.26	200	1	1	-	1
	Hoshiarpur	Mahina	3.24	6.48	200	1	3	-	3
	"	Krala Kalan	8.50	10.51	124	1	1	-	1
	"	Kukar Majara	4.10	7.79	190	1	4	-	4
	"	Bhavnal	3.64	5.66	155	1	1	-	1
	Rupnagar	Husan Pur	2.43	4.86	200	1	1	1	2
	"	Heer Pur	6.07	11.53	190	1	2	-	2
	"	Kanoran	2.43	4.86	200	1	1	-	1
	"	Tangori	5.26	10.12	192	1	1	1	2
	Nawan Shahar	Bains	8.50	11.54	136	1	1	2	3
	"	Thathiala Bet	5.26	10.52	200	1	3	1	4
		Sub Total	74.98	133.56	178	15	26	7	33
II	Amritsar	Budha Theh	13.77	27.54	200	1	1	1	2
	"	Ladhewal	5.26	10.52	200	1	2	-	2
	"	Teran Kalan	3.24	6.48	200	1	1	-	1
	"	Kallah	4.45	8.90	200	1	2	1	3
	"	Manhiala Jai Singh	3.24	6.48	200	1	1	1	2
	"	Thru	6.48	12.96	200	1	1	3	4
	"	Umra Nangal	3.24	6.48	200	1	1	-	1
	Jalandhar	Arjanwal	6.48	12.96	200	1	5	-	5
	"	Kharal Kalan	6.07	9.90	163	1	3	2	5
	"	Raipur Arian	18.22	28.34	156	1	4	2	6
	"	Pandori Khas	6.07	10.93	180	1	2	-	2
	"	Bajwa Kalan	5.26	10.52	200	1	1	1	2

Zone	District Holding	Area held	Area Cropped (hectare)	Intensity of (hectare)	Number of cropping	Number of worker tractors	Total Family	Hired	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
II	Kapurthala	Mundi Chhina	4.55	9.10	200	1	3	-	3
	"	Khadi	3.65	7.30	200	1	1	-	1
	"	Deepawal	8.10	16.70	206	1	1	1	2
	"	Nadhala	2.83	5.66	200	1	1	1	2
	Ludhiana	Katani Khurd	10.53	20.66	196	1	2	2	4
	"	Dangora	5.97	11.94	200	1	5	-	5
	"	Baghour	2.02	4.04	200	1	2	-	2
	"	Dudhal	11.66	23.08	198	1	4	2	6
	"	Shamgarh	3.04	6.08	200	1	1	1	2
	"	Ghuman	4.05	8.10	200	1	1	-	1
	"	Shiekh Daulat	8.10	16.20	200	1	2	1	3
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	12.15	24.30	200	1	2	2	4
	"	Jalal Pur	3.84	7.68	200	1	2	-	2
	"	Dhanola	4.65	9.30	200	1	3	-	3
	"	Skander Pur	10.93	21.86	200	1	1	2	3
	Patiala	Jalalabad	6.48	13.37	206	1	1	1	2
	"	Mehmad Pur	4.45	8.48	191	1	2	-	2
	"	Chamaru	7.29	12.13	166	1	3	-	3
	"	Dugal Khurd	8.10	16.20	200	1	2	-	2
	"	Ali Pur	2.43	4.86	200	1	2	-	2
		Sub Total	206.60	399.05	193	32	65	24	89
III	Sangrur	Kalajhar	7.29	14.58	200	1	2	2	4
	"	Kuthala	4.45	8.90	200	1	1	1	2
	"	Bigarwal	9.52	16.60	174	1	2	1	3
	"	Jangiana	4.04	8.08	200	1	2	1	3
	"	Baban Pur	10.53	20.45	194	1	4	2	6
	"	Kal Banjara	19.84	39.68	200	1	2	3	5

Zone	District	Holding	Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of tractors	Number of worker Family	Hired	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
III	Mansa	Jawaharke	3.64	7.28	200	1	1	1	2
	"	Daria Pur	7.49	12.55	168	1	1	1	2
	"	Rurki	4.45	8.90	200	1	2	1	3
	Bathinda	Sema	4.15	8.30	200	1	3	-	3
	"	Kotheguru	7.29	14.58	200	1	2	1	3
	"	Dunewala	8.10	14.57	180	1	1	2	3
	Faridkot	Rural Kot Kapura	1.62	3.34	206	1	1	-	1
	"	Wara Bhaika	7.79	15.07	193	1	3	-	3
	Moga	Jalalabad East	6.68	13.36	200	1	2	1	3
	"	Nathoke	11.94	23.32	195	1	3	1	4
	"	Didarawala	4.05	8.10	200	1	1	1	2
	Mukatsar	Bhullar	10.93	21.86	200	1	3	1	4
	"	Bharu	9.72	17.62	181	1	3	1	4
	"	Lohara	7.69	13.15	171	1	1	1	2
	Ferozepur	Kala Tibba	7.49	14.98	200	1	3	1	4
	"	Khuban	16.40	29.75	181	1	3	2	5
	"	Vanwala Hanwanta	1.65	3.24	200	1	1	-	1
	"	Mansoor Deva	5.26	10.52	200	1	1	1	2
	"	Sukhera Bodla	2.43	4.86	200	1	2	-	2
		Sub Total	184.41	353.64	192	25	50	26	76
		Grand Total	465.99	886.25	190	72	141	57	198

APPENDIX – II
Area of Different Crops Sown (2004-2005)

Zone	District	Holding	Area of Different Crops Sown (2004-2005)						Tractor operated (Hectares)					
			Cotton Desi	Cotton American	Wheat	Sugarcane Gur & Shakkar	Maize Seeds	Paddy	Toria & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	-	-	4.45	-	-	-	4.45	-	-	0.82	-	9.72
	"	Sahid Pur	-	-	8.10	-	-	-	8.10	-	-	0.80	-	17.00
	"	Chowdhrywal	-	-	1.42	-	1.41	-	1.47	-	-	0.45	-	4.75
	"	Dalla	-	-	5.68	-	-	4.86	1.62	-	-	0.80	-	12.96
	"	Umrawal	-	-	2.43	-	-	-	2.43	-	-	0.40	-	5.26
	Hoshiarpur	Mahina	-	-	2.74	-	-	0.72	2.02	-	-	1.00	-	6.48
	"	Krala Kalan	-	-	2.83	-	4.05	0.40	2.43	-	-	0.80	-	10.51
	"	Kukar Majara	-	-	3.44	-	-	0.81	3.04	-	-	0.50	-	7.79
	"	Bhavnal	-	-	1.82	-	1.62	0.40	1.42	-	-	0.40	-	5.66
	Ropar	Husan Pur	-	-	2.03	-	-	-	2.03	-	-	0.80	-	4.86
	"	Heer Pur	-	-	4.86	-	0.61	1.41	3.04	-	-	1.61	-	11.53
	"	Kanoran	-	-	2.03	-	-	1.22	0.81	-	-	0.80	-	4.86
	"	Tangori	-	-	2.43	-	-	0.81	3.24	-	-	3.64	-	10.12
	Nawan Shahar	Bains	-	-	2.64	-	5.46	-	2.43	-	-	1.01	-	11.54
	"	Thathiala Bet	-	-	4.86	-	-	-	4.86	-	-	0.80	-	10.52
	Sub Total			-	-	51.76	-	13.15	10.63	43.39	-	-	14.63	-
II	Amritsar	Budha Theh	-	-	12.96	-	-	-	12.96	-	-	1.62	-	27.54
	"	Ladhewal	-	-	4.05	-	-	-	4.05	-	-	2.42	-	10.52
	"	Teran Kalan	-	-	3.04	-	-	-	3.04	-	-	0.40	-	6.48
	"	Kallah	-	-	4.05	-	-	-	4.25	-	-	0.60	-	8.90
	"	Manhiala Jai Singh	-	-	2.73	-	-	-	2.73	-	-	1.02	-	6.48
	"	Thru	-	-	3.24	-	-	-	5.67	-	-	4.05	-	12.96
	"	Umra Nangal	-	-	2.84	-	-	-	2.84	-	-	0.80	-	6.48
	Jalandhar	Arjanwal	-	-	5.67	-	-	-	5.67	-	-	1.62	-	12.96
	"	Kharal Kalan	-	-	2.83	-	1.62	1.62	2.83	-	-	1.00	-	9.90
	"	Raipur Arian	-	-	8.91	-	6.48	0.81	8.91	-	-	3.23	-	28.34
	"	Pandori Khas	-	-	4.46	-	1.21	-	4.05	-	-	1.21	-	10.93
	"	Bajwa Kalan	-	-	4.86	-	-	1.62	3.24	-	-	0.80	-	10.52

ne	District	Holding	Cotton		Wheat	Sugarcane		Maize	Paddy	Toria & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total
			Desi	American		Gur& Shakkar	Seeds							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
II	Kapurthala	Mundi Chhina	-	-	4.25	-	-	-	4.05	-	-	0.80	-	9.10
	"	Khadi	-	-	3.45	-	-	-	3.45	-	-	0.40	-	7.30
	"	Deepawal	-	-	8.10	-	-	-	8.10	-	-	0.40	0.10	16.70
	"	Nadhala	-	-	2.63	-	-	-	2.63	-	-	0.40	-	5.66
	Ludhiana	Katani Khurd	-	-	9.73	-	0.40	0.40	8.92	0.10	-	1.11	-	20.66
	"	Dangora	-	-	5.57	-	-	-	5.57	-	-	0.80	-	11.94
	"	Baghour	-	-	1.62	-	-	-	1.62	-	-	0.80	-	4.04
	"	Dudhal	-	-	8.92	0.24	-	0.24	9.64	0.48	-	2.03	1.53	23.08
	"	Shamgarh	-	-	2.64	-	-	-	2.64	-	-	0.80	-	6.08
	"	Ghuman	-	-	3.65	-	-	-	3.65	-	-	0.80	-	8.10
	"	Shiekh Daulat	-	-	7.29	-	-	-	7.29	-	-	1.62	-	16.20
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	-	-	11.34	-	-	-	11.34	-	-	1.62	-	24.30
	"	Jalal Pur	-	-	3.24	-	-	-	3.03	-	-	1.41	-	7.68
	"	Dhanola	-	-	4.45	-	-	-	4.25	-	-	0.60	-	9.30
	"	Skander Pur	-	-	10.53	-	-	-	10.12	-	-	1.21	-	21.86
	Patiala	Jalalabad	-	-	6.08	-	-	-	6.08	-	-	1.21	-	13.37
	"	Mehmad Pur	-	-	2.83	-	-	-	1.62	0.60	-	3.23	0.20	8.48
	"	Chamaru	-	-	6.07	-	-	-	3.03	-	-	3.03	-	12.13
	"	Dugal Khurd	-	0.40	7.65	-	-	-	6.28	0.05	-	1.82	-	16.20
	" Ali Pur	- -	2.03	-	-	-	2.03	-	-	0.80	-	4.86	-	
		Sub Total	-	0.40	171.71	0.24	9.71	4.69	165.58	1.23	-	43.66	1.83	399.05
III	Sangrur	Kalajhar	-	-	6.89	-	-	-	6.89	-	-	0.80	-	14.58
	"	Kuthala	-	-	4.05	-	-	-	4.05	-	-	0.80	-	8.90
	"	Bigarwal	-	-	8.91	-	-	-	6.28	-	-	1.41	-	16.60
	"	Jangiana	-	-	3.64	-	-	-	3.64	-	-	0.80	-	8.08
	"	Baban Pur	-	-	9.72	-	-	-	9.32	-	-	1.41	-	20.45
	"	Kal Banjara	-	1.82	16.41	-	-	-	16.60	0.81	-	3.04	1.00	39.68

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat	Sugarcane		Maize	Paddy	Torina & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total
			Desi	American		Gur& Shakkar	Seeds							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
III	Mansa	Jawaharke	-	0.81	3.24	-	-	-	2.43	-	-	0.80	-	7.28
	"	Daria Pur	-	-	5.27	-	-	-	5.67	0.81	-	0.80	-	12.55
	"	Rurki	-	2.02	3.65	-	-	-	2.03	0.40	-	0.80	-	8.90
	Bathinda	Sema	0.10	1.42	3.65	-	-	-	2.23	-	-	0.90	-	8.30
	"	Kotheguru	0.20	-	6.89	-	-	-	6.69	-	-	0.80	-	14.58
	"	Dunewala	-	4.05	7.90	-	-	-	2.02	-	-	0.60	-	14.57
	Faridkot	Rural Kot Kapura	-	0.05	1.52	-	-	-	1.37	-	-	0.30	0.10	3.34
	"	Wara Bhaika	-	1.92	7.19	-	-	-	4.66	-	-	1.10	0.20	15.07
	Moga	Jalalabad East	-	-	5.88	-	-	-	5.47	0.40	-	0.80	0.81	13.36
	"	Nathoke	-	-	10.83	-	-	-	11.03	-	-	1.46	-	23.32
	"	Didarawala	-	-	3.65	-	-	-	3.50	-	-	0.95	-	8.10
	Mukatsar	Bhullar	-	-	10.12	-	-	-	10.12	-	-	1.62	-	21.86
	"	Bharu	-	7.29	8.91	-	-	-	-	-	-	1.42	-	17.62
	"	Lohara	-	4.86	4.05	-	-	-	-	-	-	3.64	0.60	13.15
	Ferozepur	Kala Tibba	-	-	6.89	-	-	-	6.89	-	-	1.20	-	14.98
	"	Khuban	1.21	11.34	10.12	-	-	-	-	2.43	-	2.63	2.02	29.75
	"	Vanwala Hanwanta	-	-	1.22	-	-	-	1.42	-	-	0.60	-	3.24
	"	Mansoor Deva	-	-	4.05	-	-	-	4.05	-	-	2.42	-	10.52
	"	Sukhera Bodla	-	-	2.23	-	-	-	2.23	-	-	0.40	-	4.86
		Sub Total	1.51	35.98	156.88	-	-	-	118.59	4.85	-	31.50	4.73	353.64
		Grand Total	1.51	35.98	380.35	0.24	22.86	15.32	327.56	6.08	-	89.79	6.56	886.25

APPENDIX - III

Out Turn of Different Crops Sown (2004-2005)

Tractor operated (Quintals)

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane	Maize	Toria &	Sunflower	Paddy
			Desi	American	Grain	Bhusa	(Gur & Shakkar)	(Grain)	Sarson (Grain)		(Grain)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	-	-	100.00	60.00	-	-	-	-	154.00
	"	Sahid Pur	-	-	300.00	70.00	-	-	-	-	420.00
	"	Chowdhry wal	-	-	45.00	45.00	-	-	-	-	68.00
	"	Dalla	-	-	140.00	60.00	-	125.00	-	-	30.00
	"	Umrawal	-	-	72.00	72.00	-	-	-	-	78.00
	Hoshiarpur	Mahina	-	-	94.00	80.00	-	14.00	-	-	40.00
	"	Krala Kalan	-	-	120.00	120.00	-	3.00	-	-	110.00
	"	Kukar Majara	-	-	130.00	80.00	-	30.00	-	-	225.00
	"	Bhavnal	-	-	60.00	60.00	-	10.00	-	-	53.00
	Ropar	Husan Pur	-	-	100.00	125.00	-	-	-	-	95.00
	"	Heer Pur	-	-	144.00	96.00	-	15.00	-	-	96.00
	"	Kanoran	-	-	75.00	60.00	-	15.00	-	-	50.00
	"	Tangori	-	-	72.00	60.00	-	20.00	-	-	195.00
	Nawan Shahar	Bains	-	-	133.00	130.00	-	-	-	-	132.00
	"	Thathiala Bet	-	-	240.00	150.00	-	-	-	-	260.00
	Sub Total			-	-	1825.00	1268.00	-	232.00	-	-
II	Amritsar	Budha Theh	-	-	547.00	155.00	-	-	-	-	640.00
	"	Ladhewal	-	-	180.00	250.00	-	-	-	-	200.00
	"	Teran Kalan	-	-	118.00	100.00	-	-	-	-	138.00
	"	Kallah	-	-	170.00	110.00	-	-	-	-	251.00
	"	Manhiala Jai Singh	-	-	121.00	64.00	-	-	-	-	150.00
	"	Thru	-	-	160.00	140.00	-	-	-	-	260.00
	"	Umra Nangal	-	-	135.00	135.00	-	-	-	-	140.00
	Jalandhar	Arjanwal	-	-	308.00	200.00	-	-	-	-	224.00
	"	Kharal Kalan	-	-	112.00	100.00	-	60.00	-	-	126.00
	"	Raipur Arian	-	-	484.00	200.00	-	12.00	-	-	352.00
	"	Pandori Khas	-	-	187.00	150.00	-	-	-	-	235.00
"	Bajwa Kalan	-	-	192.00	150.00	-	60.00	-	-	190.00	

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane (Gur & Shakkar)	Maize (Grain)	Toria & Sarson (Grain)	Sunflower	Paddy (Grain)
			Desi	American	Grain	Bhusa					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	Kapurthala	Mundi Chhina	-	-	160.00	100.00	-	-	-	-	230.00
	"	Khadi	-	-	125.00	30.00	-	-	-	-	125.00
	"	Deepawal	-	-	420.00	200.00	-	-	-	-	600.00
	"	Nadhala	-	-	108.00	60.00	-	-	-	-	178.00
	Ludhiana	Katani Khurd	-	-	450.00	400.00	-	7.00	0.50	-	660.00
	"	Dangora	-	-	200.00	200.00	-	-	-	-	420.00
	"	Baghour	-	-	70.00	40.00	-	-	-	-	90.00
	"	Dudhal	-	-	477.00	400.00	2.50	7.00	9.00	-	714.00
	"	Shamgarh	-	-	200.00	200.00	-	-	-	-	143.00
	"	Ghuman	-	-	140.00	140.00	-	-	-	-	180.00
	"	Shiekh Daulat	-	-	290.00	100.00	-	-	-	-	540.00
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	-	-	588.00	200.00	-	-	-	-	896.00
	"	Jalal Pur	-	-	100.00	100.00	-	-	-	-	225.00
	"	Dhanola	-	-	198.00	150.00	-	-	-	-	340.00
	"	Skander Pur	-	-	494.00	400.00	-	-	-	-	725.00
	Patiala	Jalalabad	-	-	285.00	300.00	-	-	-	-	345.00
	"	Mehmadpur	-	-	95.00	110.00	-	-	0.50	-	85.00
	"	Chamaru	-	-	201.00	200.00	-	-	-	-	94.00
	"	Dugal Khurd	-	2.00	320.00	150.00	-	-	0.50	-	335.00
	"	Ali Pur	-	-	80.00	60.00	-	-	-	-	125.00
		Sub Total	-	2.00	7715.00	5294.00	2.50	146.00	10.50	-	9956.00
III	Sangrur	Kalajhar	-	-	299.00	160.00	-	-	-	-	544.00
	"	Kuthala	-	-	172.00	172.00	-	-	-	-	299.00
	"	Bigarwal	-	-	465.00	300.00	-	-	-	-	469.00
	"	Jangiana	-	-	128.00	100.00	-	-	-	-	252.00
	"	Baban Pur	-	-	480.00	200.00	-	-	-	-	690.00
	"	Kal Banjara	-	-	728.00	350.00	-	-	9.50	-	840.00

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane (Gur & Shakkar)	Maize (Grain)	Toria & Sarson (Grain)	Sunflower	Paddy (Grain)
			Desi	American	Grain	Bhusa					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
III	Mansa	Jawaharke	-	16.00	144.00	140.00	-	-	-	-	170.00
	"	Daria Pur	-	-	286.00	125.00	-	-	3.50	-	420.00
	"	Rurki	-	50.00	162.00	160.00	-	-	3.00	-	100.00
	Bathinda	Sema	2.00	32.00	144.00	100.00	-	-	-	-	135.00
	"	Kotheguru	6.00	-	306.00	125.00	-	-	-	-	500.00
	"	Dunewala	-	50.00	280.00	150.00	-	-	-	-	120.00
	Faridkot	Rural Kot Kapura	-	0.80	60.00	60.00	-	-	-	-	68.00
	"	Wara Bhaika	-	21.00	360.00	160.00	-	-	-	-	300.00
	Moga	Jalalabad East	-	-	203.00	180.00	-	-	5.00	-	366.00
	"	Nathoke	-	-	452.00	300.00	-	-	-	-	868.00
	"	Diderawala	-	-	178.00	180.00	-	-	-	-	290.00
	Mukatsar	Bhullar	-	-	408.00	120.00	-	-	-	-	760.00
	"	Bharu	-	140.00	352.00	300.00	-	-	-	-	-
	"	Lohara	-	96.00	165.00	220.00	-	-	-	-	-
	Ferozepur	Kala Tibba	-	-	340.00	340.00	-	-	-	-	476.00
	"	Khuban	12.00	210.00	320.00	300.00	-	-	20.00	-	-
	"	Vanwala Hanwanta	-	-	72.00	450.00	-	-	-	-	96.00
	"	Mansoor Deva	-	-	200.00	200.00	-	-	-	-	275.00
	"	Sukhera Bodla	-	-	85.00	80.00	-	-	-	-	100.00
		Sub Total	20.00	615.80	6789.00	4567.00	-	-	41.00	-	8138.00
		Grand Total	20.00	617.80	16329.00	11129.00	2.50	378.00	51.00	20	100.00

APPENDIX - IV

Value of Different Crops Sown (2004-2005)

Tractor operated (Rs.)

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane		Maize	Paddy	Toria & Sunflower	Cotton stick	Fodder	Others	Total	
			Desi	American	Grain	Bhusa	Gur & Shakkar	Seeds	(Grain)	(Grain)	Sarson	(Grain)	& Stalks			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	-	-	64000	6000	-	-	-	95060	-	-	-	9600	900	175560
	"	Sahid Pur	-	-	192000	7000	-	-	-	273000	-	-	-	41800	-	513800
	"	Chowdhrywal	-	-	28350	4500	-	93900	-	49960	-	-	-	43400	2000	222110
	"	Dalla-	-	-	89600	6000	-	-	62500	18600	-	-	1000	4500	-	182200
	"	Umrawal	-	-	46080	7200	-	-	-	41340	-	-	-	21000	1500	117120
	Hoshiarpur	Mahina	-	-	60160	9600	-	-	8400	24000	-	-	3600	18000	-	123760
	"	Krala Kalan	-	-	75600	15000	-	300000	1800	61600	-	-	500	3600	1600	459700
	"	Kukar Majara	-	-	83200	12800	-	-	15000	130500	-	-	2000	18000	-	261500
	"	Bhavnal	-	-	39600	6000	-	40000	6000	31800	-	-	2000	6000	6000	137400
	Ropar	Husan Pur	-	-	64000	12500	-	-	-	56050	-	-	-	19500	3000	155050
	"	Heer Pur	-	-	93600	14400	-	30000	7500	56640	-	-	2000	23800	-	227940
	"	Kanoran	-	-	48000	9000	-	-	8250	29500	-	-	2500	11600	800	109650
	"	Tangori	-	-	44640	9000	-	-	12000	115050	-	-	1500	91200	3200	276590
	Nawan Shahar	Bains	-	-	85120	16250	-	379050	-	77880	-	-	-	20400	-	578700
"	Thathiala Bet	-	-	153600	15000	-	-	-	153400	-	-	-	12000	6000	340000	
Sub Total			-	-	1167550	150250	-	842950	121450	1214380	-	-	15100	344400	25000	3881080
II	Amritsar	Budha Theh	-	-	350080	15500	-	-	-	416000	-	-	-	42000	5000	828580
	"	Ladhewal	-	-	115200	25000	-	-	-	110000	-	-	-	55000	8000	313200
	"	Teran Kalan	-	-	75520	15000	-	-	-	80040	-	-	-	12000	3000	185560
	"	Kallah	-	-	108800	11000	-	-	-	173120	-	-	-	21000	9500	323420
	"	Manhiala Jai Singh	-	-	77440	7680	-	-	-	88500	-	-	-	26000	650	200270
	"	Thru	-	-	102400	14000	-	-	-	169200	-	-	-	140000	-	425600
	"	Umra Nangal	-	-	86400	13500	-	-	-	91000	-	-	-	28000	800	219700
	Jalandhar	Arjanwal	-	-	197120	20000	-	-	-	132160	-	-	-	32000	-	381280
	"	Kharal Kalan	-	-	71680	10000	-	200000	32400	74340	-	-	4500	20500	2000	415420
	"	Raipur Arian	-	-	309760	20000	-	320000	7200	207680	-	-	900	32000	-	897540
	"	Pandori Khas	-	-	119680	15000	-	66800	-	138650	-	-	-	40000	-	380130
"	Bajwa Kalan	-	-	122880	15000	-	-	32400	112100	-	-	6000	14000	-	302380	

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane Gur & Shakkar	Maize Seeds	Paddy (Grain)	Torja & Sarson	Sunflower (Grain)	Cotton stick & Stalks	Fodder	Others	Total	
			Desi	American	Grain	Bhusa										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
II	Kapurthala	Mundi Chhina	-	-	100800	10000	-	-	-	135700	-	-	-	20000	-	266500
	"	Khadi	-	-	80000	3000	-	-	-	73750	-	-	-	15000	1000	172750
	"	Deepawal	-	-	268800	20000	-	-	-	378000	-	-	-	16000	6000	688800
	"	Nadhala	-	-	68040	6000	-	-	-	105020	-	-	-	15000	-	194060
	Ludhiana	Katani Khurd	-	-	283500	40000	-	45000	4200	389400	750	-	800	48750	-	812400
	"	Dangora	-	-	126000	20000	-	-	-	247800	-	-	-	38000	-	431800
	"	Baghour	-	-	43400	6000	-	-	-	45900	-	-	-	22000	-	117300
	"	Dudhal	-	-	305280	50000	3000	-	3500	421260	15300	-	1000	24000	32825	856165
	"	Shamgarh	-	-	128000	20000	-	-	-	82940	-	-	-	50000	-	280940
	"	Ghuman	-	-	89600	14000	-	-	-	106200	-	-	-	25000	-	234800
	"	Shiekh Daulat	-	-	182700	12000	-	-	-	318600	-	-	-	38000	-	551300
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	-	-	376320	22000	-	-	-	528640	-	-	-	34000	-	960960
	"	Jalal Pur	-	-	64000	10000	-	-	-	132750	-	-	-	38000	-	244750
	"	Dhanola	-	-	126720	22500	-	-	-	197200	-	-	-	23000	-	369420
	"	Skander Pur	-	-	316160	60000	-	-	-	427750	-	-	-	35000	-	838910
	Patiala	Jalalabad	-	-	182400	45000	-	-	-	203550	-	-	-	34000	1500	466450
	"	Mehmadpur	-	-	60800	16500	-	-	-	50150	750	-	-	58000	2000	188200
	"	Chamaru	-	-	128640	30000	-	-	-	77078	-	-	-	45055	-	280773
	"	Dugal Khurd	-	3500	204800	22500	-	-	-	197650	600	-	1000	29500	-	459550
	"	Ali Pur	-	-	51200	7200	-	-	-	73750	-	-	-	21000	-	153150
		Sub Total	-	3500	4924120	618380	3000	631800	79700	5985878	17400	-	14200	1091805	722751	13442058
III	Sangrur	Kalajhar	-	-	191360	16000	-	-	-	315520	-	-	-	17200	400	540480
	"	Kuthala	-	-	110080	17200	-	-	-	176410	-	-	-	18400	-	322090
	"	Bigarwal	-	-	297600	30000	-	-	-	276710	-	-	-	30700	-	635010
	"	Jangiana	-	-	81920	10000	-	-	-	153720	-	-	-	22000	-	267640
	"	Baban Pur	-	-	307200	20000	-	-	-	400200	-	-	-	28000	-	755400
	"	Kal Banjara	-	49280	465920	35000	-	-	-	487200	15200	-	3000	71800	25166	1152566

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane & Shakkars	Maize (Grain)	Paddy (Grain)	Torina & Sarson	Sunflower (Grain)	Cotton stick & Stalks	Fodder	Others	Total	
			Desi	American	Grain	Bhusa										8
III	Mansa	Jawaharke	-	30400	92160	14000	-	-	-	98600	-	-	2000	18000	-	255160
	"	Daria Pur	-	-	183040	15625	-	-	-	247800	5075	-	-	16200	-	467740
	"	Rurki	-	90000	103680	16000	-	-	-	61000	5100	-	2500	16000	-	294280
	Bathinda	Seema	3000	57600	9210	10000	-	-	-	78300	-	-	2000	16000	-	259060
	"	Kotheguru	9600	-	195840	12500	-	-	-	290000	-	-	400	20000	-	528340
	"	Dunewala	-	90000	179200	22500	-	-	-	74400	-	-	5000	12500	-	383600
	Faridkot	Rural Kot Kapura	-	1464	38400	7200	-	-	-	41480	-	-	200	7000	2800	98544
	"	Wara Bhaika	-	41895	230400	16000	-	-	-	177000	-	-	20000	22000	2200	491495
	Moga	Jalalabad East	-	-	129920	27000	-	-	-	234000	6400	-	-	16000	8400	421720
	"	Nathoke	-	-	289280	39000	-	-	-	512120	-	-	-	58500	-	898900
	"	Diderawala	-	-	113920	21600	-	-	-	171100	-	-	-	26480	-	333100
	Mukatsar	Bhullar	-	-	261120	14400	-	-	-	456000	-	-	-	31980	-	763500
	"	Bharu	-	266000	225280	30000	-	-	-	-	-	-	10000	32000	-	563280
	"	Lohara	-	182400	105600	39600	-	-	-	-	-	-	6000	51000	10000	394600
	Ferozepur	Kala Tibba	-	-	217600	34000	-	-	-	290360	-	-	-	36000	-	577960
	"	Khuban	18480	348600	204800	42000	-	-	-	-	30200	-	14000	26000	16200	700280
	"	Vanwala Hanwanta	-	-	46080	4500	-	-	-	55680	-	-	-	13000	-	119260
	"	Mansoor Deva	-	-	128000	20000	-	-	-	167750	-	-	-	48000	-	363750
	"	Sukhera Bodla	-	-	54400	8000	-	-	-	58000	-	-	-	9000	-	129400
		Sub Total	31080	1157639	4344960	522125	-	-	-	4823350	61975	-	47100	663760	65166	11717155
		Grand Total	31080	161139	10436630	1290755	3000	1474750	201150	12023608	79375	-	76400	2099965	162441	29040293

APPENDIX – V
Expenditure per Hectare on Area Held (2004-2005) Tractor operated (Rs.)
(As a business points of view)

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Casual Labour	Bullock Labour	Seeds	Implements	Artisians	Tubewells	Water Rates	Manure & Rent Fertilizers	Land Revenue	Misc.	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	4.86	10288	4115	-	1358	9968	257	1766	-	2321	19753	-	703	50529
	"	Sahid Pur	8.50	11294	1977	-	1475	11877	147	688	-	4885	24706	-	5188	62237
	"	Chowdry wal	3.08	21429	1558	-	1844	36795	373	10825	-	2776	24757	-	1052	101409
	"	Dalla	6.48	2778	3190	-	1139	6656	185	-	197	2727	17284	-	567	34723
	"	Umrawal	2.63	9126	1065	-	935	31149	228	10617	-	5574	21715	-	1243	84652
	Hoshiarpur	Mahina	3.24	16667	772	-	1566	44211	185	4157	-	3296	24691	-	2890	98415
	"	Krala Kalan	8.50	2353	2588	-	1835	3680	141	3766	-	2110	14059	-	2471	33003
	"	Kukar Majara	4.10	17561	2073	-	1371	15240	293	11645	-	5141	19756	-	368	73448
	"	Bhavnal	3.64	4945	2198	-	1580	36046	346	-	198	6184	24725	-	1071	77293
	Ropar	Husan Pur	2.43	20576	3762	-	1247	23544	506	2906	-	4305	19753	-	539	77088
	"	Heer Pur	6.07	9094	1977	-	2131	7894	204	2236	-	3414	14827	-	818	42595
	"	Kanoran	2.43	10288	2469	-	1348	17578	247	7200	-	3354	24691	-	1029	68204
	"	Tangori	5.26	9696	1236	-	1237	19872	228	7067	-	3966	24715	-	1004	69021
	Nawan Shahar	Bains	8.50	11012	823	-	398	18842	141	6080	-	3545	32118	-	1584	74543
	"	Thathiala Bet	5.26	13688	1141	-	1517	26858	228	6486	-	4852	22243	-	502	77515
Sub Total			74.98	10200	2035	-	1385	17469	218	4401	27	3757	21976	-	1648	63116
II	Amritsar	Budha Theh	13.77	3428	1648	-	828	4467	93	4320	-	5814	32099	-	1950	54647
	"	Ladhewal	5.26	9506	1701	-	1182	19389	228	5674	-	4353	24715	-	2624	69373
	"	Teran Kalan	3.24	7716	1975	-	1951	8835	370	3973	-	5055	29650	-	6306	65811
	"	Kallah	4.45	21573	1011	-	899	17674	270	2187	-	4007	29663	-	4649	81933
	"	Manhiala Jai Singh	3.24	14815	2089	-	1137	11593	185	2102	198	4241	33333	-	1543	71236
	"	Thru	6.48	13580	1327	-	1556	13338	185	7213	-	3793	37037	-	3414	81443
	"	Umra Nangal	3.24	7716	4321	-	1248	9066	370	4278	-	4166	50864	-	2644	64673
	Jalandhar	Arjanwal	6.48	16204	2315	-	1123	16244	185	4516	-	4748	20988	-	4179	70502
	"	Kharal Kalan	6.07	13180	2965	-	4036	8478	198	4132	-	3942	19769	-	4171	60871
	"	Raipur Arian	18.22	6092	439	-	3965	7292	82	4373	-	6049	20995	-	1838	51124
	"	Pandori Khas	6.07	8237	1236	-	885	10969	198	7391	-	2116	18534	-	4012	53578
"	Bajwa Kalan	5.26	7605	3422	-	1205	8774	228	5405	-	4898	19772	-	5154	56463	

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Casual	Bullock Labour	Seeds	Implements	Artisians	Tubewells	Water Rates	Manure & Rent Fertilizers	Land Revenue	Misc.	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
II	Kapurthala	Mundi Chhina	4.55	15824	1715	-	1198	29083	264	3594	-	3247	24725	-	2132	81782
	"	Khadi	3.65	6849	1151	-	1480	9533	164	5973	-	3564	13014	-	3945	46673
	"	Deepawal	8.10	6420	2469	-	869	7105	148	5094	-	3505	24691	-	8099	58400
	"	Nadhala	2.83	14134	3251	-	1583	33300	424	11294	-	5599	24735	-	4539	98859
	Ludhiana	Katani Khurd	10.53	12004	1757	-	1158	9078	114	5448	-	4082	30864	-	1234	65739
	"	Dangora	5.97	20938	2136	-	1103	12177	201	6053	-	4578	24707	-	3668	75561
	"	Baghour	2.02	24752	3960	-	1139	12321	594	12740	-	6930	37129	-	6040	105605
	"	Dudhal	11.66	13122	1666	-	1401	18530	107	10107	-	7161	30875	-	3745	86714
	"	Shamgarh	3.04	20921	1382	-	842	12735	395	1843	-	4184	37007	-	3585	82894
	"	Ghuman	4.05	6173	2247	-	1301	14316	198	4400	158	3230	34568	-	2932	69523
	"	Shiekh Daulat	8.10	10889	1975	-	953	6190	148	3692	-	5118	20988	-	3853	53806
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	12.15	11424	1235	-	1279	14285	123	6547	-	2888	29630	-	3878	71289
	"	Jalal Pur	3.84	11458	2253	-	1510	9694	312	10172	-	6363	37109	-	5283	84154
	"	Dhanola	4.65	12903	2753	-	1355	18941	258	4320	-	6099	39462	-	4703	90794
	"	Skander Pur	10.93	6862	1144	-	1811	15543	137	8250	-	5529	35819	-	4492	79587
	Patiala	Jalalabad	6.48	8642	2083	-	1752	22102	185	9340	-	2720	29630	-	5706	82160
	"	Mehmadpur	4.45	8989	1483	-	1490	10334	270	6560	-	3135	24719	-	3706	60686
	"	Chamaru	7.29	8230	1180	-	1246	7234	165	1559	-	2067	19753	-	1699	43133
	"	Dugal Khurd	8.10	6173	864	-	1105	7485	148	5286	-	3071	34568	-	4030	62739
	"	Ali Pur	2.43	19753	1235	-	1584	11915	247	12519	-	5276	40329	-	5648	98506
		Sub Total	206.60	10441	1720	-	1569	12109	180	5768	6	4512	27902	-	3644	67851
III	Sangrur	Kalajhar	7.29	11193	2104	-	1502	8034	206	4550	-	5023	29630	-	5655	67897
	"	Kuthala	4.45	11775	1746	-	1252	17323	202	6296	-	6452	30899	-	3472	79417
	"	Bigarwal	9.52	6775	2659	-	1471	13751	147	8432	63	3088	20982	-	5089	62457
	"	Jangiana	4.04	18416	1609	-	1230	10068	148	13561	198	6183	39604	-	4394	95411
	"	Baban Pur	10.53	17094	1234	-	1045	7636	133	3675	-	3778	24691	-	5987	65273
	"	Kal Banjara	19.84	6804	1285	-	1568	10259	83	8852	207	4267	24698	-	6058	64081

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Labour Casual	Bullock Labour	Seeds	Implements	Artisians	Tubewells	Water Rates	Manure & Rent Fertilizers	Land Revenue	Misc.	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
III	Mansa	Jawaharke	3.64	10989	1648	-	2220	9613	330	5837	137	2772	29670	-	3846	67062
	"	Daria Pur	7.49	5073	3111	-	864	11009	160	2165	247	1660	17290	-	2487	44066
	"	Rurki	4.45	13483	1747	-	1828	7741	270	5021	112	3636	29663	-	2528	66029
	Bathinda	Sema	4.15	14458	1892	-	1511	10331	289	3416	-	5301	29638	-	2482	69318
	"	Kotheguru	7.29	10288	2263	-	1188	9179	185	3703	247	4568	27161	-	5274	64056
	"	Dunewala	8.10	11111	1852	-	690	6806	148	6572	173	3260	14815	-	2630	48057
	Faridkot	Rural Kot Kapura	1.62	14815	1809	-	1077	10490	370	2489	197	7228	37037	-	1809	77321
	"	Wara Bhaika	7.79	11553	1316	-	577	5920	160	3289	390	2870	36393	-	591	63059
	Moga	Jalalabad East	6.68	11228	2286	-	1248	12909	187	4901	-	6503	24701	-	5368	69331
	"	Nathoke	11.94	9045	1968	-	1064	16420	134	3026	84	4799	27798	-	5277	69615
	"	Diderawala	4.05	14568	2667	-	1064	22450	296	15502	247	6065	24691	-	4536	24691
	Mukatsar	Bhullar	10.93	8783	1372	-	1262	5738	110	4904	247	7391	34584	-	2467	66858
	"	Bharu	9.72	10700	1584	-	953	4898	123	808	247	3622	12346	-	3027	38308
	"	Lohara	7.69	6502	2146	-	1173	10198	156	2890	198	3264	17789	-	3297	47613
	Ferozepur	Kala Tibba	7.49	11749	1335	-	976	11438	160	3328	-	6362	39519	-	5208	80075
	"	Khuban	16.30	7141	1370	-	1122	4970	74	1183	221	2599	19877	-	3501	42058
	"	Vanwala Hanwanta	1.62	12346	2469	-	1605	20634	494	4061	247	5975	24691	-	4617	77139
	"	Mansoor Deva	5.26	8365	1268	-	1277	17132	228	5409	247	4977	34601	-	4525	78029
	"	Sukhera Bodla	2.43	14134	3004	-	781	31371	247	1783	170	2587	19081	-	1890	75048
		Sub Total	184.41	10115	1795	-	1202	10369	159	4848	159	4329	25730	-	4117	62823
		Grand Total	465.99	10273	1800	-	1394	12283	178	5184	70	4318	26089	-	3510	65099

APPENDIX - VI
Gross Income, Expenditure and net Income per Hectare on Area Held (2004-05) **Tractor operated (Rs.)**

B Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	4.86	36123	14418	21705	50529	-14406	40241	-4118	20488	15635	14727	21396
	"	Sahid Pur	8.50	60447	25956	34491	62237	-1790	50942	9505	26237	34210	22426	38021
	"	Chowdry wal	3.08	72114	42697	29417	101409	-29295	79980	-7866	5524	16890	36690	35424
	"	Dalla	6.48	28117	10332	17785	34723	-6606	31945	-3828	14661	13456	10486	17631
	"	Umrawal	2.63	44532	32515	12017	84652	-40120	75526	-30994	50812	-6280	33086	11446
	Hoshiarpur	Mahina	3.24	38198	35576	2622	98415	-60217	81749	-43551	57057	-18859	36348	1850
	"	Krala Kalan	8.50	54082	15899	38183	33003	-21079	30650	23432	16591	37491	13958	40124
	"	Kukar Majara	4.10	63781	20444	43337	73448	-9667	55887	7894	36131	27650	23552	40229
	"	Bhavnal	3.64	37747	29707	8040	77293	-39546	72348	-34601	47623	-9876	30536	7211
	Ropar	Husan Pur	2.43	63807	35900	27907	77088	-13281	56512	7295	36759	27048	21085	42722
	"	Heer Pur	6.07	37552	12498	25054	42595	-5043	33501	4051	18674	18878	12910	24642
	"	Kanoran	2.43	45123	21489	23634	68204	-23081	57916	-12793	33225	11898	22106	23017
	"	Tangori	5.26	52583	30736	21847	69021	-16438	59325	-6742	34610	17973	26839	25744
	Nawan Shahar	Bains	8.50	68082	46588	21494	74543	-6461	63531	4551	31414	36668	22286	45796
"	Thathiala Bet	5.26	64639	30172	34467	77515	-12876	63827	812	41584	23055	27130	37509	
Sub Total			74.98	51762	25990	25772	63116	-11354	52916	-1154	30940	20822	21752	30010
II	Amritsar	Budha Theh	13.77	60173	17983	42190	54647	5526	51219	8954	19120	41053	16415	43758
	"	Ladhewal	5.26	59543	24752	34791	69373	-9830	59867	-324	35153	24390	25227	34316
	"	Teran Kalan	3.24	57272	32880	24392	65811	-8539	58095	-823	28465	28807	22695	34577
	"	Kallah	4.45	72578	49122	23556	81933	-9255	60360	12318	30697	41981	22119	50559
	"	Manhiala Jai Singh	3.24	61812	22799	39013	71236	-9424	56422	5390	23088	38724	16318	45494
	"	Thru	6.48	65679	32496	33183	81443	-15724	67863	-2184	30826	34853	23005	42674
	"	Umra Nangal	3.24	6789	22111	45698	64673	31360	56957	10852	26093	41716	22728	45081
	Jalandhar	Arjanwal	6.48	58840	25591	33249	70502	-11662	54298	4542	33311	25529	26208	32632
	"	Kharal Kalan	6.07	6848	27444	40994	60871	7567	47691	20747	27922	40516	22501	45937
	"	Raipur Arian	18.22	49261	23346	25915	51124	-1863	45032	4229	24038	25223	21535	27726
	"	Pandori Khas	6.07	62624	24181	38443	53578	9040	45340	17284	26807	35817	18332	44292
"	Bajwa Kalan	5.26	57487	27539	29948	56463	1024	48858	8629	29087	28400	24022	33465	

B Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
II	Kapurthala	Mundi Chhina	4.55	58571	27245	31326	81782	-23211	65958	-7387	41233	17338	27905	30666
	"	Khadi	3.65	47329	28677	18652	45673	1656	38824	8505	25810	21519	21417	25912
	"	Deepawal	8.10	85037	26598	58439	58400	26637	51981	33056	27289	57748	23449	61588
	"	Nadhala	2.83	68572	45771	22801	98859	-30287	84725	-16153	59990	8582	39057	29515
	Ludhiana	Katani Khurd	10.53	77151	36190	40961	65739	11412	53736	23415	22871	54280	17557	59594
	"	Dangora	5.97	77328	27328	45000	75561	-3233	54623	17705	29916	42412	23978	48350
	"	Baghour	2.02	58069	41163	16906	105605	-47356	80852	-22783	43724	14345	34232	23837
	"	Dudhal	11.66	73428	40517	32911	86714	-13286	73592	-164	42717	30711	36443	36985
	"	Shamgarh	3.04	92414	25667	67747	82894	9520	61973	30441	24967	67447	15535	76879
	"	Ghuman	4.05	57975	36807	21168	69523	-11548	63350	-5375	28782	29193	23720	34255
	"	Shiekh Daulat	8.10	68062	28595	39467	53806	14256	42916	25146	21929	46133	19039	49023
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	12.15	79091	29461	49630	71289	7802	59865	19226	30236	48855	23914	55177
	"	Jalal Pur	3.84	63737	30205	33532	84154	-20417	72696	-8959	35587	28050	27601	36136
	"	Dhanola	4.65	79445	46962	32483	90794	-11349	77891	1554	38428	41017	28790	50655
	"	Skander Pur	10.93	76753	57914	18839	79587	-2834	72725	4028	36906	39847	29780	46973
	Patiala	Jalalabad	6.48	71983	35629	36354	82160	-10177	73518	-1535	43888	28095	31540	40443
	"	Mehmadpur	4.45	42292	17694	24598	60686	-18394	51697	-9405	26978	15314	18818	23474
	"	Chamaru	7.29	38515	12003	26512	43133	-4618	34903	3612	15150	23365	12689	25826
	"	Dugal Khurd	8.10	56734	39884	16850	62739	-6005	56566	168	21998	34736	17662	39072
	"	Ali Pur	2.43	63025	29698	33327	98506	-35481	78753	-15728	38424	24601	30727	32298
		Sub Total	206.60	65063	30776	34287	67851	-2788	57409	7654	29507	35556	23341	41722
III	Sangrur	Kalajhar	7.29	74140	29950	44190	67897	6243	56703	17437	27074	47066	24765	49375
	"	Kuthala	4.45	72380	37773	34607	79417	-7037	67642	4738	36743	35637	26732	45648
	"	Bigarwal	9.52	66703	28990	37713	62457	4246	55682	11021	34699	32004	27204	39499
	"	Jangiana	4.04	66248	32999	33249	95411	-29163	76995	-10747	37391	28857	27850	38398
	"	Baban Pur	10.53	71738	24533	47205	65273	6465	48179	23559	23488	48250	19168	52570
	"	Kal Banjara	19.84	58093	30537	27556	64081	-5988	57277	816	32579	25514	26656	31437

B Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
III	Mansa	Jawaharke	3.64	70099	25871	44228	67062	3037	56073	14026	26403	43696	20789	49310
	"	Daria Pur	7.49	62449	13607	48842	44066	18383	38992	23457	21703	40746	16611	45838
	"	Rurki	4.45	66130	22266	43864	66029	101	52546	13584	22883	43247	17997	48133
	Bathinda	Sema	4.15	62424	33090	29334	69318	-6894	54861	7563	25222	37202	23451	38973
	"	Kotheguru	7.29	72475	23324	49151	64056	8419	53768	18707	26608	45867	20169	52306
	"	Dunewala	8.10	47358	36563	10795	48057	-699	36946	10412	22132	25226	19840	27518
	Faridkot	Rural Kot Kapura	10.62	60830	20885	39945	77321	-16491	62506	-1676	25469	35361	21502	39328
	"	Wara Bhaika	7.79	63093	20693	42400	63059	34	51506	11587	15113	47980	11707	51386
	Moga	Jalalabad East	6.68	63132	30799	32333	69331	-6199	58103	5029	33403	29729	27506	35626
	"	Nathoke	11.94	75285	40212	35073	69615	5670	60569	14716	32772	42513	27532	47753
	"	Diderawala	4.05	82247	45905	36342	92086	-9839	77518	4729	52827	29420	39238	43009
	Mukatsar	Bhullar	10.93	69854	40387	29467	66858	2996	58075	11779	23491	46363	21723	48131
	"	Bharu	9.72	57950	15437	42513	38308	19642	27609	30341	15263	42687	13070	44880
	"	Lohara	7.69	51313	21988	29325	47613	3700	41110	10203	23321	27992	18997	32316
	Ferozepur	Kala Tibba	7.49	77164	26617	50547	80075	-2911	68326	8838	28807	48357	24081	53083
	"	Khuban	16.30	42962	15411	27551	42058	904	34916	8046	15039	27923	12892	30070
	"	Vanwala Hanwanta	1.62	73617	24534	49083	77139	-3522	64794	8823	40102	33515	25151	48466
	"	Mansoor Deva	5.26	69154	30019	39135	78029	-8875	69664	-510	35064	34090	26312	42842
	"	Sukhera Bodla	2.43	45724	27909	17815	75048	-29324	60914	-15190	41833	3891	28262	17462
		Sub Total	184.41	63539	27727	35812	62823	7116	52708	10831	26977	36562	21932	41607
		Grand Total	465.99	62319	28799	33520	65099	-2780	54825	7494	28736	33583	22527	39792

APPENDIX – VII
Return per Worker, per Annum and per Day (2004-2005)

Tractor operated (Rs.)

		Per Annum							Per Day						
Zone	District	Holding	A Actual			B Comparable				A Actual			B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
I	Gurdaspur	Lakhan Pal	52743	25000	-35006	-100006	37993	51993	144.50	88.49	-75.90	-27.41	104.09	142.45	
	"	Sahid Pur	146587	32000	-5070	26930	96930	107725	401.61	87.67	-13.89	93.78	265.56	295.14	
	"	Chowdhry wal	45302	22000	-30076	-8076	17340	36368	124.11	60.27	-82.40	-28.13	47.59	99.64	
	"	Dalla	115248	18000	-42804	-24804	87196	114248	35.75	49.31	-117.27	-67.96	238.89	313.01	
	"	Umrawal	31604	24000	-105515	-81515	-16515	30104	86.59	65.75	-289.08	-223.33	-45.25	82.47	
	Hoshiarpur	Mahina	2831	18000	-65035	-47035	-20368	1998	7.76	49.31	-178.17	122.86	-55.80	5.47	
	"	Krala Kalan	324556	20000	179171	199171	318671	341056	889.19	54.79	490.88	545.67	873.07	934.40	
	"	Kukar Majara	44420	18000	-9909	8091	28341	41234	121.70	49.31	-27.15	22.16	77.65	112.97	
	"	Bhavnal	29267	18000	-143949	-125949	-35949	26247	80.18	49.31	-394.38	-345.07	-98.49	71.91	
	Ropar	Husan Pur	67813	25000	-16137	8863	32863	51906	185.79	68.49	-44.21	24.28	90.04	142.21	
	"	Heer Pur	76039	27600	-15305	12295	57295	74789	208.33	75.62	-41.93	33.69	156.97	204.90	
	"	Kanoran	57431	25000	56086	-31086	28914	55931	157.34	68.49	-153.66	-35.17	79.22	153.23	
	"	Tangori	114915	25500	-43230	-17730	47270	67707	314.84	69.86	-118.43	-48.57	129.51	185.25	
	Nawan Shahar	Bains	182702	31200	-18305	12895	103895	129755	500.55	85.48	-50.15	55.33	284.64	355.49	
"	Thathiala Bet	60433	18000	-16932	1068	30318	49325	165.57	49.31	-46.39	2.92	83.06	135.14		
		Sub Total	74321	23153	-25799	-2623	47308	68186	203.62	63.43	-70.68	-7.19	129.61	186.81	
II	Amritsar	Budha Theh	580952	23600	38049	61649	282649	301276	1591.65	64.60	104.24	168.90	774.38	825.41	
	"	Ladhewal	91502	25000	-25852	-852	64148	90252	250.69	68.49	-70.82	-2.33	175.75	247.26	
	"	Teran Kalan	79030	25000	-27667	-2667	93333	112030	216.52	68.49	-75.80	-7.31	255.71	306.93	
	"	Kallah	52413	32000	-13728	18272	62272	74996	143.60	87.67	-37.61	50.06	170.61	206.47	
	"	Manhiala Jai Singh	12640124000	124000	-15268	8732	62732	73700	346.30	65.75	-41.83	23.92	177.87	201.92	
	"	Thru	215025	22000	-25538	-3538	56462	69131	589.11	60.27	-69.96	-9.69	154.69	189.40	
	"	Umra Nangal	148061	25000	10160	35160	135160	146061	405.65	68.49	27.84	16.33	370.30	400.17	
	Jalandhar	Arjanwal	43090	21000	-15114	5886	33086	42291	118.05	57.53	-41.41	16.12	90.65	115.87	
	"	Kharal Kalan	82945	16000	9187	25187	49187	55767	227.25	43.83	25.17	69.00	134.76	152.79	
	"	Raipur Arian	118041	18500	-5657	12843	76593	84194	323.40	50.68	-15.50	35.18	209.84	230.67	
"	Pandori Khas	116675	25000	27456	52456	108706	134425	319.16	68.49	75.22	143.71	217.83	368.29		
"	Bajwa Kalan	157525	20000	2692	22692	74693	88013	431.58	54.79	7.38	62.17	204.64	241.13		

Zone	District	Holding	Per Annum						Per Day					
			A Actual			B Comparable			A Actual			B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
II	Kapurthala	Mundi Chhina	47511	24000	-35203	-11203	26297	46511	130.17	65.75	-96.44	-30.69	72.05	172.43
	"	Thandi	68078	25000	6043	31043	78543	94578	186.51	68.49	16.56	85.05	215.19	259.12
	"	Deepawal	473359	26000	107878	133878	233878	249429	1296.87	71.23	295.56	366.79	640.76	683.37
	"	Nadhala	64527	20000	-42856	-22856	12144	41763	176.79	54.79	-117.41	-62.62	33.27	114.42
	Ludhiana	Katani Khurd	215661	31600	30041	61641	142891	156880	590.85	86.58	82.30	168.88	391.48	429.81
	"	Dangora	53730	25000	-3860	21140	50640	57730	147.21	68.49	-10.57	57.92	138.74	158.16
	"	Baghour	17075	25000	-48011	-23011	14489	24075	46.78	68.49	-131.53	-63.04	39.70	65.96
	"	Dudhal	95934	25500	25819	-319	59681	71873	262.83	69.86	-70.73	0.87	163.51	196.91
	"	Shamgarh	202913	31800	14470	46270	102520	116856	555.93	87.12	39.65	126.77	280.88	320.15
	"	Ghuman	85732	25000	-46769	-21769	118231	138732	234.88	68.49	-128.13	59.64	323.92	380.08
	"	Shiekh Daulat	159842	29400	38492	67892	124559	132362	437.92	80.35	105.46	186.01	341.26	362.63
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	301501	134700	23699	58399	148399	167601	826.03	95.07	64.93	160.00	406.57	459.18
	"	Jalal Pur	64381	22000	-39201	17201	54048	69381	176.39	60.27	-107.40	-47.13	148.08	190.08
	"	Dhanola	50348	20000	-17591	2409	63576	78515	139.94	54.79	-48.19	6.60	174.18	215.11
	"	Skander Pur	205911	25000	-10326	14674	145174	171137	564.14	68.49	-28.29	40.20	397.74	468.87
	Patiala	Jalalabad	235571	28000	-32972	-4972	91027	131035	645.40	76.71	-90.33	-13.62	249.39	359.00
	"	Mehmadpur	54730	20000	40925	20925	34074	52230	149.95	54.79	112.12	57.33	93.35	143.09
	"	Chamaru	64424	20000	-11223	8777	56777	62758	176.50	54.79	-30.74	24.05	155.55	171.94
	"	Dugal Khurd	68242	25000	-24319	681	140681	158242	186.96	68.49	-66.63	1.86	385.43	433.54
	"	Ali Pur	40491	24000	-43110	-19110	29890	39241	110.93	65.75	-118.11	-52.36	81.89	107.51
		Sub Total	108982	24503	-6471	17767	82537	96852	298.58	67.13	-17.73	48.68	226.13	265.35
III	Sangrur	Kalajhar	161072	20400	11378	31778	85778	89986	441.29	55.89	31.17	87.06	235.01	246.54
	"	Kuthala	154002	26200	-101566	10541	79291	101566	421.92	71.78	-42.90	28.88	217.23	278.26
	"	Bigarwal	179516	21500	13474	34974	101558	125344	491.82	58.90	36.92	95.82	278.24	343.41
	"	Jangiana	67163	24800	-39273	-14473	38860	51709	184.01	67.95	-107.60	-39.65	106.47	141.67
	"	Baban Pur	124266	30000	11346	41346	84679	92261	340.45	82.19	31.80	113.27	232.00	252.77
	"	Kal Banjara	273359	27000	-23761	3239	101239	124744	748.93	73.97	-65.10	8.87	277.37	341.76

		Per Annum							Per Day						
Zone	District	Holding	A Actual				B Comparable			A Actual			B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
III	Mansa	Jawaharke	160990	20000	5526	25526	76526	89745	441.07	54.79	15.14	69.93	217.87	245.88	
	"	Daria Pur	365822	19000	68844	87844	152594	171661	1002.25	52.05	188.61	240.66	418.07	470.30	
	"	Rurki	97597	20000	150	20150	64150	71398	267.39	54.79	0.41	55.20	175.75	195.61	
	Bathinda	Sema	40579	20000	9537	10463	51463	53913	111.17	54.79	26.13	28.66	140.99	147.71	
	"	Kotheguru	179154	25000	20456	45456	111456	127103	490.83	681.49	56.04	124.53	305.36	348.23	
	"	Dunewala	87442	30000	-1889	28111	68111	74297	239.57	82.19	-5.17	77.02	186.61	203.55	
	Faridkot	Rural Kot Kapura	64711	24000	-26716	-2716	57284	63711	177.29	65.75	-73.19	-7.44	156.94	174.55	
	"	Wara Bhaika	110098	30000	88	30088	124588	133432	301.64	82.19	0.24	82.43	341.34	365.57	
	Moga	Jalalabad East	107992	25000	-13803	11197	66197	79328	295.87	68.49	-37.81	30.68	181.36	217.34	
	"	Nathoke	139590	27000	16925	43925	126900	142542	382.44	73.97	46.37	120.34	347.67	390.53	
	"	Diderawala	147185	29500	-19924	9576	59576	87092	403.25	80.82	-54.59	26.23	163.22	238.61	
	Mukatsar	Bhullar	107357	24000	8186	32186	126686	131518	294.13	65.75	22.43	88.18	347.08	360.32	
	"	Bharu	137744	26000	47730	73730	103730	109058	377.38	71.23	130.77	202.00	284.19	298.79	
	"	Lohara	225509	25000	14229	39229	107629	124254	617.83	68.49	38.98	107.47	294.87	340.42	
	Ferozepur	Kala Tibba	126200	22000	-5451	16549	90549	99398	345.75	60.27	-14.93	45.34	248.08	272.32	
	"	Khuban	149691	23280	2948	26228	91028	98027	410.11	63.78	8.08	71.86	249.39	268.57	
	"	Vanwala Hanwanta	79515	20000	-5706	14294	54294	78515	217.85	54.79	-15.63	39.16	148.75	215.11	
	"	Mansoor Deva	205850	22000	-23342	-1342	89657	112675	563.97	60.27	-63.95	-3.68	245.64	308.70	
	"	Sukhera Bodla	25209	20000	-41493	21493	5506	24709	69.06	54.79	-113.67	-58.88	15.08	67.70	
		Sub Total	132080	24067	1737	26281	88714	100956	361.86	65.94	4.75	72.00	243.05	276.59	
		Grand Total \	95178	24070	-6542	17637	79037	93650	260.76	65.95	-17.92	48.32	216.54	256.58	

**ECONOMY
OF
SEMI-MECHANISED HOLDINGS**

CHAPTER – V

Particulars of Semi-Mechanised Holdings

General :- In this chapter some of the aspects relating to the selected 72 holdings have been discussed, viz. cropping pattern and its intensity, size of holdings and employment of human and bullock labour. The object of Semi-Mechanised is to study the economics of those cultivators who supplemented their agricultural operations by using hired or borrowed tractors along with their bullocks.

Table 5.1

Area possessed and Area Cropped per Permanent Worker in Semi-Mechanised Holdings (2004-2005)

(In Hect.)

Item	Zone			All holdings
	I	II	III	Average
1	2	3	4	5
1. Area possessed				
(a) per permanent worker	1.52	1.13	1.67	1.38
2. Area cropped				
(b) per permanent worker	2.91	2.29	3.07	2.66

The Average area possessed per permanent worker was (1.38 hectare) Area cropped per permanent worker (2.66 hectare).

Table 5.2

No. of Holdings and Intensity of Cropping during 2004-2005

Zone	No. of holdings	Area held (hectares)	Area cropped (hectares)	Intensity
1	2	3	4	5
I	15	33.36	63.98	192
II	32	71.45	144.48	202
III	25	73.54	135.13	184
Total	72	178.35	343.59	193

$$\text{Intensity} = \frac{\text{Total cropped area}}{\text{Area held (Net area sown)}} \times 100$$

Higher intensity of cropping was due to availability of better facilities of irrigation or normal rainfall. The average intensity of cropping on areas during the year 2004-2005 was 193.

Table 5.3
Cropping Pattern and the Relative Importance (Percentage) of Different Crops on
Land during the year 2004-2005

Name of crop	Zones			(in Hect.)	
	I	II	III	Total	Percentage
	1	2	3	4	5
1. Wheat	26.57	59.02	57.69	143.28	41
2. Rice (Paddy)	21.16	57.93	30.54	109.63	32
3. Maize	4.76	1.65	–	6.41	2
4. Sugarcane (Gur and Shakkar)	–	–	–	–	–
5. Sugarcane (Seed)	2.22	–	0.81	3.03	1
6. Cotton (American)	–	–	21.49	21.49	6
7. Cotton (Desi)	–	–	2.83	2.83	1
8. Toria (Sarson)	0.80	1.81	3.44	6.05	2
9. Sun Flower	–	–	–	–	–
10. Green Fodder	8.47	22.66	17.47	48.60	14
11. Others	–	1.41	0.86	2.27	1
Total	63.98	144.48	135.13	343.59	100

The study of table reveals that 41% of the total cropped area was under wheat alone, Paddy and Cotton American were the other two important crops which covered 32% and 6% respectively whereas green fodder constituted 14%.

Table 5.4
Out-turn of Different Crops per Hectare of Area Cropped

Name of crop	Zones			(in Qtls.)
	I	II	III	Average
	1	2	3	4
1. Wheat (Grain)	37.03	44.14	39.73	41.05
2. Wheat (Bhusa)	32.44	40.85	39.26	38.65
3. Paddy	48.44	52.06	64.97	54.96
4. Maize	23.32	31.52	–	25.43
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–
6. Cotton (American)	–	–	15.25	15.25
7. Cotton (Desi)	–	–	7.77	7.77
8. Toria/Sarson	9.13	13.81	6.98	9.31
9. Sun Flower	–	–	–	–

Average out-turn per hectare of area cropped was the maximum for paddy 54.96 quintals followed by wheat 41.05 quintals, Maize 25.43 quintals, Cotton American 15.25 quintals, Cotton Desi 7.77 quintals and Toria/Sarson 9.31 quintals during 2004-05.

Weighted mean of prices of important crops used for computing gross income is given in table 5.5.

Table 5.5

Weighted mean of Prices per Quintal (Per Hectare for Fodder) used for Computing Gross Income

(In Rs.)

Name of crop	Zones			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	640	640	640	640
2. Wheat (Bhusa)	109	101	100	102
3. Paddy	595	616	590	604
4. Maize	521	488	–	510
5. Gur (Raw Sugar)	–	–	–	–
6. Cotton American	–	–	1934	1934
7. Cotton Desi	–	–	1736	1736
8. Toria/Sarson	2253	2288	1683	2026
9. Sun Flower	–	–	–	–
10. Fodder (per hect)	17308	26655	22908	23679

Average gross return per hectare of cropped area in different agricultural zones has been given in table 5.6.

Table 5.6

Gross Return per Hectare of Cropped Area from Different Crops

(In Rs.)

Name of crop	Zones			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	23689	28234	25428	26261
2. Wheat (Bhusa)	3523	4132	3926	3936
3. Paddy	28842	32043	38338	33179
4. Maize	12153	15370	–	12981
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–
6. Sugarcane (Seed)	60698	–	37037	54373
7. Cotton (American)	–	–	29501	29501
8. Cotton (Desi)	–	–	13498	13498
9. Toria/Sarson	20563	31598	11744	18850
10. Sun Flower	–	–	–	–
11. Fodder (per hectare)	17308	26655	22908	23679

Gross return per hectare of area was the highest for Sugarcane Seed (Rs. 54373), following Paddy (Rs. 33179), Cotton American (Rs. 29501), Wheat (Rs. 26261), Fodder (Rs. 23679), Toria (Rs. 18850), and Maize (Rs. 12981) during the year under reference.

Proportion of contribution of various crops to gross income per hectare of area possessed in different agricultural zones is given in Table 5.7

Table 5.7
Break-up of Gross Income per Hectare of Area Possessed

(In Rs.)

Name of crop	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
	1	2	3		
1. Wheat (Grain)	18867	23322	19948	21097	36
2. Wheat (Bhusa)	2806	3414	3080	3162	5
3. Paddy	18294	25980	15921	20395	35
4. Maize	1734	355	–	467	1
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–	–
6. Sugarcane (Seed)	4039	–	408	924	2
7. Cotton (American)	–	–	8621	3555	6
8. Cotton (Desi)	–	–	519	214	1
9. Toria/Sarson	493	800	549	639	1
10. Sun Flower	–	–	–	–	–
11. Fodder (per hectare)	4395	8453	5442	6453	11
12. Cotton Stick and stalks	488	60	403	281	–
13. Others	692	1439	156	770	2
Total	51808	63823	55047	57957	100

The above table shows that on an average, wheat, (including Bhusa) contributed the maximum share (41%) to gross income per hectare of area possessed during the year 2004-05. The second position was bagged by Paddy (35%) and the third by fodder (11%) during the same year.

5.8 Expenditure :- Cost per hectare of area possessed (held) incurred by the selected farmers belonging to the category of semi-mechanised holding on various inputs for the production of various crops on their farm spread over all the three agricultural zones of the State during the year 2004-05 has been worked out in table 5.8.

Table 5.8
Cost per Hectare of Area Possessed by Various Items of Expenditure and their Percentage to total Expenditure

(In Rs.)

Item of expenditure	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
	1	2	3		
1. Manual Labour					
(i) Permanent	14059	16645	12905	14619	22
(ii) Casual	2570	2680	2053	2401	4
2. Bullock Labour	–	3280	551	1541	2
3. Seed	1311	1408	1523	1437	2
4. Implements	1007	831	662	794	1
5. Artisans	142	110	186	148	1
6. Tubewells and Wells	3441	7363	6376	6223	9
7. Water Charges	58	6	82	47	–
8. Manure and Fertilizers	4841	4900	4080	4551	7
9. Rent	23563	28745	28250	27571	42
10. Land Revenue	–	–	–	–	–
11. Miscellaneous	7016	7439	5607	6604	10
Total	58008	73407	62275	65937	100

In case of semi-mechanised holding major proportion of expenditure was incurred on the payment of rent (42%) followed by manual labour (26%), Misc. (10%), tubewells and wells (9%) and Manure and Fertilizers (7%) during the year under review.

5.9 Expenditure in Respect of Different Categories of Holdings :- In order to have a comparative view expenditure on holdings worked under different sets of conditions has been worked out on four different categories of holdings i.e. A.B.C. and D.

**Table 5.9
Zonewise Gross Income and Expenditure Per Hectare**

(in Rs.)

Zone	Gross income	Expenditure in respect of different categories of holdings			
		A	B	C	D
1	2	3	4	5	6
I	51808	58008	43950	20387	17508
II	63823	73407	56762	28017	25108
III	55047	62275	49371	21121	18615
Average	57957	65937	51318	23747	21009

5.10 Net Income :- Net income has been worked out in the four categories of holdings in each Agricultural Zone deducting expenditure from gross income. Table 5.10 shows the net income per hectare (zone wise) for irrigated areas.

**Table 5.10
Zonewise Net Income Per Holding, Per Hectare area held and Cropped**

(in Rs.)

Zone	Per Holding				Area Held				Area Cropped			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	-13789	17478	69881	76284	-6200	7858	31421	34300	-3233	4098	16384	17885
II	-21399	-15766	79947	86443	-9584	7061	35806	38715	-4740	3492	17707	19146
III	-21262	16698	99798	107169	-7228	5676	33926	36432	-3934	3089	18463	19827
Average	-19766	16446	84743	91523	-7980	6639	34210	36948	-4142	3446	17758	19179

In case of 'A' category of holdings where the land is taken on rent, labours (Permanent plus casual) has to be hired and capital is borrowed, the semi-mechanised operated holdings showed on an average, net income of Rs. (-)7980 per hectare during 2004-05. In case of 'B' category of holdings where the land is taken on rent, but uses his own labour (permanent) and capital is borrowed the semi-mechanised operated holding showed on an average net income of Rs. 6639 per hectare. In case of 'C' category of holding the farmers earned on an average net income of Rs. 34210 per hectare of his one year labour during the same year. In case of 'D' category of holdings where even the cultivator used his own capital the average net income earned by the farmer during the period under reference was Rs. 36948 per hectare.

5.11 Gross return per worker, per annum and per day for the year 2004-2005 is given below :-

Table 5.11
Return per Worker, per Annum and Per Day

(in Rs.)

Zone	Types of holdings			
	A	B	C	D
1	2	3	4	5
Per Annum				
I	(-)9401	11917	47646	52012
II	(-)10869	(-)8008	4100	43906
III	(-)12081	9487	56703	60891
Average	(-)11032	9179	47298	51083
Per Day				
I	(-)25.76	32.65	130.54	142.50
II	(-)29.78	(-)21.94	11.23	120.29
III	(-)30.09	25.99	155.35	166.82
Average	(-)30.22	23.15	129.58	139.95

The return on category 'D' of the holding was the highest (Rs. 51083 per annum and Rs. 139.95 per day). As regards Zonewise disparities return per worker, per annum and per day was the highest in Zone III (Rs. 60891 per annum and Rs. 166.82 per day respectively), and lowest in Zone II (Rs. 43906 per annum and Rs. 120.29 per day respectively) of this category.

5.12 Wages of Hired Labour :- The Table 5.12 shows the wages paid to the hired labourer (family plus permanent) on the holdings under study. Where no hired labourer was engaged the rates of payment as prevalent in the village were taken into consideration.

Table 5.12
Wages of Hired Labourer

(in Rs.)

Zone	Per Annum	Per Day
1	2	3
I	21253	58.23
II	19963	54.69
III	23418	64.16
Average	21431	58.72

The wages paid to the hired labourers were the highest (Rs. 64.16 per day) in Zone III and the lowest (Rs. 54.69 per day) in Zone II.

Table 5.13 Compare the return per family worker for his labour and management with the wages received by permanent hired labourers in the same village.

Table 5.13
Wages of Hired Labourer Versus Return per Family Worker

(in Rs.)		
	Per Day	
Zone	Wages paid per permanent hired labourer	Return per family worker for labour & management
1	2	3
I	58.23	(-)25.76
II	54.69	(-)29.78
III	64.16	(-)30.09
Average	58.72	(-)30.22

The Average wages of permanent hired labourer were higher (Rs. 58.72 per day) than the return per family worker (Rs. (-)30.22s per day).

APPENDIX - I

Condition of Farming of Semi-mechanised Holding (2004-2005)

Zone	District	Holding	Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of Bullocks	Semi-mechanised		Total
							Number of worker Family	Hired	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	Gurdaspur	Thundi	1.52	2.23	147	—	1	—	1
	"	Phangrian	3.23	6.46	200	—	2	—	2
	"	Massanian	2.02	4.04	200	—	1	—	1
	"	Kot	4.45	8.90	200	—	2	—	2
	"	Kotli Surat Mali	2.22	4.44	200	—	1	—	1
	Hoshiarpur	Abowal	1.01	1.62	160	—	2	—	2
	"	Bajwa	1.01	1.71	169	—	1	—	1
	"	Bambali	1.01	2.02	200	—	1	—	1
	"	Bhavnal	2.43	4.45	183	—	2	—	2
	Ropar	Chuhar Majra	4.14	8.28	200	—	1	—	1
	"	Bhalri	1.62	3.24	200	—	1	—	1
	"	Tiour	1.01	2.02	200	—	1	—	1
	"	Saneta	2.43	4.85	199	—	2	—	2
	Nawan Shahar	Bains	3.24	5.68	175	—	1	1	2
	"	Thathiala Bet	2.02	4.04	200	—	2	—	2
Sub Total			33.36	63.98	2686	—	21	1	22
II	Amritsar	Tarpae	4.05	8.10	200	—	2	—	2
	"	Ladhewal Havelian	2.02	4.87	241	—	4	—	4
	"	Tera Kalan	2.02	4.04	200	—	1	—	1
	"	Kallah	1.61	3.22	200	—	2	—	2
	"	Manhaila Ja Singh	2.02	4.04	200	—	1	—	1
	"	Kaironwal	1.62	3.24	200	—	2	—	2
	"	Cheema Bath	1.51	3.02	200	—	1	—	1
	Jalandhar	Arjanwal	3.24	6.48	200	2	1	—	1
	"	Kharal Kalan	3.48	6.96	200	—	2	1	3
	"	Raipur Arian	2.82	5.65	200	2	1	1	2
	"	Pandoori Khash	2.02	4.04	200	2	4	—	4
"	Bajwa Kalan	2.02	4.04	200	2	1	—	1	

Zone	District	Holding	Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of Bullocks	Number of worker Family	Hired	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
II	Kapurthala	Daburjee	1.82	4.04	222	–	1	1	2
	"	Thandi	2.02	4.04	200	–	1	–	1
	"	Gazzipur	2.63	5.86	222	–	2	1	3
	"	Nadala	2.02	4.04	200	–	2	1	3
	Ludhiana	Latton Joga	2.26	4.08	198	–	2	–	2
	"	Dalo Kalan	2.02	4.04	200	2	4	–	4
	"	Kishangarh	1.42	2.82	199	–	1	–	1
	"	Rauni	3.64	7.27	200	–	1	1	2
	"	Kulewal	1.42	2.84	200	–	1	–	1
	"	Ghuman	2.02	4.04	200	2	2	–	2
	"	Shiekh Daulat	2.07	4.14	200	–	1	–	1
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	1.21	2.42	200	2	2	–	2
	"	Salana Jeevan Singh	3.23	6.46	200	2	1	–	1
	"	Manaila	3.03	6.06	200	2	5	–	5
	"	Dhunda	0.80	1.20	150	2	1	–	1
	Patiala	Phagan Majra	2.02	4.44	200	–	1	–	1
	"	Bhankarpur	2.22	4.45	200	–	2	–	2
	"	Bhadak	2.02	4.04	200	–	1	–	1
	"	Khanpur Garian	2.43	4.95	203	–	2	–	2
	"	Hiana Khurd	2.72	5.45	200	2	2	–	2
		Sub Total	71.45	144.38	6435	22	57	6	63
III	Sangrur	Saron	2.02	4.04	200	–	1	1	2
	"	Dayalgarh Jejian	2.02	4.04	200	–	1	–	1
	"	Ladhal	3.63	7.26	200	–	2	1	3
	"	Jangiana	2.02	4.04	200	–	1	–	1
	"	Alipur Khalsa	1.21	2.42	200	–	2	–	2
	"	Ahmedpur	1.82	3.64	200	–	1	–	1

Zone	District	Holding	Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of Bullocks	Number of worker Family	Hired	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
III	Mansa	Jawaharke	3.23	6.47	200	—	3	1	4
	"	Phulluwala Dod	5.66	8.90	200	—	1	1	2
	"	Mian	3.84	6.87	178	—	1	1	2
	Bathinda	Virk Kalan	5.06	8.29	163	—	2	—	2
	"	Ghariaala	2.23	4.44	200	—	1	—	1
	"	Chanarthal	4.05	8.15	201	—	2	—	2
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	1.36	2.72	200	—	1	—	1
	"	Wara Bhaika	1.81	3.64	201	—	1	—	1
	Moga	Jogewala	2.02	4.04	200	—	1	—	1
	"	Nathoke	1.42	2.82	200	—	1	—	1
	"	Dhurkot Ranseeh	1.21	2.42	200	—	1	—	1
	Mukatsar	Phullewala	4.86	9.72	200	—	3	—	3
	"	Bharu	3.64	6.87	189	—	3	—	3
	"	Lohara	4.05	5.24	129	—	2	—	2
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	3.03	6.06	200	—	1	—	1
	"	Tootanwala	4.85	8.08	167	—	1	—	1
	"	Vanwala Hanwanta	3.24	5.66	174	—	1	—	1
	"	Sukhera bodla	4.86	0.80	174	—	2	—	2
	"	Behak Gujran	0.40	8.50	200	2	3	—	3
		Sub Total	73.54	135.13	4776	2	39	5	44
		Grand Total	178.35	343.49	13897	24	117	12	129

APPENDIX - II

Zone	District	Holding	Area of Different Crops Sown (2004-2005)										Semi-mechanised (Hectares)	
			Cotton		Wheat	Sugarcane		Maize	Paddy	Toria & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total
			Desi	American		Gur & Shakkar	Seeds							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Thundi	—	—	0.61	—	0.81	—	0.61	—	—	0.20	—	2.23
	"	Phangrian	—	—	2.83	—	—	—	2.83	—	—	0.80	—	6.46
	"	Massanian	—	—	1.67	—	—	—	1.77	0.10	—	0.50	—	4.04
	"	Kot	—	—	4.05	—	—	2.43	1.62	—	—	0.80	—	8.90
	"	Kotli Surat Mali	—	—	2.02	—	—	—	2.02	—	—	0.40	—	4.44
	Hoshiarpur	Abowal	—	—	0.41	—	0.40	0.41	—	—	—	0.40	—	1.62
	"	Bajwa	—	—	0.60	—	0.20	—	0.61	—	—	0.30	—	1.71
	"	Bambali	—	—	0.81	—	—	0.81	—	—	—	0.40	—	2.02
	"	Bhavnal	—	—	2.03	—	—	0.41	0.40	0.70	—	0.91	—	4.45
	Ropar	Chuhar Majra	—	—	3.64	—	—	—	3.69	—	—	0.95	—	8.28
	"	Bhalri	—	—	1.42	—	—	—	1.42	—	—	0.40	—	3.24
	"	Tiour	—	—	0.81	—	—	0.30	0.51	—	—	0.40	—	2.02
	"	Saneta	—	—	1.62	—	—	0.40	1.63	—	—	1.20	—	4.85
	Nawan Shahar	Bains	—	—	2.23	—	0.81	—	2.23	—	—	0.41	—	5.68
	"	Thathiala Bet	—	—	1.82	—	—	—	1.82	—	—	0.40	—	4.04
		Sub Total	—	—	26.57	—	2.22	4.76	21.16	0.80	—	8.47	—	63.98
II	Amritsar	Tarpae	—	—	3.24	—	—	—	3.24	—	—	1.62	—	8.10
	"	Ladhewal	—	—	2.02	—	—	—	2.03	—	—	0.82	—	4.87
	"	Tera Kalan	—	—	1.82	—	—	—	1.82	—	—	0.40	—	4.04
	"	Kallah	—	—	1.21	—	—	—	1.21	—	—	0.80	—	3.22
	"	Manhaila Ja Singh	—	—	1.62	—	—	—	1.62	—	—	0.80	—	4.04
	"	Kaironwal	—	—	1.22	—	—	—	1.22	—	—	0.80	—	3.24
	"	Cheema Bath	—	—	1.41	—	—	—	1.31	—	—	0.30	—	3.02
	Jalandhar	Arjanwal	—	—	2.83	—	—	—	2.83	—	—	0.82	—	6.48
	"	Kharal Kalan	—	—	1.62	—	—	0.65	1.62	1.21	—	1.86	—	6.96
	"	Raipur Arian	—	—	2.02	—	—	0.40	2.02	—	—	1.21	—	5.65
	"	Pandoori Khash	—	—	1.82	—	—	—	1.61	—	—	0.61	—	4.04
	"	Bajwa Kalan	—	—	1.82	—	—	0.40	1.21	—	—	0.61	—	4.04

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat	Sugarcane			Maize	Paddy	Torina & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total
			Desi	American		Gur& Shakkar	Seeds								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
II	Kapurthala	Daburjee	–	–	1.42	–	–	–	1.82	–	–	0.80	–	4.04	
	"	Thandi	–	–	1.82	–	–	–	1.82	–	–	0.40	–	4.04	
	"	Gazzipur	–	–	2.63	–	–	–	2.63	–	–	0.20	0.40	5.86	
	"	Nadala	–	–	1.82	–	–	–	1.82	–	–	0.40	–	4.04	
	Ludhiana	Latton Joga	–	–	2.02	–	–	0.20	1.31	–	–	0.55	–	4.08	
	"	Dalo Kalan	–	–	1.62	–	–	–	1.62	–	–	0.80	–	4.04	
	"	Kishangarh	–	–	1.21	–	–	–	1.21	–	–	0.40	–	2.82	
	"	Rauni	–	–	2.83	–	–	–	3.24	0.40	–	0.80	–	7.27	
	"	Kulewal	–	–	1.22	–	–	–	1.22	–	–	0.40	–	2.84	
	"	Ghuman	–	–	1.82	–	–	–	1.62	–	–	0.60	–	4.04	
	"	Shiekh Daulat	–	–	1.62	–	–	–	1.62	–	–	0.90	–	4.14	
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	–	–	1.01	–	–	–	1.01	–	–	0.40	–	2.42	
	"	Salana Jeevan Singh	–	–	2.83	–	–	–	2.83	–	–	0.80	–	6.46	
	"	Manaila	–	–	2.58	–	–	–	2.63	–	–	0.65	0.20	6.06	
	"	Dhunda	–	–	0.20	–	–	–	0.60	–	–	0.40	–	1.20	
	Patiala	Phagan Majra	–	–	2.02	–	–	–	2.02	–	–	0.40	–	4.44	
	"	Bhankarpur	–	–	1.42	–	–	–	1.62	–	–	0.60	0.81	4.45	
	"	Bhadak	–	–	1.62	–	–	–	1.21	–	–	1.21	–	4.04	
	"	Khanpur Garian	–	–	2.23	–	–	–	2.02	0.10	–	0.60	–	4.95	
	"	Hiana Khurd	–	–	2.43	–	–	–	2.32	0.10	–	0.70	–	5.55	
Sub Total			–	–	59.02	–	–	1.65	57.93	1.81	–	22.66	1.41	144.48	
III	Sangrur	Saron	–	–	1.82	–	–	–	1.62	–	–	0.60	–	4.04	
	"	Dayalgarh Jejian	–	–	1.82	–	–	–	1.62	–	–	0.60	–	4.04	
	"	Ladhal	–	–	3.23	–	–	–	3.23	–	–	0.80	–	7.26	
	"	Jangiana	–	–	1.62	–	–	–	1.62	–	–	0.80	–	4.04	
	"	Alipur Khalsa	–	–	1.01	–	–	–	1.01	–	–	0.40	–	2.42	
	"	Ahmedpur	–	–	1.42	–	–	–	1.42	–	–	0.80	–	3.64	

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat	Sugarcane			Maize	Paddy	Torja & Sarson	Sunflower	Fodder	Others	Total
			Desi	American		Gur& Shakkar	Seeds								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
III	Mansa	Jawahar Ke	–	1.42	3.03	–	–	–	1.62	–	–	0.40	–	6.47	
	"	Phulluwala Dod	–	4.05	3.24	–	–	–	–	0.81	–	0.80	–	8.90	
	"	Mian	–	2.83	2.43	–	–	–	–	1.01	–	0.60	–	6.87	
	Bathinda	Virk Kalan	–	3.03	4.86	–	–	–	–	–	–	0.40	–	8.29	
	"	Ghariaala	–	–	2.02	–	–	–	2.02	–	–	0.40	–	4.44	
	"	Chanarthal	–	3.24	3.85	–	–	–	–	–	–	1.01	0.05	8.15	
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	–	1.06	1.11	–	–	–	–	–	–	0.55	–	2.72	
	"	Wara Bhaika	–	0.61	1.67	–	–	–	1.06	–	–	0.30	–	3.64	
	Moga	Jogewala	–	–	1.62	–	–	–	1.62	–	–	0.80	–	4.04	
	"	Nathoke	–	–	1.41	–	–	–	1.41	–	–	–	–	2.82	
	"	Dhurkot Ranseeh	–	–	1.01	–	–	–	1.01	–	–	0.40	–	2.42	
	Mukatsar	Phullewala	–	–	4.25	–	–	–	4.25	–	–	1.22	–	9.72	
	"	Bharu	1.62	1.21	2.63	–	–	–	–	–	–	1.41	–	6.87	
	"	Lohara	0.40	2.02	2.02	–	–	–	–	–	–	0.80	–	5.24	
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	–	–	2.83	–	–	–	2.63	–	–	0.60	–	6.06	
	"	Tootanwala	0.81	2.02	2.83	–	–	–	–	1.62	–	0.80	–	8.08	
	"	Vanwala Hanwanta	–	–	2.02	–	0.81	–	0.81	–	–	1.21	0.81	5.66	
	"	Sukhera bodla	–	–	0.30	–	–	–	0.35	–	–	0.15	–	0.80	
	"	Behak Gujran	–	–	3.64	–	–	–	3.24	–	–	1.62	–	8.50	
		Sub Total	2.83	21.49	57.69	–	0.81	–	30.54	3.44	–	17.47	0.86	135.13	
		Grand Total	2.83	21.49	143.28	–	3.03	6.41	109.63	6.05	–	48.60	2.27	343.59	

APPENDIX - III

Zone	District	Holding	Out turn of Different Crops Sown (2004-2005)							Semi-Mechanised (Quintals)		
			Cotton		Wheat		Sugarcane	Maize	Toria &	Sunflower	Paddy	
			Desi	American	Grain	Bhusa	(Gur & Shakkar)	(Grain)	Sarson (Grain)		(Grain)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
I	Gurdaspur	Thundi	—	—	26.00	61.00	—	—	—	—	—	37.00
	"	Phangrian	—	—	98.00	35.00	—	—	—	—	—	126.00
	"	Massanian	—	—	65.00	70.00	—	—	0.30	—	—	60.00
	"	Kot	—	—	105.00	100.00	—	60.00	—	—	—	32.00
	"	Kotli Surat Mali	—	—	80.00	55.00	—	—	—	—	—	95.00
	Hoshiarpur	Abowal	—	—	16.00	16.00	—	6.00	—	—	—	—
	"	Bajwa	—	—	25.00	10.00	—	—	—	—	—	24.00
	"	Bambali	—	—	30.00	20.00	—	20.00	—	—	—	—
	"	Bhavnal	—	—	40.00	40.00	—	—	—	—	—	15.00
	Ropar	Chuhar Majra	—	—	153.00	130.00	—	—	—	—	—	240.00
	"	Bhalri	—	—	50.00	50.00	—	—	—	—	—	70.00
	"	Tiour	—	—	32.00	30.00	—	10.00	7.00	—	—	20.00
	"	Saneta	—	—	60.00	50.00	—	5.00	—	—	—	80.00
	Nawan Shahar	Bains	—	—	114.00	100.00	—	—	—	—	—	126.00
	"	Thathiala Bet	—	—	90.00	95.00	—	—	—	—	—	100.00
		Sub Total	—	—	984.00	862.00	—	111.00	7.30	—	—	1025.00
II	Amritsar	Tarpae	—	—	132.00	140.00	—	—	—	—	—	160.00
	"	Ladhewal	—	—	90.00	70.00	—	—	—	—	—	41.00
	"	Tera Kalan	—	—	80.00	80.00	—	—	—	—	—	85.00
	"	Kallah	—	—	51.00	30.00	—	—	—	—	—	68.00
	"	Manhaila Ja Singh	—	—	75.00	50.00	—	—	—	—	—	85.00
	"	Kaironwal	—	—	58.00	60.00	—	—	—	—	—	60.00
	"	Cheema Bath	—	—	70.00	60.00	—	—	—	—	—	60.00
	Jalandhar	Arjanwal	—	—	154.00	100.00	—	—	—	—	—	112.00
	"	Kharal Kalan	—	—	64.00	60.00	—	20.00	24.00	—	—	22.00
	"	Raipur Arian	—	—	100.00	80.00	—	7.00	—	—	—	36.00
	"	Pandoori Khash	—	—	75.00	80.00	—	—	—	—	—	87.00
	"	Bajwa Kalan	—	—	72.00	70.00	—	14.00	—	—	—	80.00

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane (Gur & Shakkar)	Maize (Grain)	Torina & Sarson (Grain)	Sunflower	Paddy (Grain)
			Desi	American	Grain	Bhusa					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
II	Kapurthala	Daburjee	–	–	63.00	50.00	–	–	–	–	77.00
	"	Thandi	–	–	55.00	40.00	–	–	–	–	60.00
	"	Gazzipur	–	–	120.00	100.00	–	–	–	–	150.00
	"	Nadala	–	–	73.00	70.00	–	–	–	–	77.00
	Ludhiana	Latton Joga	–	–	44.00	44.00	–	6.00	–	–	50.00
	"	Dalo Kalan	–	–	80.00	80.00	–	–	–	–	90.00
	"	Kishangarh	–	–	60.00	60.00	–	–	–	–	70.00
	"	Rauni	–	–	140.00	140.00	–	5.00	–	–	256.00
	"	Kulewal	–	–	60.00	60.00	–	–	–	–	66.00
	"	Ghuman	–	–	90.00	90.00	–	–	–	–	100.00
	"	Shiekh Daulat	–	–	68.00	60.00	–	–	–	–	125.00
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	–	–	48.00	48.00	–	–	–	–	77.60
	"	Salana Jeevan Singh	–	–	140.00	140.00	–	–	–	–	210.00
	"	Manaila	–	–	125.00	125.00	–	–	–	–	208.00
	"	Dhunda	–	–	12.00	12.00	–	–	–	–	36.00
	Patiala	Phagan Majra	–	–	95.00	95.00	–	–	–	–	110.00
	"	Bhankarpur	–	–	54.00	54.00	–	–	–	–	65.00
	"	Bhadak	–	–	50.00	50.00	–	–	–	–	45.00
	"	Khanpur Garian	–	–	93.00	93.00	–	–	00.60	–	120.00
	"	Hiana Khurd	–	–	120.00	120.00	–	–	00.40	–	127.00
Sub Total			–	–	2605.00	2411.00	–	52.00	25.00	–	3015.60
III	Sangrur	Saron	–	–	90.00	90.00	–	–	–	–	120.00
	"	Dayalgarh Jejian	–	–	92.00	85.00	–	–	–	–	106.00
	"	Ladhal	–	–	128.00	120.00	–	–	–	–	240.00
	"	Jangiana	–	–	64.00	64.00	–	–	–	–	115.00
	"	Alipur Khalsa	–	–	60.00	60.00	–	–	–	–	75.00
	"	Ahmedpur	–	–	54.00	54.00	–	–	–	–	96.00

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane (Gur & Shakkar)	Maize (Grain)	Toria & Sarson (Grain)	Sunflower	Paddy (Grain)
			Desi	American	Grain	Bhusa					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
III	Mansa	Jawahar Ke	–	30.00	150.00	150.00	–	–	–	–	100.00
	"	Phulluwala Dod	–	75.00	160.00	160.00	–	–	40.00	–	–
	"	Mian	–	50.00	100.00	100.00	–	–	12.00	–	–
	Bathinda	Virk Kalan	–	30.00	64.00	64.00	–	–	–	–	–
	"	Ghariaala	–	–	80.00	80.00	–	–	–	–	140.00
	"	Chanarthal	–	60.00	130.00	130.00	–	–	–	–	–
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	–	26.00	48.00	48.00	–	–	–	–	–
	"	Wara Bhaika	–	3.75	82.10	70.00	–	–	–	–	60.20
	Moga	Jogewala	–	–	96.00	96.00	–	–	–	–	96.00
	"	Nathoke	–	–	63.00	63.00	–	–	–	–	112.00
	"	Dhurkot Ranseeh	–	–	45.00	45.00	–	–	–	–	70.00
	Mukatsar	Phulluwal	–	–	168.00	168.00	–	–	–	–	302.00
	"	Bharu	8.00	6.00	90.00	90.00	–	–	–	–	–
	"	Lohara	6.00	25.00	80.00	80.00	–	–	–	–	–
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	–	–	119.00	119.00	–	–	–	–	143.00
	"	Tootanwala	8.00	22.00	60.00	60.00	–	–	8.00	–	–
	"	Vanwala Hanwanta	–	–	80.00	80.00	–	–	–	–	25.00
	"	Sukhera bodla	–	–	9.00	9.00	–	–	–	–	24.00
	"	Behak Gujran	–	–	180.00	180.00	–	–	–	–	160.00
		Sub Total	22.00	327.75	2292.00	2265.00	–	–	24.00	–	1984.20
		Grand Total	22.00	327.75	5881.00	3371.00	–	163.00	56.30	–	6024.80

APPENDIX - IV

Value of Different Crops Sown (2004-2005)

Semi-Mechanised (Rs.)

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane		Maize	Paddy	Toria &	Sunflower	Cotton stick	Fodder	Others	Total
			Desi	American	Grain	Bhusa	Gur & Shakk	Seeds	(Grain)	(Grain)	Sarson	(Grain)	& Stalks			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Thundi	-	-	16640	9000	-	50600	-	22570	-	-	-	5600	1000	105410
	"	Phangrian	-	-	62720	5250	-	-	-	66528	-	-	-	9000	9000	152498
	"	Massanian	-	-	41600	7000	-	-	-	38520	450	-	-	11000	-	98570
	"	Kot	-	-	67200	10000	-	-	30000	19840	-	-	10000	15000	1200	153240
	"	Kotli Surat Mali	-	-	51200	8250	-	-	-	57475	-	-	-	5500	2000	124425
	Hoshiarpur	Abowal	-	-	10240	1600	-	20000	3600	-	-	-	1000	7000	-	43440
	"	Bajwa	-	-	15750	1000	-	10000	-	13920	-	-	-	7000	500	48170
	"	Bambali	-	-	19200	2000	-	-	10000	-	-	-	280	4800	-	36280
	"	Bhavnal	-	-	26400	4000	-	-	6000	9000	16000	-	500	8000	500	71400
	Ropar	Chuhar Majra	-	-	97920	13000	-	-	-	151200	-	-	-	20000	-	282120
	"	Bhalri	-	-	32000	5000	-	-	-	41300	-	-	-	11300	-	89600
	"	Tiour	-	-	20480	3000	-	-	5500	11800	-	-	4000	7000	4500	56280
	"	Saneta	-	-	38400	5000	-	-	2750	44800	-	-	500	17200	800	109450
	Nawan Shahar	Bains	-	-	72960	10000	-	54150	-	74340	-	-	-	9200	-	220650
	"	Thathiala Bet	-	-	56700	9500	-	-	-	59000	-	-	-	9000	2600	136800
	Sub Total			-	-	629410	93600	-	134750	57850	610293	16450	-	16280	146600	23100
II	Amritsar	Tarpae	-	-	84480	14000	-	-	-	89600	-	-	-	52000	2000	242030
	"	Ladhewal	-	-	57600	7000	-	-	-	58300	-	-	-	36000	4000	162900
	"	Tera Kalan	-	-	51200	8000	-	-	-	50150	-	-	-	12000	4000	125350
	"	Kallah	-	-	32640	3000	-	-	-	45060	-	-	-	13000	5000	98700
	"	Manhaila Ja Singh	-	-	48000	6000	-	-	-	49300	-	-	-	18000	600	121900
	"	Kaironwal	-	-	37120	6000	-	-	-	48300	-	-	-	24000	2000	117420
	"	Cheema Bath	-	-	44800	6000	-	-	-	33600	-	-	-	6000	-	90400
	Jalandhar	Arjanwal	-	-	98560	10000	-	-	-	66080	-	-	-	26000	-	200640
	"	Kharal Kalan	-	-	41600	7800	-	-	10000	12320	48000	-	1200	28000	3000	151920
	"	Raipur Arian	-	-	64000	8000	-	-	4200	53100	-	-	600	34000	-	163900
"	Pandoori Khash	-	-	48000	8000	-	-	-	59850	-	-	-	18000	-	133850	
"	Bajwa Kalan	-	-	46080	7000	-	-	7560	47200	-	-	2000	18000	3000	130840	

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane		Maize (Grain)	Paddy (Grain)	Torja & Sarson	Sunflower (Grain)	Cotton stick & Stalks	Fodder	Others	Total
			Desi	American	Grain	Bhusa	Gur & Shakkar	Seeds								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
II	Kapurthala	Daburjee	-	-	39690	5000	-	-	-	43120	-	-	-	23000	-	110810
	"	Thandi	-	-	35200	4000	-	-	-	35400	-	-	-	15000	500	90100
	"	Gazzipur	-	-	75600	10000	-	-	-	94500	-	-	-	5000	6000	191100
	"	Nadala	-	-	46720	7000	-	-	-	40040	-	-	-	11000	-	104760
	Ludhiana	Latton Joga	-	-	28160	4400	-	-	3600	29000	-	-	500	15000	-	80660
	"	Dalo Kalan	-	-	51200	8000	-	-	-	52200	-	-	-	28000	-	139400
	"	Kishangarh	-	-	38400	6000	-	-	-	40600	-	-	-	16000	-	101000
	"	Rauni	-	-	86800	14000	-	-	-	151040	-	-	-	22000	-	281840
	"	Kulewal	-	-	38400	6000	-	-	-	38280	8000	-	-	11000	-	93680
	"	Ghuman	-	-	57600	9000	-	-	-	59000	-	-	-	19000	-	144600
	"	Shiekh Daulat	-	-	42840	6000	-	-	-	73750	-	-	-	19000	-	141590
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	-	-	30720	4800	-	-	-	45784	-	-	-	12500	-	93804
	"	Salana Jeevan Singh	-	-	89600	14000	-	-	-	123900	-	-	-	20500	-	248000
	"	Manaila	-	-	80000	12500	-	-	-	120640	-	-	-	15000	33200	261340
	"	Dhunda	-	-	7680	1200	-	-	-	21240	-	-	-	13000	1000	44120
	Patiala	Phagan Majra	-	-	60800	9500	-	-	-	64900	-	-	-	9000	-	144200
	"	Bhankarpur	-	-	34540	5400	-	-	-	37700	-	21465	-	8000	38500	124160
	"	Bhadak	-	-	32000	5000	-	-	-	26550	-	-	-	18000	-	81550
	"	Khanpur Garian	-	-	59520	9300	-	-	-	70800	720	-	-	17000	-	157340
	"	Hiana Khurd	-	-	76800	12000	-	-	-	74930	472	-	-	22000	-	186202
		Sub Total	-	-	1666370	243900	-	64000	25360	1856234	57192	21465	4300	604000	102800	4560156
III	Sangrur	Saron	-	-	57600	9000	-	-	-	70800	-	-	-	13800	-	151200
	"	Dayalgarh Jejian	-	-	58880	8500	-	-	-	62540	-	-	-	12000	-	141920
	"	Ladhal	-	-	81950	12000	-	-	-	139200	-	-	-	16000	-	249120
	"	Jangiana	-	-	40960	6400	-	-	-	70150	-	-	-	16000	-	133510
	"	Alipur Khalsa	-	-	38400	6000	-	-	-	44200	-	-	-	7900	-	96550
	"	Ahmedpur	-	-	34560	5400	-	-	-	56640	-	-	-	18300	-	114900

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane		Maize	Paddy	Toria &	Sunflower	Cotton stick	Fodder	Others	Total
			Desi	American	Grain	Bhusa	Gur & Shakkar	Seeds	(Grain)	(Grain)	Sarson	(Grain)	& Stalks	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
III	Mansa	Jawahar Ke	-	54000	96000	15000	-	-	-	58000	-	-	1900	9000	-	233200
	"	Phulluwala Dod	-	146250	102400	16000	-	-	-	-	4800	-	3500	16000	-	288950
	"	Mian	-	90000	64000	10000	-	-	-	-	24000	-	1500	8000	-	197500
	Bathinda	Virk Kalan	-	69000	40960	6400	-	-	-	-	-	-	4000	8000	-	128360
	"	Ghariaala	-	-	51200	8000	-	-	-	82600	-	-	-	7100	-	148900
	"	Chanarthal	-	120000	83200	13000	-	-	-	-	-	-	8000	8000	3500	235700
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	-	49140	30720	4800	-	-	-	-	-	-	2000	10000	-	96660
	"	Wara Bhaika	-	7377	52544	7000	-	-	-	35518	-	-	600	7500	-	110539
	Moga	Jogewala	-	-	61440	9600	-	-	-	56640	-	-	-	21600	-	149280
	"	Nathoke	-	-	40320	6300	-	-	-	66080	-	-	-	-	-	112700
	"	Dhurkot Ranseeh	-	-	28800	4500	-	-	-	41300	-	-	-	12800	-	87400
	Mukatsar	Phullewala	-	-	107520	16800	-	-	-	178180	-	-	-	50000	-	352500
	"	Bharu	14400	12000	57600	9000	-	-	-	-	-	-	3000	30000	-	126000
	"	Lohara	10200	47500	51200	8000	-	-	-	-	-	-	3800	26000	-	146700
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	-	-	76160	11900	-	-	-	84370	-	-	-	16000	-	188430
	"	Tootanwala	13600	38720	38400	6000	-	-	-	-	11600	-	2000	8200	-	118520
	"	Vanwala Hanwanta	-	-	51200	8000	-	30000	-	16250	-	-	-	35000	8000	148450
	"	Sukhera bodla	-	-	5760	900	-	-	-	13920	-	-	-	5000	-	25580
	"	Behak Gujran	-	-	115200	18000	-	-	-	94400	-	-	-	38000	-	265600
		Sub Total	38200	633987	1466944	226500	-	30000	-	1170838	40400	-	29600	400200	11500	4048169
		Grand Total	38200	633987	3762724	564000	-	164750	83210	3637365	114042	-	50180	1150800	137400	10336658

APPENDIX - V

**Expenditure per Hectare on Area held (2004-2005)
(As a business point of view)**

Semi-mechanised (Rs.)

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Casual	Labour	Seeds	Implements	Artisans	Tubewells	Water Rates	Manure & Fertilizers	Rent	Land Revenue	Misc.	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Thundi	1.52	20000	3000	—	1300	4825	—	9325	—	8347	55000	—	12660	114457
	"	Phangrian	3.23	50000	12300	—	5020	1081	750	—	640	17880	80000	—	26650	194321
	"	Massanian	2.02	25000	5050	—	2452	600	—	5936	—	4840	50000	—	17051	110929
	"	Kot	4.45	50000	8000	—	6312	1615	1210	—	800	16670	44000	—	20350	148957
	"	Kotli Surat Mali	2.22	25000	6750	—	3407	587	—	7201	—	11545	55000	—	19625	129115
	Hoshiarpur	Abowal	1.01	40000	3000	—	1125	2978	—	7395	—	9100	25000	—	19450	108048
	"	Bajwa	1.01	18000	3550	—	810	2130	—	8803	—	1920	25000	—	3700	63913
	"	Bambali	1.01	18000	3150	—	3086	3187	—	—	500	2890	25000	—	7430	63243
	"	Bhavnal	2.43	30000	5000	—	2650	1491	300	10248	—	7431	60000	—	8630	125750
	Ropar	Chuhar Majra	4.14	21600	8500	—	4520	1986	1220	21501	—	21630	125050	—	34500	240507
	"	Bhalri	1.62	20000	6800	—	3450	678	—	7946	—	9795	44000	—	12965	105634
	"	Tiour	1.01	21000	4000	—	1203	704	—	5322	—	5450	25000	—	9145	71824
	"	Saneta	2.43	44000	3050	—	3105	1718	—	8675	—	13060	72000	—	12350	157958
	Nawan Shahar	Bains	3.24	50400	5000	—	2786	8895	1000	12177	—	20180	56000	—	18800	175238
"	Thathiala Bet	2.02	36000	8600	—	2520	1103	250	10278	—	10760	45000	—	10760	125271	
Sub Total			33.36	14059	2570	—	1311	1007	142	3441	58	4841	23563	—	7016	58008
II	Amritsar	Tarpae	4.05	36000	7750	—	5400	2760	500	4975	—	19590	130000	—	11300	218275
	"	Ladhewal	2.02	72000	7550	—	3080	3455	250	9448	—	8870	66000	—	10950	181603
	"	Tera Kalan	2.02	18000	5400	—	2970	604	—	7862	—	12640	60000	—	5850	113326
	"	Kallah	1.61	50000	6000	—	1725	1507	—	20666	—	6250	48000	—	13000	147148
	"	Manhaila Ja Singh	2.02	18000	7000	—	2464	1001	—	9939	400	7430	60000	—	9370	115604
	"	Kaironwal	1.62	50000	3000	—	2520	1374	—	5388	—	5780	52000	—	6600	126662
	"	Cheema Bath	1.51	20000	4600	—	1568	1260	—	7288	—	5980	45000	—	8245	93941
	Jalandhar	Arjanwal	3.24	16800	12800	24157	7240	1580	500	6166	—	15455	68000	—	37840	190538
	"	Kharal Kalan	3.48	48000	9000	—	2706	2471	500	22431	—	14880	69000	—	22050	191038
	"	Raipur Arian	2.82	12800	5000	17430	1940	2024	500	27774	—	20380	59500	—	13550	160898
"	Pandoori Khash	2.02	60800	4050	20250	1280	1051	—	19852	—	8211	37500	—	14050	167044	
"	Bajwa Kalan	2.02	16000	5000	23950	2860	2951	—	11626	—	10626	40000	—	9690	122703	

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Casual	Labour	Seeds	Implements	Artisians	Tubewells	Water Rates	Manure & Rent Fertilizers	Land Revenue	Misc.	Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
II	Kapurthala	Daburjee	1.82	20400	5000	–	3130	773	–	8333	–	10200	45000	–14400	107236	
	"	Thandi	2.02	20000	7000	–	2880	1571	–	15441	–	5258	27500	–10050	89700	
	"	Gazzipur	2.63	60000	9600	–	6240	6337	500	16860	–	10220	78000	–17650	205407	
	"	Nadhala	2.02	72000	7000	–	2450	1427	–	18072	–	9665	50000	–16345	176959	
	Ludhiana	Latton Joga	2.26	36000	6000	–	4275	2305	500	7232	–	9011	66000	–19800	151123	
	"	Dalo Kalan	2.02	82080	3500	28139	3098	1921	–	41838	–	16240	70000	–12010	258826	
	"	Kishangarh	1.42	18000	4000	–	1360	2243	–	4927	–	7110	56000	–5500	99140	
	"	Rauni	3.64	40000	10000	–	4200	1457	1200	17094	–	15500	108000	–34200	231651	
	"	Kulewal	1.42	18000	5500	–	2560	1664	–	4099	–	9005	52500	–6050	99378	
	"	Ghuman	2.02	32400	3500	22750	1920	1991	–	5247	–	13400	70000	–11500	162708	
	"	Shiekh Daulat	2.07	20000	2840	–	1540	927	–	37353	–	12674	43563	–20210	139107	
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	1.21	45000	2556	20977	1680	2010	–	20832	–	5096	45000	–7998	151149	
	"	Salana Jeevan Singh	3.23	17600	6000	16416	3750	1335	1200	28900	–	16820	120000	–25920	237941	
	"	Manaila	3.03	96000	1000	21930	5420	2349	1200	39115	–	16225	112500	–79350	384089	
	"	Dhunda	0.80	14400	4000	17789	1125	1617	–	17702	–	4657	12000	–3723	77015	
	Patiala	Phagan Majra	2.02	24000	5600	–	3383	1876	150	27613	–	11115	79750	–33760	187247	
	"	Bhankarpur	2.22	40000	5660	–	6000	1254	150	25694	–	7395	66000	–6280	158433	
	"	Bhadak	2.02	22000	5600	–	3800	1228	–	4913	–	8810	40000	–11765	98116	
	"	Khanpur Garian	2.43	48000	5000	–	2607	939	250	15673	–	12285	72000	–14230	170984	
	"	Hiana Khurd	2.72	45000	6000	20561	3435	2136	500	15739	–	13320	105000	–18250	229941	
		Sub Total	71.45	16645	2680	3280	1408	831	110	7363	6	4900	28745	–7439	73407	
III	Sangrur	Saron	2.02	36000	4500	–	4080	1008	500	23942	–	6618	50000	–10000	136698	
	"	Dayalgarh Jejian	2.02	25000	3000	–	3860	5795	600	48534	–	10074	65000	–40485	202348	
	"	Ladhal	3.63	63000	9000	–	11600	2682	1200	4336	360	19516	112500	–35550	298744	
	"	Jangiana	2.02	20000	4000	–	3360	3737	–	28277	–	13726	56000	–5500	134600	
	"	Alipur Khalsa	1.21	50000	4000	–	2784	2341	–	20180	–	7612	37500	–7920	132337	
	"	Ahmedpur	1.82	25000	4000	–	2500	3230	–	8227	–	8999	59400	–3765	115121	

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour Permanent	Casual	Labour	Seeds	Implements	Artisians	Tubewells	Water Rates	Manure & Fertilizers	Rent	Land Revenue	Misc.	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
III	Mansa	Jawahar Ke	3.23	72000	4800	–	8320	3025	1000	37900	–	12414	80000	–	14000	233959
	"	Phulluwala Dod	5.66	28000	7500	–	4462	758	1000	10350	–	9103	98000	–	20300	179473
	"	Mian	3.84	32000	4500	–	6390	1157	500	11479	760	13420	76000	–	14300	160506
	Bathinda	Virk Kalan	5.06	50000	10000	–	5340	1301	1200	4081	500	15260	300000	–	7100	394782
	"	Ghariaala	2.23	18000	5375	–	2100	2360	–	25478	–	7975	77000	–	17000	155288
	"	Chanarthal	4.05	50000	7000	–	9204	4120	800	16988	800	13400	6000	–	19000	181312
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	1.36	22000	2760	–	5430	1904	–	14632	–	5625	50625	–	9808	112784
	"	Wara Bhaika	1.81	25000	1700	–	1471	2356	–	11896	120	5890	63000	–	11639	123072
	Moga	Jogewala	2.02	34000	5780	–	2904	1433	–	36580	–	14711	63000	–	11760	167168
	"	Nathoke	1.42	25000	4000	–	1760	470	–	7868	–	9678	30375	–	22945	102096
	"	Dhurkot Ranseeh	1.21	25000	2580	–	1950	1099	–	10267	–	7471	63000	–	14395	125762
	Mukatsar	Phullewala	4.86	75000	9800	–	6000	2266	1200	32285	–	23188	16800	–	29025	346764
	"	Bharu	3.64	75000	5050	–	5940	2007	1000	12355	360	11535	45000	–	14450	172697
	"	Lohara	4.05	50000	6000	–	5120	1587	1000	14842	400	13225	72000	–	10155	174329
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	3.03	20000	8650	–	3085	1180	610	10145	600	15110	112500	–	19275	191155
	"	Tootanwala	4.85	17600	9000	22036	6300	476	1180	8522	820	14780	72000	–	19350	172064
	"	Vanwala Hanwanta	3.24	18000	18500	–	3085	239	660	4922	790	16371	73600	–	17875	154042
	"	Sukhera bodla	0.40	50400	1000	18474	535	677	–	–	80	2172	10000	–	3000	86338
	"	Behak Gujran	4.86	43000	8500	–	4415	1498	1210	25800	480	21680	186000	–	33710	326293
		Sub Total	73.54	12905	2053	551	1523	662	186	6376	82	4080	28250	–	5607	62275
		Grand Total	178.35	14619	2401	1541	1437	794	148	6223	47	4551	27571	–	6604	65937

APPENDIX - VI

Gross Income, Expenditure and Net Income per Hectare on Area held (2004-2005)

Semi-mechanised (Rs.)

B-Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Thundi	1.52	63949	18662	50687	75300	-5951	62143	7206	25959	43390	19649	49700
	"	Phangrian	3.23	47213	19440	27773	60161	-12948	44681	2532	19914	27299	19749	27464
	"	Massanian	2.02	48797	16207	32590	54915	-6118	42539	6238	17747	31010	841	47956
	"	Kot	4.45	34436	11794	22642	33474	962	22238	12198	12350	22086	12131	22305
	"	Kotli Surat Mali	2.22	56047	19808	36239	58160	-2113	46898	9149	22124	33923	20258	35789
	Hoshiarpur	Abowal	1.01	43010	38485	4525	106978	-63968	67374	-24364	42622	388	39574	3436
	"	Bajwa	1.01	47693	15938	31755	63280	-15587	45458	2235	20706	26987	16928	30765
	"	Bambali	1.01	35921	17383	18538	62617	-26696	44795	-8874	20043	15878	18373	17548
	"	Bhavnal	2.43	29383	12842	16541	51749	-22366	39403	-10020	14712	14671	13253	16120
	Ropar	Chuhar Majra	4.14	68145	33580	34565	58093	10052	52876	15269	22671	45474	19450	48695
	"	Bhalri	1.62	55309	23847	31462	65206	-9897	52860	2449	25700	29609	24464	30845
	"	Tiour	1.01	55723	21284	34439	71113	-15390	50321	5402	25568	30155	23760	31963
	"	Saneta	2.43	45041	23979	21062	65003	-19962	46896	-1855	17267	27774	15954	29087
	Nawan Shahar	Bains	3.24	68102	25426	42676	54086	14016	38530	29572	21246	46856	17957	50145
	"	Thathiala Bet	2.02	67723	19470	48253	62016	5707	44194	23529	21916	45807	20213	47510
		Sub Total	33.36	51808	21079	30729	58008	-6200	43950	7858	20387	31421	17508	34300
II	Amritsar	Tarpae	4.05	59772	11460	48312	53895	5877	45006	14766	12907	46865	12201	47571
	"	Ladhewal	2.02	80644	18232	62412	89903	-9259	54259	26385	21586	59058	19222	61422
	"	Tera Kalan	2.02	62054	14819	47235	56101	5953	47191	14863	17488	44566	15316	46738
	"	Kallah	1.61	61304	24533	36771	91397	-30093	60340	964	30527	30777	25154	36150
	"	Manhaila Ja Singh	2.02	60347	16543	43804	57230	3117	48319	12028	18616	41731	17038	43309
	"	Kaironwal	1.62	72481	20607	51874	78186	5705	47322	25159	15223	57258	13508	58973
	"	Cheema Bath	1.51	59868	16532	43336	62213	-2345	48968	10900	19166	40702	16532	43336
	Jalandhar	Arjanwal	3.24	61926	51138	10788	58808	3118	53623	8303	32635	29291	30922	31004
	"	Kharal Kalan	3.48	43655	41189	2466	54896	-11241	41103	2552	21275	22380	17913	25742
	"	Raipur Arian	2.82	58121	33204	24917	57056	1065	52517	5604	31418	26703	28594	29527
"	Phadoori Khash	2.02	66262	28572	37690	82695	-16433	52596	13666	34032	32230	29809	36453	
"	Bajwa Kalan	2.02	64773	27398	37375	60744	4029	52824	11949	33022	31751	28389	36384	

B-Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
II	Kapurthala	Daburjee	1.82	60885	25896	34989	58921	1964	47712	13173	22987	37898	20841	40044
	"	Thundi	2.02	44604	16530	28074	44406	198	34505	10099	20891	23713	17025	27579
	"	Gazzipur	2.63	72662	30661	42001	78102	-5440	55288	17374	25630	47032	23361	49301
	"	Nadala	2.02	51861	33892	17969	87603	-35742	51960	-99	27207	24654	22506	29355
	Ludhiana	Latton Joga	2.26	35690	34013	1677	66868	-31178	50939	-15249	21736	13954	19633	16057
	"	Dalo Kalan	2.02	69010	48106	20904	128132	-59122	87498	18488	52845	16165	50334	18676
	"	Kishangarh	1.42	71127	15023	56104	69817	1310	57141	13986	17704	53423	15375	55752
	"	Rauni	3.64	77428	24744	52684	63640	13788	52651	24777	22981	54447	19936	57492
	"	Kulewal	1.42	65972	18135	47837	69986	-4014	57309	8663	20337	45635	19191	46781
	"	Ghuman	2.02	71584	24256	47328	80548	-8964	64509	7075	29855	41799	25989	45595
	"	Shiekh Daulat	2.07	68401	34319	34082	67202	1199	57540	10861	36495	31906	35514	32887
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	1.21	77524	40396	37128	124917	-47393	87726	-10202	50536	26988	42049	35475
	"	Salana Jeevan Singh	3.23	76780	28116	48664	73666	3114	68217	8563	31065	45715	29199	47581
	"	Manaila	3.03	86251	51564	34687	126762	-4051	95079	-8828	57950	28301	52555	33696
	"	Dhunda	0.80	55150	60342	-5192	96269	-41119	78269	-23119	63269	-8119	57842	-2692
	Patiala	Phagan Majra	2.02	71386	35157	36229	92696	21310	80815	-9429	41335	30051	35652	35734
	"	Bhankarpur	2.22	55928	22072	33856	71366	-15438	53348	2580	23619	32309	22297	33637
	"	Bhadak	2.02	40371	16674	23697	48572	-8201	37681	2690	17878	22492	17169	23202
	"	Khanpur Garian	2.43	64749	35919	28830	70364	-5615	50611	14138	20981	43768	17195	47554
	"	Hiana Khurd	2.72	68456	24891	43565	84537	-16081	67993	463	29390	39066	25994	42462
		Sub Total	71.45	63823	29026	34797	73407	-9584	56762	7061	28017	35806	25108	38715
III	Sangrur	Saron	2.02	74851	53595	21256	67672	7179	49850	25001	25098	49753	19931	54920
	"	Dayalgarh Jejian	2.02	70257	47092	23165	100172	-29915	87796	-17539	55617	14640	48050	22207
	"	Ladhal	3.63	68628	35664	32964	82299	-13671	64943	3685	33951	34677	31725	36903
	"	Jangiana	2.02	66094	23794	42300	66634	-540	56733	9361	29010	37084	25279	40815
	"	Alipur Khalsa	1.21	79793	27589	52204	109369	-29576	68047	11746	37055	42738	28829	50964
	"	Ahmedpur	1.82	63132	14444	48688	63253	-121	9517	13615	16880	46252	15268	47864

B-Comparable														
Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
III	Mansa	Jawahar Ke	3.23	72198	39267	32931	72433	-235	50142	22056	25374	46824	24871	47327
	"	Phulluwala Dod	5.66	51051	11303	39748	31709	19342	26762	24289	9447	41604	9095	41956
	"	Mian	3.84	51432	17122	34310	41798	9634	33465	17967	13673	37759	13216	38216
	Bathinda	Virk Kalan	5.06	25367	22495	2872	78020	-52653	68138	-42771	8850	16517	385	24982
	"	Ghariaala	2.23	66771	24004	42767	69636	-2865	61564	5207	27035	39736	24228	42543
	"	Chanarthal	4.05	58197	15949	42248	44768	13429	32422	25775	17607	40590	16320	41877
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	1.36	71074	27351	43723	82929	-11855	66753	4321	29529	41545	22572	48502
	"	Wara Bhaika	1.81	61071	14410	46661	67996	-6925	54183	6888	19377	41694	15228	45843
	Moga	Jogewala	2.02	73901	30695	43206	82756	-8855	65925	7976	36202	37679	31685	42216
	"	Nathoke	1.42	79366	30869	48497	71898	7468	54293	25073	32902	46464	30869	48497
	"	Dhurkot Ranseeh	1.21	72231	51424	20807	103935	-31704	83274	-11043	31208	41023	26217	46014
	Mukatsar	Phullewala	4.86	72531	19623	52908	71351	1180	55919	16612	21351	51180	20137	52394
	"	Bharu	3.64	34615	13021	21594	47444	-12829	26840	7775	14477	20138	13433	21182
	"	Lohara	4.05	36222	10749	25473	43044	-6822	30698	5524	12921	23301	10966	25226
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	3.03	62188	17509	44679	63087	-899	56487	5701	19358	42830	17839	44349
	"	Tootanwala	4.85	24437	15883	8554	35477	-11040	31848	-7411	17003	7434	16296	8141
	"	Vanwala Hanwanta	3.24	45817	37985	7832	47543	-1726	41988	3829	19272	26545	18417	27400
	"	Sukhera bodla	0.40	63950	56705	7245	215845	-151895	89845	-25895	64845	-895	63860	90
	"	Behak Gujran	4.86	54650	18247	36403	67138	-12488	58291	-3640	20019	34631	18659	35991
		Sub Total	73.54	55047	23270	31777	62275	-7228	49371	5676	21121	33926	18615	36432
		Grand Total	178.35	57957	25166	32791	65937	-7980	51318	6639	23747	34210	21009	36948

APPENDIX - VII
Return per Worker, per Annum and per Day (2004-2005)

Semi-mechanised (Rs.)

			Per Annum						Per Day					
			A Actual			B Comparable			A Actual			B Comparable		
Zone	District	Holding	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Thundi	77044	20000	-9047	10953	65953	75544	211.08	54.79	-24.78	30.01	180.69	206.97
	"	Phangrian	44854	25000	-20912	4089	44089	44354	122.88	64.49	-57.29	11.20	120.79	121.52
	"	Massanian	65831	25000	-12359	12641	62641	96872	180.36	64.49	33.86	34.63	171.61	265.40
	"	Kot	50379	25000	-2142	27142	49142	49629	138.02	68.49	5.87	74.36	134.64	135.97
	"	Kotli Surat Mali	80451	25000	-4690	20310	75310	79451	220.41	68.49	-12.85	55.64	206.33	217.67
	Hoshiarpur	Abowal	2285	20000	-32304	-12304	196	1735	6.26	54.79	-88.50	-33.71	0.54	4.75
	"	Bajwa	32073	18000	-15743	2257	27257	31073	87.87	49.32	-43.13	6.18	74.68	85.13
	"	Bambali	18723	18000	-26963	-8963	16037	17723	51.29	49.32	-73.87	-24.56	43.94	48.56
	"	Bhavnal	20097	15000	27175	12175	17825	19597	55.06	41.09	74.45	33.36	48.84	53.69
	Ropar	Chuhar Majra	143099	21600	41613	63213	188263	201599	392.18	59.18	114.01	173.19	515.79	552.33
	"	Bhalri	50968	20000	-16034	3966	47966	49968	139.64	54.79	-43.92	10.87	131.41	136.90
	"	Tiour	34783	21000	-15544	5456	30456	32283	95.30	57.33	-42.59	14.94	83.44	88.45
	"	Saneta	25591	22000	-24254	-2254	33746	35341	70.11	60.27	-66.44	-6.17	92.45	96.82
	Nawan Shahar	Bains	138269	25200	22706	47906	75906	81235	378.32	69.04	62.20	131.24	207.96	222.56
"	Thathiala Bet	48735	18000	5765	23765	46265	47985	133.52	49.31	15.79	65.10	126.96	131.47	
Sub Total			82302	21253	-9401	11917	47646	52012	225.48	58.23	-25.76	32.65	130.54	142.50
II	Amritsar	Tarpae	97833	18000	11903	29903	94903	96333	268.03	49.32	32.61	81.93	260.00	263.92
	"	Ladhewal Havalian	31518	18000	-46.76	13324	29824	31018	86.35	49.31	12.81	36.50	81.70	84.98
	"	Tera Kalan	95414	18000	12024	30024	90024	94411	261.41	49.32	32.94	82.26	246.64	258.66
	"	Kallah	29601	25000	-24224	776	24776	29101	81.10	68.49	-66.37	2.12	67.88	79.73
	"	Manhaila Ja Singh	88484	18000	6296	24296	84296	87484	242.42	49.32	17.24	66.56	230.94	239.68
	"	Karronwal	42028	25000	-4621	20379	46379	47768	115.41	68.49	12.66	55.83	127.06	130.87
	"	Cheema Bath	65437	20000	-3541	16459	61459	65437	179.27	54.79	9.70	45.09	168.38	179.27
	Jalandhar	Arjanwal	34953	21000	10102	26902	94902	100453	95.76	57.53	27.67	73.70	260.00	275.21
	"	Kharal Kalan	4292	16000	-13039	2961	25961	29861	11.76	43.83	35.72	8.11	71.13	81.81
	"	Raipur Arian	70265	16000	1501	7901	37651	41633	192.51	43.84	4.11	21.65	103.15	114.06
	"	Pandoori Khash	19034	16000	-8299	6902	16277	18409	52.15	43.84	22.74	18.91	44.59	50.44
"	Bajwa Kalan	75498	200008	137	24137	64137	73496	206.84	54.79	22.29	66.13	175.72	201.36	

Zone	District	Holding	Per Annum						Per Day					
			A Actual			B Comparable			A Actual			B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
II	Kapurthala	Daburjee	63680	10200	1787	11987	34487	36440	174.47	27.94	4.90	32.84	94.48	99.84
	"	Thundi	56710	20000	400	20400	47900	55710	155.37	54.79	1.10	55.89	131.12	152.63
	"	Gazzipur	55231	20000	-4769	15231	41231	43221	151.32	54.79	-13.07	41.72	112.96	118.41
	"	Nadala	18149	24000	-24066	-66	16600	19766	49.72	65.75	-65.93	-0.18	45.48	54.15
	Ludhiana	Latton Joga	1894	18000	-35231	-17231	15768	18144	5.19	49.31	-96.52	-47.21	43.20	49.71
	"	Dalo Kalan	10556	21600	-29856	-9336	8163	9431	28.92	59.18	-81.80	-25.58	22.36	25.84
	"	Kishangarh	79668	18000	1860	19860	75860	79168	218.27	49.31	5.10	54.41	207.84	216.90
	"	Rauni	191771	20000	25094	45094	99094	104635	525.40	54.79	68.75	123.54	271.49	286.67
	"	Kulewal	67929	18000	-5698	12302	64802	66429	186.11	49.31	-15.61	33.70	177.54	181.99
	"	Ghuman	47801	18000	-9054	7146	42146	46051	130.96	49.31	-24.80	19.58	115.47	126.17
	"	Shiekh Daulat	70550	20000	2483	22483	66046	68076	193.28	54.79	-6.80	61.59	180.94	186.50
	Fatehgarh Sahib	Chanarthal Khurd	22462	25000	-28672	-6172	16327	21462	61.54	68.49	-78.55	-16.91	44.73	58.80
	"	Salana Jeevan Singh	157186	22000	10059	27659	147659	153686	430.65	60.27	27.56	75.58	404.54	421.06
	"	Manaila	21020	20000	-24550	-5350	17150	20420	57.59	54.79	-67.26	-14.66	46.99	55.94
	"	Dhunda	4154	18000	-32895	-18495	-6495	-2154	-11.38	-49.31	-90.12	-50.67	-17.79	-5.90
	Patiala	Phagan Majra	73183	24000	-43047	-19047	60703	72183	200.50	65.75	-177.93	-52.18	-166.31	197.76
	"	Bhankarpur	37580	20000	-17136	2864	35863	37330	102.96	54.79	-46.95	7.84	98.25	102.27
	"	Bhadak	47868	22000	-16566	5434	45434	46868	131.15	60.27	-45.39	14.88	124.48	128.40
	"	Khanpur Garian	350228	24000	-6822	17138	53178	57778	95.97	65.75	-18.69	47.06	145.69	158.30
	"	Hiana Khurd	59249	25000	-21869	631	53130	57749	162.33	68.49	-59.91	1.73	145.56	158.22
		Sub Total	80003	19963	-10869	-8008	4100	43906	219.19	54.69	-29.78	-21.94	11.23	120.29
III	Sangrur	Saron	42938	18000	7251	25251	50251	55469	117.64	49.31	19.87	69.18	14.39	151.97
	"	Dayalgarh Jejian	46794	25000	-60428	-35428	29572	44859	128.20	68.49	-165.55	-97.06	81.02	122.90
	"	Ladhal	59829	21000	-16541	4459	41959	44653	163.91	57.53	-45.32	12.21	114.96	122.34
	"	Jangiana	85447	20000	-1090	18910	74910	82447	234.10	54.79	2.98	51.81	205.23	225.88
	"	Alipur Khalsa	31583	25000	-17894	7106	25856	30833	86.53	68.49	49.02	19.47	70.84	84.47
	"	Ahmedpur	88612	25000	-221	24779	84179	87112	242.77	68.49	-0.60	67.89	230.63	238.66

Zone	District	Holding	Per Annum							Per Day				
			A Actual			B Comparable				A Actual		B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
III	Mansa	Jawahar Ke	35455	18000	-190	17810	37810	38216	97.14	49.31	-0.52	48.79	103.59	104.70
	"	Phulluwala Dod	224973	14000	54738	68738	117838	118736	616.36	38.35	149.97	188.32	322.57	325.30
	"	Mian	131750	16000	18497	34497	72497	73375	360.96	43.83	50.68	94.51	198.62	201.02
	Bathinda	Virk Kalan	7265	25000	-133211	108211	41789	63203	19.90	68.49	-364.96	296.47	114.49	173.16
	"	Ghariaala	95371	18000	-6388	11612	88612	94871	261.29	49.31	-17.50	31.81	242.77	259.92
	"	Chanarthal	85552	25000	27194	52194	82194	84802	234.39	68.49	74.50	142.99	225.19	232.33
	Faridkot	Kothe Brahmanwala	59463	22000	-16124	5876	56501	65963	162.91	60.27	-44.17	16.10	154.79	180.72
	"	Wara Bhaika	84456	25000	-12533	12467	75467	82976	231.38	68.49	-34.33	34.16	206.75	227.33
	Moga	Jogewala	87277	34000	-17288	16112	76112	85277	239.11	93.15	-49.01	44.14	208.52	233.64
	"	Nathoke	68866	25000	10604	35604	65979	68866	188.67	68.49	29.05	97.54	180.76	188.67
	"	Dhurkot Ranseeh	25177	25000	-38362	-13362	49638	55677	68.98	68.49	-105.10	-36.61	135.99	152.54
	Mukatsar	Phullewala	85711	25000	1912	26912	82912	84878	234.82	68.49	5.24	73.73	227.16	232.54
	"	Bharu	26201	25000	-15566	9434	24434	25701	71.78	68.49	-42.65	25.85	66.94	70.41
	"	Lohara	51583	25000	-13815	11185	47185	51083	141.32	68.49	37.85	30.64	129.27	139.95
	Ferozepur	Kot Karor Khurd	1135379	20000	-2725	17275	129775	134779	370.90	54.79	-7.46	47.33	355.55	368.16
	"	Tootanwala	41486	22000	-53544	-35944	36056	39486	113.66	60.27	-146.70	-98.48	98.78	108.18
	"	Vanwala Hanwanta	25377	18000	-5592	12408	86008	88777	69.53	49.31	-15.32	33.99	235.64	243.22
	"	Sukhera bodla	966	18000	-20253	-3453	-119	12	2.65	49.31	-55.49	-9.46	-0.33	0.03
	"	Behak Gujran	88458	21500	-30346	-8846	84153	87458	242.35	58.90	-83.14	-24.24	230.36	239.61
		Sub Total	103799	23418	-12081	9487	56703	60891	284.38	64.16	-30.09	-25.99	155.35	166.82
		Grand Total	88348	21431	-110329	179	47298	51083	242.05	58.72	-30.22	25.15	129.58	139.95

**ECONOMY
OF
BULLOCK OPERATED HOLDINGS**

CHAPTER – VI

Particulars of Non-Mechanised (Bullock operated) Holdings

General :- The accounts of 5 non-mechanised holdings, spread in the State of Punjab have been briefly discussed in the following paragraphs. The analysis of the data of these holdings give a fairly good idea of the conditions prevailing in agriculture in different agriculture zones of the State.

6.1 Land-man and Land Bullock Ratio :- The total area for which accounts were kept, during 2004-2005 was 7.15 hectares and whole of this area was irrigated. The average area per holding worked out to 1.43 hectares.

The area possessed and cropped per permanent worker and per pair of bullock are shown in Table 6.1.

Table 6.1
Area Possessed and Area Cropped per Permanent Worker and per Pair of Bullocks during the year 2004-2005

Item	Zone			All holding
	I	II	III	(Averages)
1	2	3	4	5
1. Area possessed				
(i) per permanent worker	0.65	1.04	–	0.89
(ii) per pair of bullocks	0.98	1.73	–	1.43
2. Area cropped				
(i) per permanent worker	1.31	2.17	–	1.81
(ii) per pair of bullocks	1.96	3.52	–	2.90

Area possessed & Area cropped per permanent worker was higher in Zone II (1.04 hectares) and (2.17 hectares) while per pair of bullocks was also higher in Zone III (1.73 hectares) and (3.52 hectares) respectively.

6.2 Intensity of Cropping: – The number of holdings and intensity of cropping is shown in table 6.2 for different types of area.

Table 6.2
No. of Holdings and Intensity of Cropping (2004-2005)

Zone	No. of holding	Area held (hectares)	Area cropped	(hectares)
Intensity	1	2	3	4
1	2	3	4	5
I	2	1.96	3.92	200
II	3	5.19	10.58	204
III	–	–	–	–
Total	5	7.15	14.50	203

$$\text{Intensity} = \frac{\text{Total cropped area}}{\text{Area held (Net area sown)}} \times 100$$

Higher intensity of cropping was due to availability of better facilities of irrigation normal rainfall. The average intensity of cropping on irrigated areas during the year 2004-2005 was 203.

6.3 Cropping Pattern: – Multiplicity of factors like type of soil, climatic conditions, availability of irrigation facilities, relative prices of various agricultural commodities and net returns from various crops determine the cropping pattern of specific Zone.

Table 6.3 shows areas under different crops in the different Zones.

Table 6.3
Cropping Pattern and the Relative Importance (Percentage) of Different Crops on Irrigated Lands during the year 2004-2005

Name of crops	Area under the crop in Zones			(in Hect.)	
	I	II	III	Total	Percentage to total
	1	2	3	4	5
1. Wheat	1.71	4.49	–	6.20	42
2. Paddy	1.31	3.94	–	5.25	36
3. Maize	0.45	0.40	–	0.85	6
4. Sugarcane (Gur and Shakkar)	–	–	–	–	–
5. Sugarcane (Seed)	–	–	–	–	–
6. Cotton (American)	–	–	–	–	–
7. Cotton (Desi)	–	–	–	–	–
8. Toria/Sarson	–	0.10	–	0.10	1
9. Sun Flower	–	–	–	–	–
10. Green Fodder	0.45	1.55	–	2.00	14
11. Others	–	0.10	–	0.10	1
Total	3.92	10.58	–	14.50	100

The table reveals that on irrigated lands, 42% of the total cropped area was under wheat alone, Paddy was another important crop which covered 36% of the total cropped area whereas green fodder constituted 14%.

6.4 Out turn: – Table 6.4 shows the average out-turn per hectare to different crops in the different Zones.

Table 6.4
Out-turn of Different Crops per Hectare of Area Cropped (2004-2005)

Name of crops	Out-turn in Zones				(in Qtls)
	I	II	III	Average	
	1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	32.16	45.66	–	41.94	
2. Wheat (Bhusa)	36.26	45.66	–	43.06	
3. Paddy	29.00	64.21	–	55.43	
4. Maize	20.00	25.00	–	22.55	
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–	
6. Cotton (American)	–	–	–	–	
7. Cotton (Desi)	–	–	–	–	
8. Toria/Sarson	–	16.00	–	16.00	
9. Sun Flower	–	–	–	–	

Average out-turn per hectare of area was maximum for paddy 55.43 quintals, followed by wheat 41.94 quintals and Maize 22.55 quintals during 2004-05.

6.5 Gross Income :- For computing gross income the weighted mean of prices of principal crops used in this report is given in Table 6.5.

Table 6.5

Weighted mean Of Prices per Quintal (Per hectare for fodder) used for Computing Gross Income

(in Rs.)

Name of crops	Zone			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	642	640	–	640
2. Wheat (Bhusa)	114	100	–	103
3. Paddy	594	580	–	582
4. Maize	550	550	–	550
5. Gur (Raw Sugar)	–	–	–	–
6. Cotton American	–	–	–	–
7. Cotton Desi	–	–	–	–
8. Toria	–	1600	–	1600
9. Sun Flower	–	–	–	–
10. Fodder (per hect)	16000	32787	–	29010

6.6 Average gross return per hectare of different crops in various agricultural zones, is shown in table 6.6.

Table 6.6

Gross Return per Hectare from Different Crops

(in Rs.)

Name of crops	Zone			Average
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. Wheat (Grain)	20643	29220	–	26855
2. Wheat (Bhusa)	4123	4566	–	4444
3. Paddy	17226	37272	–	32270
4. Maize	11000	13750	–	12294
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–
6. Sugarcane (Seed)	–	–	–	–
7. Cotton (American)	–	–	–	–
8. Cotton (Desi)	–	–	–	–
9. Toria	–	25600	–	25600
10. Sun Flower	–	–	–	–
11. Fodder (per hectare)	16000	32787	–	29010

Gross return per hectare on irrigated areas of Paddy (Rs. 32270) was highest. Among food crops, followed by Wheat (Rs. 26855).

6.7 The proportion of the contribution of various crops to gross income per hectare possessed in different zones is given in Table 6.7

Table 6.7
Break-up of Gross Income per Hectare Possessed

(in Rs.)

Name of crops	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
1	2	3	4	5	6
1. Wheat (Grain)	18010	25279	–	23287	37
2. Wheat (Bhusa)	3597	3950	–	3853	6
3. Paddy	11513	28295	–	23694	38
4. Maize	2520	1060	–	1462	2
5. Sugarcane (Gur)	–	–	–	–	–
6. Sugarcane (Seed)	–	–	–	–	–
7. Cotton (American)	–	–	–	–	–
8. Cotton (Desi)	–	–	–	–	–
9. Toria/Sarson	–	493	–	358	1
10. Sun Flower	–	–	–	–	–
11. Fodder	3674	9792	–	8115	13
12. Cotton Stick and stalks	669	77	–	239	–
13. Others	102	2967	–	2182	3
Total	40091	71913	–	63190	100

6.8 Expenditure: – Table 6.8 shows cost per hectare (zonewise) of various items of expenditure for irrigated areas of Punjab During The Year 2004-2005.

Table 6.8
Cost per Hectare of Various Items of Expenditure and their percentage to Total Expenditure
(in Rs.)

Item of expenditure	Zone			Average	Percentage
	I	II	III		
1	2	3	4	5	6
1. Manual Labour					
(i) Permanent	37755	18497	–	23766	29
(ii) Casual	1071	1638	–	1483	2
2. Bullock Labour	16864	11962	–	13306	16
3. Seed	1345	1167	–	1216	1
4. Implements	1536	858	–	1044	1
5. Artisans	–	–	–	–	–
6. Tubewells/Wells	3073	8566	–	7060	9
7. Water Rates	–	–	–	–	–
8. Manure and Fertilizers	3839	4214	–	4111	5
9. Rent	17781	28748	–	25742	31
10. Land Revenue	–	–	–	–	–
11. Miscellaneous	4401	5687	–	5334	6
Total	87665	81337	–	83072	100

The major portion of expenditure on the holdings under study had been incurred on rent (31%) as well as on manual labour (31%) during the year under reference.

6.9 Expenditure in respect of Different Categories of Holdings: – In order to have a comparative view of expenditure on holdings worked under different sets of conditions have been worked out on four different categories of holdings i.e. A.B.C. and D.

Table 6.9 shows gross income and expenditure per hectare in three zones of the state of different categories of holdings.

Table 6.9
Zone-wise Gross Income and Expenditure Per Hectare
(in Rs.)

Zone	Gross income	Expenditure in respect of different categories of holdings			
		A	B	C	D
1	2	3	4	5	6
I	40091	87665	49940	32130	27358
II	71913	81337	62840	34091	30464
III	–	–	–	–	–
Average	63190	83072	59295	33553	29613

6.10 Net Income: – Net income has been worked out in the four categories of holdings as for expenditure. Table 6.10 shows the net income per hectare (zone wise) for irrigated areas.

Table 6.10
Zonewise Net Income per Holding, per Hectare of Area held and Cropped

Zone	per holding				area held				area cropped			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	(-)46623	(-)9623	7802	12478	(-)47574	(-)9819	7961	12733	(-)23787	(-)4910	3980	6366
II	(-)16303	15697	65432	71706	(-)9424	9073	37822	41449	(-)4623	4451	18554	20333
III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Average	(-)28431	5569	42380	48015	(-)19882	3895	29637	33577	(-)9804	1920	14614	16557

In case of 'A' category of holdings where the land is taken on rent, labours (Permanent plus casual) has to hired and capital is borrowed, the bullock operated holdings showed on an average, net income of Rs. (-)19882 per hectare during 2004-05. In case of 'B' category of holdings, where the land is also taken on rent but uses his own labour (permanent) and capital is borrowed, the bullock operated holdings showed on an average net income of Rs. 3895 per hectare. In case of 'C' category of holding the farmers earned on an average net income of Rs. 29637 per hectare of his one years labour during the same year. In case of 'D' category of holding where even the cultivators used his own capital the average net income earned by the farmer during the period under reference was Rs. 33577 per hectare.

6.11 Return per worker :- Net income (Gross Income – Expenditure) has further been distributed according to return per worker. For this purpose it has been assumed that all the workers on the holdings (family members and hired (permanent labourers) belonged to the farmer's family. Average return per annum and per day has been worked out on four categories of holdings in Table 6.11 below :-

- Category A :** For management only
(From business man's point of view)
- Category B :** For management and manual labour
(From tenant man's point of view)
- Category C :** For management, manual labour and ownership of land
(From a peasant-proprietor's point of view who uses his own land, labour but borrows capital); and
- Category D :** For management, manual labour and ownership of land and capital
(From a peasant-proprietor's point of view who uses his own land labour and capital)

Table 6.11
Return per Annum, per Day

Zone	Categories of holdings			
	A	B	C	D
1	2	3	4	5
Per Annum				
I	8319	(-)31082	(-)6415	5201
II	(-)9782	9418	39259	43024
III	-	-	-	-
Average	(-)17769	3481	26488	30009
Per Day				
I	(-)85.15	(-)17.57	14.25	22.79
II	(-)26.80	25.80	107.56	117.89
III	-	-	-	-
Average	(-)48.68	9.54	72.57	82.22

The return on category 'D' of the holding was the highest (Rs.30009 per annum and Rs. 82.22 per day). As regards Zone-wise disparities return per worker per annum and per day was the highest in Zone II (Rs. 43024 per annum and Rs. 117.89 per day respectively), and lowest in Zone I (Rs. 8319 per annum and Rs. 22.79 per day respectively).

6.12 Wages of hired Labour :- The Table 6.12 shows the wages paid to the hired labourer (family plus permanent) on the holdings under study. Where no hired labourer was engaged the rates of payment as prevalent in the village were taken into consideration.

Table 6.12
Wages of Hired Labour

Zone	Per Annum	Per Day
1	2	3
I	27500	75.34
II	23333	63.93
III	-	-
Average	25000	68.49

The wages paid to the hired labourers were the highest (Rs. 75.34 per day) in Zone I and the lowest (Rs. 63.93 per day) in Zone II per day.

Table 6.13 Compares the return per family worker for his labour and management with the wages received by permanent hired labourers in the same village.

Table 6.13
Wages of Hired Labourer Versus Return Per Family Worker

(in Rs.)		
Per Day		
Zone	Wages paid per permanent hired labourer	Return per family worker for labour & management
1	2	3
I	75.34	(-)85.15
II	63.93	(-)26.80
III	-	-
Average	68.49	(-)48.68

The wages of permanent hired labourer were higher (Rs. 68.49 per day) than the return per family worker (Rs. -48.68 per day). This was mainly because of negative return for management.

6.14 Cost of Up-Keep of Bullocks: – Average cost of up-keep of a pair of bullock during the year 2004-2005 has been worked out as under:-

(in Rs.)		
1	2	3
A	FOOD	
1	Green Fodder	7133
2	Stalks	-
3	Roughages	-
B	Concentrates	4542
C	Capital Cost of Bullocks	
I	Interest on value of bullocks @ of 12½% per annum	900
II	Depreciation on the value of bullocks @ 12__% per annum	694
D	Housing	
I	Interest on value of housing @ of 12½% per annum	1251
II	Depreciation on the value of housing	250
E	Miscellaneous	258
F	Manual Labour	5000
	Total Expenditure	20028
	Less value of manure produced by bullocks	-1000
	Net Cost	19028

APPENDIX - I

Condition of Farming of Bullock Operated Holding (2004-2005)

Zone	District	Holding	Condition of Farming of Bullock Operated Holding (2004-2005)						Bullock Operated
			Area held (hectare)	Area Cropped (hectare)	Intensity of cropping	Number of Bullocks	Number of worker		Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	Gurdaspur	Rai Chak	1.41	2.82	200	2	1	–	1
	Hoshiarpur	Talwara	0.55	1.10	200	2	2	–	2
		Sub Total	1.96	3.92	200	4	3	–	3
II	Amritsar	Umra Nangal	1.51	3.22	213	2	1	–	1
	Jalandhar	Mianwal	1.86	3.72	200	2	1	–	1
	Fatehgarh Sahib	Kishanpur	1.82	3.64	200	2	3	–	3
		Sub Total	5.19	10.58	204	6	5	–	5
		Grand Total	7.15	14.50	203	10	8	–	8

APPENDIX - II

Zone	District	Holding	Area of Different Crops Sown (2004-2005)					Bullock Operated (Hectares)					Total	
			Cotton		Wheat	Sugarcane		Maize	Paddy	Toria & Sunflower	Fodder	Others		
			Desi	American		Gur & Shakkar	Seeds		Sarson					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Rai Chak	-	-	1.21	-	-	-	1.21	-	-	0.40	-	2.82
	Hoshiarpur	Talwara	-	-	0.50	-	-	0.45	0.10	-	-	0.05	-	1.10
		Sub Total	-	-	1.71	-	-	0.45	1.31	-	-	0.45	-	3.92
II	Amritsar	Umra Nangal	-	-	1.41	-	-	-	1.41	-	-	0.30	0.10	3.22
	Jalandhar	Mianwal	-	-	1.46	-	-	0.40	0.91	0.10	-	0.85	-	3.72
	Fatehgarh Sahib	Kishanpur	-	-	1.62	-	-	-	1.62	-	-	0.40	-	3.64
		Sub Total	-	-	4.49	-	-	0.40	3.94	0.10	-	1.55	0.10	10.58
		Grand Total	-	-	6.20	1	-	0.85	5.25	0.10	-	2.00	0.10	14.50

APPENDIX - III

Zone	District	Holding	Out-turn of Different Crops Sown (2004-2005)				Bullock Operated (Quintals)				
			Cotton		Wheat		Sugarcane	Maize	Toria &	Sunflower	Paddy
			Desi	American	Grain	Bhusa	(Gur & Shakkar)	(Grain)	Sarson (Grain)		(Grain)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I	Gurdaspur	Rai Chak	-	-	45.00	45.00	-	-	-	-	36.00
	Hoshiarpur	Talwara	-	-	10.00	17.00	-	9.00	-	-	2.00
	Sub Total		-	-	55.00	62.00	-	9.00	-	-	38.00
II	Amritsar	Umra Nangal	-	-	65.00	65.00	-	-	-	-	70.00
	Jalandhar	Mianwal	-	-	60.00	60.00	-	10.00	1.60	-	63.00
	Fatehgarh Sahib	Kishanpur	-	-	80.00	80.00	-	-	-	-	110.00
Sub Total		-	-	205.00	205.00	-	10.00	1.60	-	253.00	
Grand Total		-	-	260.00	267.00	-	10.00	1.60	-	291.00	

APPENDIX - IV

Value of Different Crops Sown (2004-2005)

(Rs.)

Zone	District	Holding	Cotton		Wheat		Sugarcane		Maize	Paddy	Toria &	Sunflower	Cotton stick	Fodder	Others	Total
			Desi	American	Grain	Bhusa	Gur & Shakkar	Seeds	(Grain)	(Grain)	Sarson	(Grain)	& Stalks	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Rai Chak	-	-	28800	4500	-	-	-	21240	-	-	-	6000	-	60540
	Hoshiarpur	Talwara	-	-	6500	2550	-	-	4950	1326	-	-	1312	1200	200	18038
	Sub Total		-	-	35300	7050	-	-	4950	22566	-	-	1312	7200	200	78578
II	Amritsar	Umra Nangal	-	-	41600	6500	-	-	-	39500	-	-	-	11000	13000	111600
	Jalandhar	Mianwal	-	-	38400	6000	-	-	5500	37170	2560	-	400	26820	2400	119250
	Fatehgarh	SahibKishanpur	-	-	51200	8000	-	-	-	70180	-	-	-	13000	-	142380
Sub Total		-	-	131200	20500	-	-	5500	146850	2560	-	-	400	50820	15400	373230
Grand Total		-	-	166500	27550	-	-	10450	169416	2560	-	-	1712	58020	15600	451808

APPENDIX - V

**Expenditure per Hectare on Area held (2004-2005)
(As a business point of view)**

**Bullock Operated
(Rs.)**

Zone	District	Holding	Area held (Hect)	Manual Labour		Bullock Labour	Seeds	Implements	Artisans	Tubewells	Water Rates	Manure & Rent Fertilizers	Land Revenue	Misc.	Total	
				Permanent	Casual											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
I	Gurdaspur	Rai Chak	1.41	14184	1135	11340	1370	1250	-	2483	-	3752	19858	-	5053	60425
	Hoshiarpur	Talwara	0.55	98182	909	31025	1282	2269	-	4585	-	4064	12455	-	2727	157498
		Sub Total		1.96	37755	1071	16864	1345	1536	-	3073	-	3839	17781	-	4401
II	Amritsar	Umra Nangal	1.51	13245	1987	12373	1033	1016	-	11209	-	4907	31043	-	2781	79594
	Jalandhar	Mianwal	1.86	10753	1613	13099	1113	730	-	8092	-	3731	22355	-	5465	66951
	Fatehgarh	SahibKishanpur	1.82	30769	1374	10460	1332	857	-	6857	-	4132	33379	-	8324	97485
		Sub Total		5.19	18497	1638	11962	1167	858	-	8566	-	4214	28748	-	5687
		Grand Total	7.15	23771	1483	13306	1216	1044	-	7060	-	4111	25742	-	5334	83072

APPENDIX - VI

Gross Income, Expenditure and Net Income per Hectare on Area held (2004-05) (Rs)

Zone	District	Holding	Area Held	Gross Income	A Actual		Basis A		Basis B		Basis C		Basis D	
					Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Rai Chak	1.41	42936	21533	21403	60425	-17489	46241	-3305	26383	16553	23497	19439
	Hoshiarpur	Talwara	0.55	32796	41345	-8549	157498	-124702	59316	-26520	46861	-14065	37254	-4458
		Sub Total	1.96	40091	27092	12999	87665	-47574	49910	-9819	32130	7961	27358	12733
II	Amritsar	Umra Nangal	1.51	73907	39981	33926	79594	-5687	66349	7558	35306	38601	29551	44356
	Jalandhar	Mianwal	1.86	64113	51963	12150	66951	-2838	56178	7915	33844	30269	30953	33160
	Fatehgarh	SahibKishanpur	1.82	78231	29075	49156	97485	-19254	66716	11515	33336	44895	30724	47507
		Sub Total	5.19	71913	40451	31462	81337	-9424	62840	9073	34091	37822	30464	41449
		Grand Total	7.15	63190	36789	26401	83072	-19882	59295	3895	33553	29637	29613	33577

APPENDIX - VII

Return per Worker, Per Annum and Per Day (2004-2005) (Rs)

Zone	District	Holding	Per Annum						Per Day					
			A Actual			B Comparable			A Actual			B Comparable		
			Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)	Per family worker	Per permanent hired labour	For management only (Basis A)	For manual labour & management (Basis B)	For ownership of land, manual labour management (Basis C)	For ownership of capital and land manual labour management (Basis D)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
I	Gurdaspur	Rai Chak	30179	25000	-8302	11698	23340	27409	82.68	68.49	-22.74	32.05	63.94	75.09
	Hoshiarpur	Talwara	-2351	30000	-34293	-7293	-3868	-1226	-6.44	82.19	-93.75	-19.98	-10.60	-3.36
		Sub Total	8492	27500	-31082	-6415	5201	8319	23.26	75.34	-85.15	-17.57	14.25	22.79
II	Amritsar	Umra Nangal	51228	25000	-8587	11413	58288	66978	140.35	68.49	-23.53	31.27	159.69	183.50
	Jalandhar	Miowal	22598	25000	-5279	14721	56301	61678	61.91	68.49	-14.46	40.33	154.25	168.98
	Fatehgarh Sahib	Kishanpur	29821	20000	-11681	6986	27236	28821	81.70	54.79	-32.00	19.14	74.62	78.96
		Sub Total	32658	23333	-9782	9418	39259	43024	89.47	63.93	-21.86	25.80	107.56	117.87
		Grand Total	23596	25000	-17769	3481	26488	30009	64.65	68.49	-48.68	9.54	72.57	82.22

**Economy of Tractor Operated, Semi-mechanised
and
Bullock Operated Holdings compared**

CHAPTER – VII

General :- Conditions of farming on bullock-operated, semi-mechanised and tractor-operated holdings differ. In case of the former, most of the agricultural operations are done manually with the help of members of the family where as on the later, machinery plays an important part. Cost of cultivation differs for these types of holdings. In order to see in what way the tractor-operated holdings result in higher yields per hectare than the bullock operated holdings and semi-mechanised holdings, factors like area possessed and cropped per permanent worker and per hectare, intensity of cropping pattern, out-turn, gross return per hectare, cost of cultivation per hectare, gross income and expenditure per hectare, net income and return per worker per annum and per day have been compared on these type of holdings. For this purpose, chapter on comparative study of bullock-operated, semi mechanised and tractor-operated holdings has been added.

6.1 Land-man and Land-Bullock/Tractor Ratio: – During the year 2004-2005 cultivators of 72 tractor-operated, 72 semi-mechanised and 5 bullock-operated holdings maintained day to day operational and other records of their farms. Total area of tractor operated (465.99 hectares) Semi-mechanised (178.35 hectares) and Bullock operated holdings (7.15 hectares) of the total was 651.49 hectares. Average size of Tractor operated was 6.47 hectares and Semi-mechanised was 2.48 and that of bullock operated holding it was 1.43 hectares.

Comparative position of area possessed and area cropped per permanent worker and per hectare of bullock operated, semi-mechanised and tractor operated holdings is given in the following table 7.1 & 7.2.

Table 7.1
Comparative Study of Holding and Area Possessed (2004-2005)

Type of Holding	Total No. of holdings	Area possessed Hect.	Size of Holding Hect.
1	2	3	4
1. Bullock-operated	5	7.15	1.43
2. Semi-mechanised	72	178.35	2.48
3. Tractor-operated	72	465.99	6.47
Total	149	651.49	4.37

The size of holding in case of tractor operated holding 6.47 Hect. was more as compared to Semi-mechanised 2.48 Hect. and Bullock operated holding 1.43 hectare during the year.

Table 7.2
Area Possessed and Area Cropped per Permanent Worker during the year 2004-2005

Item	Holding		
	Bullock operated	Semi-mechanised	Tractor operated
1	2	3	4
1. Area possessed			
(i) per permanent worker	0.89	1.38	2.35
(ii) per pair of Bullock	1.43	–	–
(iii) per Tractor	–	–	6.47
2. Area cropped			
(i) per permanent worker	1.81	2.66	4.48
(ii) per pair of Bullock	2.90	–	–
(iii) per Tractor	–	–	12.30

Average area possessed per permanent worker in the case of Bullock operated holdings was 0.89 hectares, semi-mechanised holdings was 1.38 hectares and in the case of Tractor operated holdings it was 2.35 hectare. Average area possessed per pair of Bullock was 1.43 hectare in case of bullock operated holdings and in case of tractor operated holding it was 6.47 hectare per tractor. Average area cropped per permanent worker per Bullock operated holdings was 1.43 hectares, Semi-mechanised holdings was 2.66 hectares and in case of Tractor operated holdings was 4.48 hectares. Average area cropped per pair of Bullock was 2.90 hectares in case of bullock operated holdings and per tractor it was 12.30 in case of tractor operated holdings during the year 2004-2005.

Table 7.3
Intensity of Cropping (2004-2005)

Type of Holding	Total Area possessed (hect.)	Total Cropped Area (hect.)	Intensity (hect.)
1	2	3	4
1. Bullock-operated	7.15	14.50	203
2. Semi-mechanised	178.35	343.59	193
3. Tractor-operated	465.99	886.25	190
Total	651.49	1244.34	191

$$\text{Intensity} = \frac{\text{Total Area Cropped}}{\text{Area held (Net area sown)}} \times 100$$

Intensity of cropping 203 in case of Bullock operated holding was the highest.

Table 7.4
Cropping Pattern & the Relative Importance of Different Crops in Irrigated Land 2004-2005

Name of crops	Bullock operated	(in Hect.)		Semi- Mechanised	(in Hect.)	
		(%age)	(%age)		Tractor operated	(%age)
1	2	3	4	5	6	7
1. Wheat	6.20	42	143.28	41	380.35	43
2. Paddy	5.25	36	109.63	32	327.56	37
3. Maize	0.85	6	6.41	2	15.32	2
4. Sugarcane (Gur/Shakkar)	—	—	—	—	0.24	—
5. Sugarcane (Seed)	—	—	3.83	1	22.86	2
6. Cotton (American)	—	—	21.49	6	35.98	4
7. Cotton (Desi)	—	—	2.83	1	1.51	—
8. Toria	0.10	1	6.05	2	6.08	1
9. Sun Flower	—	—	—	—	—	—
10. Fodder (per hectare)	2.00	14	48.60	14	89.79	10
11. Others	0.10	1	2.27	1	6.56	1
Total	14.50	100	343.59	100	886.25	100

Wheat & Paddy are generally sown by cultivators in the State. During 2004-2005 wheat is shown by Bullock operated Semi-mechanised and Tractor operated holdings was 42%, 41% and 43% respectively and in case of Paddy it was 36%, 32% and 37% respectively.

Table 7.5
Out-turn of Different Crops per Hectare (2004-2005)

Name of crops	(in Qtls.)		
	Bullock operated	Semi-mechanised	Tractor operated
1	2	3	4
1. Wheat (Grain)	41.94	41.05	42.93
2. Wheat (Bhusa)	43.06	38.65	29.26
3. Paddy	55.43	54.96	61.36
4. Maize	22.55	25.43	24.67
5. Sugarcane (Gur/Shakkar)	–	–	10.42
6. Cotton (American)	–	15.25	17.17
7. Cotton (Desi)	–	7.77	13.24
8. Toria	16.00	9.31	8.47
9. Sun Flower	–	–	–

Out-turn of the crops per hectare, Paddy was more than other crops. It was highest in case of Tractor operated holdings. Similarly out-turn of Maize was higher in case of Semi-Mechanised holdings. Out turn of Wheat was with a little difference among all Categories.

Table 7.6
Gross Return Per Hectare from Different Crops year 2004-2005

Name of crops	(in Rs.)		
	Bullock operated	Semi-mechanised	Tractor operated
1	2	3	4
1. Wheat (Grain)	26855	26261	27440
2. Wheat (Bhusa)	4444	3936	3394
3. Paddy	32270	33179	36707
4. Maize	12294	12981	13130
5. Sugarcane (Gur/Shakkar)	–	–	12540
6. Sugarcane (Seed)	–	54373	64512
7. Cotton (American)	–	29501	32272
8. Cotton (Desi)	–	13498	20583
9. Toria	25600	18850	13055
10. Sun Flower	–	–	–
11. Fodder (per Hect.)	29010	23679	23387

Table 7.7

Cost per Hectare of Area Possessed of Various Items of Expenditure during 2004-2005

(in Rs.)			
Item of Expenditure	Bullock operated	Semi-mechanised	Tractor operated
1	2	3	4
1. Manual labour			
(i) Permanent	23776	14619	10273
(ii) Casual	1483	2401	1800
2. Bullock Labour	13306	1541	–
3. Seed	1216	1437	1394
4. Implements	1044	794	12283
5. Artisans	–	148	178
6. Tubewells & Wells	7060	6223	5184
7. Water Rates	–	47	70
8. Manure & Fertilizers	4111	4551	4318
9. Rent	25742	27571	26089
10. Land Revenue	–	–	–
11. Miscellaneous	5334	6604	3510
Total	83072	65937	65099

The table shows that during 2004-2005 the cost of manual labour was higher in case of bullock operated holdings (Rs. 25259) than Semi-mechanised and tractor operated holdings. The cost of manure and fertilizer is higher in case of Semi-mechanised holdings (Rs. 4551) than other holdings. Rent is higher in case of Semi-Mechanised holdings (RS. 27571) than other holdings.

Table 7.8

Gross Income, Expenditure and Net Income per Hectare (2004-2005)

(in Rs.)			
Type of Holding	Gross Income	Expenditure	Net Income
1	2	3	4
1. Bullock-operated	63190	36789	26401
2. Semi-mechanised	57957	25166	32791
3. Tractor-operated	62319	28799	33520

Bullock operated holdings were in better-position to earn more gross income, per hectare (Rs.63190) as compared to Semi-Mechanised (Rs. 57957) and Tractor operated holdings (Rs. 62319) during the year 2004-2005. Expenditure of Bullock operated holdings (Rs. 36789) was highest in comparison to semi-mechanised (Rs. 25166) and Tractor operated holdings (Rs. 28799) during the year under reference. Net income was higher for tractor operated holding (Rs. 33520) than other holdings per hectare.

Table 7.9

**Holding-wise Family worker, Hired Workers and their Percentage
per Holding during the year (2004-2005)**

Type of Holding	Family worker	Per holding	Hired worker	Per holding
1	2	3	4	5
1. Bullock-operated	8	1.60	–	–
2. Semi-mechanised	117	1.62	12	0.17
3. Tractor-operated	141	1.96	57	0.79

Area possessed per family worker per holding was the highest in case of tractor operated holdings as compared to bullock operated & Semi-mechanised holdings. Similarly area possessed per hired worker per holding was more in tractor operated holdings than other holdings during the year 2004-2005.

Table 7.10

Percentage Contribution of Different Crops to total Value of Farm Out-put during the year 2004-05

Name of crops	Bullock operated %	Semi-mechanised %	Tractor operated %
1	2	3	4
A FOOD			
Wheat	43	41	41
Paddy	38	35	41
Maize	2	1	1
Sugarcane		–	2
–			
Other cereals & pulses	–	–	–
Sub-Total Food crops	83	79	83
B Oil Seeds (including groundnut)	1	1	–
C Fibre			
Cotton American	–	6	5
Cotton Desi	–	1	4
Sub Total Fibre crops	–	7	9
D Fodder	13	11	7
E Miscellaneous	3	2	1
Grand Total	100	100	100

During 2004-2005 percentage of food crops was higher for bullock and Mechanised holdings (83%) than Semi-Mechanised operated holdings (79%).

**ਲੇਖਾ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ
ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ
2004-2005**

ਭੂਮਿਕਾ

ਜਨਰਲ :- ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਜਟ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਾਲ 1923-24 ਦੌਰਾਨ ਐਡਵਾਈਜਰੀ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕ ਇਨਕੁਆਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਲਾਹੌਰ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਸਾਲ 1947 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦਾ ਦਫਤਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 1971-72 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ 54ਵੀਂ ਅਤੇ 1966 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 36ਵੀਂ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵ :- ਰਾਜ ਵਿਚ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਰਵੇਖਣ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਪਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਣ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭਾਗ ਹੈ। ਟਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਘਟਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਯਥਾਰਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਲ 1971-72 ਤੋਂ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਨੇ ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਰਾਏ ਉਤੇ ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਤਾਂ ਨੂੰ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਵੀ 1995-96 ਤੋਂ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਚੈਪਟਰ-5 ਵਿਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਧੀਕ ਸੂਚਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਮੰਤਵ :- ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਉਪਰ ਅਸਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ii. ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਉਹਨਾਂ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹੀਕਾਰ ਬਲਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਰਾਏ ਉਤੇ ਜਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

iii. ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ, ਅਪਰੇਸ਼ਨਲ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਿੰਜਾਈ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ, ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਤੱਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਦੇਣਾ ਆਦਿ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ :- ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਤਹਿਸੀਲ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਰਾਜ ਦੇ ਹਰ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰਿਮਾਣਕ ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੇ ਡੈਟੇ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਖੇਤੀ ਸਬੰਧਤ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਹਾਲਤਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਸਿੰਜਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਤਿੰਨ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਖੇਤਰ-I : ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਪੱਧਰ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਹੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪ ਨਗਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤਰ-II : ਕੇਂਦਰੀ ਪੱਧਰ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜਲੰਧਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤਰ-III : ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਗਰੂਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਮੋਗਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਨੁਸੂਚੀ :- ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸੈਟ ਵਿਚ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਨੁਸੂਚੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਧਾਰਣਾ ਤੇ ਪਰੀਭਾਸ਼ਾ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਤੋਂ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਪਰੀਭਾਸ਼ਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(ੳ) **ਸਮੁੱਚੀ ਆਮਦਨ (ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ) :-** ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਉਪਜ ਦੇ ਉਸ ਮੁੱਲ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਜਿਨਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ, ਘਰ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਚੀ ਜਿਨਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੇਚੀ ਗਈ ਉਪਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਕਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਉਪਜ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਕੀਮਤਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਬਣਦੀ ਹੈ।

(ਬੀ) **ਖਰਚ :-** ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਤੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਖਰਚ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਇੱਕ ਮੁਜਾਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਖਰਚ ਦੀ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਧਾਰਣਾ ਹੈ। ਵਪਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਸਮੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ (ਕਿਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਲ) ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਖਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇਗਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਮੁਜਾਰਾ ਘਰ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਰਾਏ ਨੂੰ ਵੀ ਖਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਇੰਨਾ ਲੇਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਰਾਇਆ, ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਗਾਏ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਖਰੀਦੀ ਖਾਦ (ਜੇਕਰ ਹੋਵੇ) ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮ ਵਾਹੀ ਵਾਲੇ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਰੂੜੀ (ਖਾਦ) ਅਤੇ ਸੰਦਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਟਿਊਬਵੈਲ ਅਤੇ ਖੂਹ ਆਦਿ ਉਪਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਅਸਲ ਖਰਚ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਜਾਂ ਇਕ ਖਾਸ ਖੇਤ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਜੋਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ, ਦੂਜੀਆਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਹਨ, ਕਈ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਵਹਾਈ ਸਿਰਫ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਾਏ ਕਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਲਨਾ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਜੋਤ ਲਈ ਖਰਚ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵਾਧੂ ਸੈਟ ਅਕੜਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

- (1) ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਆਦਮੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਉਪਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਖਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (2) ਇੱਕ ਮੁਜਾਰਾ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਗਾਂਦਾ ਹੈ (ਕੇਵਲ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੀ ਖਰਚ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।
- (3) ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਘਰੇਲੂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਖਰਚੇ) ਖਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰੰਤੂ ਪੂੰਜੀ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਖਰਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- (4) ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ, ਕਿਰਾਇਆ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ।

(ਸੀ) **ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ :-**

(1) **ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ :-** ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਾਏ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਅਸਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਥਾਈ ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਗਾਏ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਜੋਤ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹੋਣ, ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਦਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਵਿਚੋਂ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਭਾਲ/ਰੱਖਣ ਦਾ ਖਰਚ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਮੱਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੰਨਕੇ ਕਿ ਇਕ ਪੂਰਣਕਾਲੀ ਆਦਮੀ 10 ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(2) **ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ :-** ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ (ਉਠ ਅਤੇ ਝੋਟੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਦੁੱਧ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰਾ ਅਤੇ ਸੁੱਕਾ ਚਾਰਾ, ਖੁਰਾਕ ਆਦਿ, ਤੇਲ ਜਾਂ ਘਿਉ ਅਤੇ ਫੁੱਟਕਲ ਖਰਚੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਖਰਚਾ, ਖੁਰੀਆਂ ਲਗਾਉਣਾ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਬਦਲੇ ਉਜਰਤਾ, ਖਾਦ, ਰੂੜੀ ਦਾ ਘਾਟਾ ਕੇ (ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਬਲਦ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਸਾਰੀ ਕੀਮਤ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵਾਹੀ ਵਾਲੇ

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਖਰਚਾ, ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦਰ ਤੇ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਦੱਸ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੂੜੀ, ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਜੋ ਬਲਦਾਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਰਾ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਚਾਰੇ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ ਇੱਕ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦੇ ਵਫ਼ਤੇ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਠ ਦੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(3) **ਬੀਜ :-** ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਜ ਦਾ ਉਹ ਮੁੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਖਰੀਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਘਰੇਲੂ ਉਪਜ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਢਾਈ ਸਮੇਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕੀਮਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਮੁੱਲ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(4) **ਔਜਾਰ :-** ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਜਾਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਤੀ ਔਜਾਰ 50 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਵਿਚ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ (ਮੁੱਲ ਘਾਟੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਮੁੱਲ ਘਾਟੇ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿਚ ਦੇਖੋ) ਭਾਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਾਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਮੁਰੰਮਤਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਤਬਦੀਲੀ, ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਗਰੀਸ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਔਜਾਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 50 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਔਜਾਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਾਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ, ਔਜਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਲਾਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(5) **ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਖਰਚੇ :-** ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ ਤਰਖਾਣ ਅਤੇ ਲੁਹਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਨਕਦ ਅਦਾਇਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਭੁਗਤਾਨ ਕੰਮੀਆਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

(6) **ਟਿਊਬਵੈਲ :-** ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮੋਟਰ ਦੀ ਮੂਲ ਕੀਮਤ, ਬੋਰਿੰਗ, ਪਾਈਪਾਂ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਟੈਂਕ (ਤਲਾਬ) ਅਤੇ ਪੰਪ ਹਾਊਸ ਆਦਿ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਡੀਜ਼ਲ, ਮੋਬਾਇਲ ਤੇਲ, ਬਿਜਲੀ, ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਇਸ ਮੱਦ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(7) **ਸਿੰਜਾਈ ਖਰਚੇ :-** ਇਹ ਉਹ ਅਸਲ ਖਰਚੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਦਲੇ ਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(8) **ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ :-** ਉਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ, ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਘਰ ਦੀ ਰੂੜੀ (ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਖਰੀਦੀ) ਕੀਮਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਘਰ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਦਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(9) **ਕਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਿਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੱਲ :-** ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ (ਏ) ਵਾਹੀਕਾਰ ਦੀ ਅਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਨਿਰੋਲ ਕਿਰਾਇਆ; ਅਤੇ (ਬੀ) ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਸਲ (ਨਿਰੋਲ) ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਰਾਇਆ।

ਨਿਰੋਲ ਕਿਰਾਏ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਕਦ ਕਿਰਾਇਆ ਜਾਂ ਬਟਾਈ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਉਪਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜੋ ਕਿ ਜਿੰਮੀਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਮੀਦਾਰ ਦੇ ਜਿੰਮੇ ਪਏ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੁੱਲ ਦਾ ਨਿਰੋਲ ਕਿਰਾਇਆ, ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(10) **ਭੂਮੀ ਮਾਲੀਆਂ :-** ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਾਹੀਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਭੂਮੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਕਰ (ਸਥਾਨਕ ਦਰਾਂ ਅਤੇ ਲੰਬੜਦਾਰੀ ਫੀਸ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੁਆਫੀ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਪਾਉਣਾ ਘੱਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(11) **ਟਰੈਕਟਰ :-** ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੱਝੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਚਾਲੂ ਲਾਗਤ ਬੱਝੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਚਾਲੂ ਲਾਗਤਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਗਰੀਸਿੰਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡੀਜ਼ਲ ਅਤੇ ਮੁਬਾਇਲ ਤੇਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਆਦਿ ਦੇ ਖਰਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

(12) **ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰ :-** ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈਣ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਹੈ।

(13) **ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਉਪਅੰਗ :-** ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਉਪ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਦੇ ਖਰਚੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(14) **ਫੁੱਟਕਲ :-** ਕਈ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮੱਦ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਫਸਲਾਂ ਉਪਰ ਟੈਕਸ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਸਲਾ ਅਤੇ ਬਾਰੂਦ (ਸਮੇਤ) ਛੜਕਾਉ ਖਰਚੇ ਆਦਿ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਦਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ :- ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਖਰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ੳ) ਅਸਲ ਤੇ (ਅ) ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਜੋ ਕਿ ਚਾਰ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੇਤ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਖਰਚੇ ਨਿਕਾਲ ਕੇ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ :- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਅਸਲ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹਾਲਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਅਸਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (1) ਪ੍ਰਤੀ ਘਰੇਲੂ ਕਾਮੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (2) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੀ ਅਸਲ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵੰਡਣ ਤੇ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਵਹਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਕਾਮੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਕੁੱਲ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਕਾਮੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਜੋੜ ਉਪਰ ਲਗਾਏ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਮੇ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਅਸਲ ਨਕਦ ਜਾਂ ਹੋਰ ਜਿਨਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੁਗਤਾਨ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਕੰਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਦਰਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਮਾਂ ਕਿਰਾਏ ਦਾ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

- (1) ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ
- (2) ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ
- (3) ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਲਈ
- (4) ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਲਈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕਹੋਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕੰਮ ਦਾ ਦਿਨ :- 8 ਘੰਟੇ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ (ਮੰਨਿਆ) ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਬੈਲ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਅੰਕੜੇ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਉੱਠ 2 ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਉੱਠ ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ :- ਇਹ ਮੂਲ ਕੀਮਤ ਤੇ ਇਕੋ ਦਰ ਨਾਲ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਮੁੱਲ ਘਾਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਭਾਵੇਂ ਬਲਦ, ਸੰਦਾਂ ਆਦਿ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣ। ਜੇਕਰ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਮੁੱਲ ਘਾਟੇ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਬਲਦ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਦ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿੰਦੀ ਕੀਮਤ ਸਾਲ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਉਮਰ (ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਉਮਰ 10 ਸਾਲ ਲਈ ਗਈ ਹੈ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਘਸਾਈ ਦਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :-

ਕ੍ਰਮ ਅੰਕ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	ਮੱਦ	(ਮੁੱਲ ਘਾਟੇ ਦੀ ਦਰ ਸਲਾਨਾ)
1	2	3
1	ਬਲਦ	.. 12
2	ਖੂਹ	.. 3
3	ਇਮਾਰਤ	
	(ੳ) ਪੱਕਾ	.. 2.5
	(ਬੀ) ਕੱਚਾ	.. 5
4	ਆਇਰਨ ਪਰਸ਼ੀਅਨ ਵੀਹਲ ਅਤੇ ਚੈਨਾਂ	.. 25
5	ਹੋਰ ਹਿੱਸੇ	.. 10
6	ਤੇਲ ਵਾਲੇ ਇੱਜਣ	.. 15
7	ਬਿਜਲੀ ਮੋਟਰ	.. 10
8	ਬੋਰਿੰਗ	.. 10
9	ਗੱਡਾ	.. 10
10	ਚਾਰਾ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ	.. 20
11	ਕੜਾਹਾ	.. 10
12	ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਹੱਲ	.. 10
13	ਘੁਲਾੜੀ	.. 10

14	ਕਣਕ ਗਹਾਈ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ	..	7
15	ਕਰਾਹਾ/ਸੋਹਾਗਾ/ਲੈਵਲਰ	..	25
16	ਕਲਟੀਵੇਟਰ/ਟਿਲਰ/ਹੱਲ	..	10
17	ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ	..	7
18	ਹੈਰੋ (ਤਵੀਆਂ)	..	10
19	ਉਲਟਾਵੇ ਦੇਸੀ ਹੱਲ	..	10
20	ਟਰਾਲੀ/ਟਰੇਲਰ	..	10
21	ਟਰੈਕਟਰ	..	10

ਵਿਆਜ :- ਮੂਲ ਕੀਮਤ ਉੱਪਰ 12.5% ਸਲਾਨਾ ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਹ ਦਰ ਵਸੂਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਜੇ ਅਤੇ ਅਣ-ਸਿੱਜੇ ਰਕਬੇ ਤੇ ਆਮਦਨ/ਖਰਚ ਦੀ ਵੰਡ :- ਸਾਰੀਆਂ 149 ਜੋਤਾਂ 5 ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, 72 ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ 72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ) ਸਿੱਜਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ :- ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜੋਤਾਂ (5 ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, 72 ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ 72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ) ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਜੋਤਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹੀਕਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਉਪਰੇਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਫ਼ੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਦਾ ਡੈਟਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਲਾਕ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ ਸਟਾਫ਼/ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜੋਤ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹੀਕਾਰ ਵਲੋਂ ਡੈਟਾ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੱਢੇ ਗਏ ਨਤੀਜੇ ਜਾਂ ਸਿੱਟੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ। ਇਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਝੁਕਾਅ ਜਾਂ ਆਪਸੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸਾਲ ਦਰ ਸਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦਰਸਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨ ਭੇਟਾ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ :- ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ 500 ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ ਮਾਨ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :-

ਕਈ ਵਾਹੀਕਾਰ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਈ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਨ ਭੇਟਾ ਦੀ ਰਕਮ (500 ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ) ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਕੀਮਤਾਂ :- ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਲਈ 1960-61 ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਔਸਤ ਥੋਕ ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਸਾਰਣੀ 1.2 ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 1.2

ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਟਾਈ ਸਮੇਂ ਕੀਮਤਾਂ

ਸਾਲ	ਕਣਕ	ਝੋਨਾ	ਤੇਲ ਬੀਜ	ਗੰਨਾ	ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)	
					ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ
1	2	3	4	5	6	7
1960-61	37.83	28.39	73.87	-	96.69	108.66
1965-66	62.00	34.34	148.91	-	118.97	132.29
1970-71	76.84	61.44	155.91	-	171.88	260.75
1975-76	105.67	82.08	162.89	8.50	190.85	245.75
1980-81	134.15	99.34	401.39	24.00	325.90	391.23
1985-86	164.42	146.94	475.89	26.00	469.07	467.37
1990-91	215.36	218.79	778.76	45.00	756.64	894.30
1995-96	360.33	374.22	1019.46	78.00	1576.75	1864.72
1996-97	390.84	394.15	984.69	80.00	1260.00	1726.63
1997-98	453.71	439.18	1022.70	82.00	1551.22	1992.31
1998-99	491.36	458.84	1319.55	85.00	1897.88	2035.22
1999-2000	583.93	510.16	1306.10	95.00	1543.42	1731.51
2000-2001	597.05	516.50	1073.07	100.00	1497.00	2047.00
2001-2002	604.92	535.60	1099.15	100.00	1828.84	1827.91
2002-2003	624.78	539.18	1636.48	100.00	1928.76	2044.36
2003-2004	630.79	570.25	1630.14	100.00	1877.46	2481.94
2004-2005	680.29	549.31	1575.09	100.00	1812.73 (P)	2053.90 (P)

ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
ਦੀ
ਆਰਥਿਕਤਾ

ਅਧਿਆਇ-1

ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਜਨਰਲ :- ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ 72 ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭੌ-ਮਲਕੀਅਤ, ਸਿੰਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ, ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ।

1.1 ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ :- ਸਾਰਣੀ 1.1 ਵਿਚ ਚੁਣੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.1

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ

(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਵਾਹਿਆ ਰਕਬਾ	ਜੋਤ ਦਾ ਔਸਤ ਆਕਾਰ
1	2	3	4
<5.00	31	106.54	3.44
5.00<10.00	30	212.55	7.08
10.00<20.00	11	146.90	13.35
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-
ਜੋੜ	72	465.99	6.47

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਔਸਤ ਆਕਾਰ 6.47 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

1.2 ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਸਿੰਜਾਈ :- ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਜੇ ਅਤੇ ਅਣ-ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 1.2 ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.2

ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਜੇ ਅਤੇ ਅਣ-ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ

(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ	ਸਿੰਜਿਆ	ਅਣ-ਸਿੰਜਿਆ	ਜੋੜ
1	2	3	4
<5.00	106.54	-	106.54
5.00<10.00	212.55	-	212.55
10.00<20.00	146.90	-	146.90
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-
ਜੋੜ	465.99	-	465.99

ਸਾਰਾ ਵਾਹਿਆ ਰਕਬਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

1.3 ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ :- ਫਸਲੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ ਫਸਲਾਂ, ਤੇਲ, ਬੀਜ, ਰੇਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਫੁੱਟਕਲ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

1.4 ਸਿੰਜੀ ਭੂਮੀ ਪਿਛੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ. 1.3 ਅਤੇ 1.4 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.3

ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਅਧੀਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ

ਫਸਲ ਗਰੁੱਪ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
ਅਨਾਜ	89.05	88.19	77.89	84.21
ਤੇਲ ਬੀਜ	–	0.31	1.37	0.69
ਰੇਸ਼ਾ	–	0.10	10.49	4.23
ਚਾਰਾ	10.95	10.94	8.91	10.13
ਫੁੱਟਕਲ	–	0.46	1.34	0.74
ਜੋੜ	100.00	100.00	100.00	100.00

ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ ਅਨਾਜ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿੰਜਿਆ ਰਕਬਾ 84.21% ਹੈ। ਚਾਰਾ 10.13% ਜਦੋਂ ਕਿ ਰੇਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ, ਤੇਲ, ਬੀਜ ਅਤੇ ਫੁੱਟਕਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 4.23%, 0.69% ਅਤੇ 0.74% ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.4

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਧੀਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ	ਕਬਜੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)
			ਤੀਬਰਤਾ
1	2	3	4
<5.00	106.54	209.32	196
5.00<10.00	212.55	396.09	186
10.00<20.00	146.90	280.84	191
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	–	–	–
ਜੋੜ	465.99	886.25	190

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਤੀਬਰਤਾ ਸਿੰਜਾਈ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 190 ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਛੋਟੀ ਹੋਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ-2

ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਜਨਰਲ :- ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟਰੈਕਟਰ ਸਮਾਜਿਕ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਕ ਸਰਦੇ ਪੁਜਦੇ ਜਿੰਮੀਦਾਰ ਲਈ ਟਰੈਕਟਰ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਧੰਦੇ ਦੀ ਇਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜਾ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਟਰੈਕਟਰ ਅੱਜ ਕਲ ਇਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਕਥਨ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਹੈਸੀਅਤ ਚਿੰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਮਾਡਲ, ਮਾਰਕਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੰਦਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਪੂੰਜੀ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਵਿੱਤੀ-ਕਰਨ ਵਿੱਤ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਦਾ ਖੇਤ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2.1 ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦਾ ਸਾਲ :- ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਖੇ ਗਏ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 2.1 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਖਰੀਦ ਸਮਾਂ ਪੰਜ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1986 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1986-90, 1991-95, 1996-2000 ਅਤੇ 2000 ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ।

ਸਾਰਣੀ 2.1

ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਖੇ ਗਏ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ

ਸਾਲ/ਸਮਾਂ	ਖਰੀਦੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
1	2	3
1986 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	9	12
1986-90	17	24
1991-95	25	35
1996-2000	10	14
2000 ਅਤੇ ਅੱਗੇ	11	15
ਜੋੜ	72	100

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਮ ਵਿਕਾਸ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸਾਲ 1986 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ।

ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਟਰੈਕਟਰ ਲਈ ਆਸਾਨ ਕਰਜ਼ਾ ਸਕੀਮਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ।

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਚੁਣੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਟਰੈਕਟਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚੋਂ 9 ਟਰੈਕਟਰ 1986 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, 1986-90 ਦੇ ਦੌਰਾਨ 17, 1991-95 ਦੌਰਾਨ 25, 1996-2000 ਦੌਰਾਨ 10 ਅਤੇ 2001 ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ 11 ਟਰੈਕਟਰ ਖਰੀਦੇ ਗਏ।

2.2 **ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਮਾਰਕਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ :-** ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 2.2 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.2

ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ

(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)

ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ (ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ)					
ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ	20-30	35	36-50	51-60	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6
<5.00	6	12	13	-	31
5.00<10.00	3	8	17	2	30
10.00<20.00	-	3	6	2	11
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-	-	-
ਜੋੜ	9	23	36	4	72

ਕੁਲ 72 ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਟਰੈਕਟਰ < 5.00 ਹੈਕਟੇਅਰ ਗਰੁੱਪ (31) ਸਨ, ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਅਨੁਸਾਰ 36 ਟਰੈਕਟਰ 36-50 ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਸਨ।

2.3 **ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ :-** ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰਕਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 2.3 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.3

ਮਾਰਕਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ

ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ (ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ)					
ਮਾਰਕਾ	20-30	35	36-50	51-60	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6
ਫੋਰਡ	-	-	17	1	18
ਮਹਿੰਦਰਾ ਐਂਡ ਮਹਿੰਦਰਾ	2	5	9	-	16
ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ	1	2	2	-	5
ਮੈਸੀ	-	4	5	1	10
ਐਸਕਾਰਟ	1	2	-	-	3
ਜੀਟਰ (ਐਚ.ਐਮ.ਟੀ.)	3	4	-	-	7
ਆਈਸ਼ਰ	2	-	-	-	2
ਸਵਰਾਜ	-	6	2	1	9
ਹੋਰ	-	-	1	1	2
ਜੋੜ	9	23	36	4	72

ਕੁਲ 72 ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਫੋਰਡ ਟਰੈਕਟਰ (18) ਸਨ 16 ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਮਹਿੰਦਰਾ ਐਂਡ ਮਹਿੰਦਰਾ ਅਤੇ 10 ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਮੈਸੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸਨ। ਬਾਕੀ 28 ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਪਾਸ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਟਰੈਕਟਰ ਸਨ।

2.4 ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਵਿੱਤੀਕਰਣ :- ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਵਿੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 2.4 (ਏ) ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.4 (ਏ)

ਵਿੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ

(ਗਿਣਤੀ)

ਜੋਤ ਦੇ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ (ਹੈਕਟਰੇਅਰ ਵਿਚ)	ਵਿੱਤ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ			
	ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ	ਬਿਲਕੁਲ ਉਧਾਰ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ	ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਲਏ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ	ਜੋੜ ਉਧਾਰ ਲਏ
1	2	3	4	5
<5.00	18	2	11	31
5.00<10.00	16	1	13	30
10.00<20.00	7	-	4	11
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-	-
ਜੋੜ	41	3	28	72

ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ 72 ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 41 ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ 3 ਬਿਲਕੁਲ ਉਧਾਰ ਲਏ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ 28 ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿੱਤੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਆਪਣੇ ਫੰਡਾਂ ਅਤੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਬਿਨਾਂ ਉਪ ਅੰਗਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗੀ ਪੂੰਜੀ ਸਾਰਣੀ 2.4 (ਬੀ) ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.4 (ਬੀ)

ਵਿੱਤ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਲਈ ਪੂੰਜੀ (ਉਪ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ)

ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਲਈ ਪੂੰਜੀ (ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)		
	ਆਪਣੇ ਫੰਡ	ਉਧਾਰ ਲਏ ਫੰਡ	ਜੋੜ
1	2	3	4
<5.00	96033	110577	206610
5.00<10.00	112448	113714	226162
10.00<20.00	168909	177000	345909
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-
ਜੋੜ	114286	120564	234850
ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	48.66	51.34	100.00

2.5 ਵਿੱਤ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਧਾਰ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 2.5 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.5

ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਧਾਰ ਦੀ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵੰਡ

ਜੋੜ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ (ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)	ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ	ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ	ਸਾਹੂਕਾਰ ਅਤੇ ਆੜੂਤੀ	ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ	ਹੋਰ	ਜੋੜ
1	2	3	4	5	6	7
<5.00	16.67	58.33	8.33	16.67	-	100.00
5.00<10.00	33.33	40.00	13.33	6.67	6.67	100.00
10.00<20.00	50.00	25.00	-	25.00	-	100.00
20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	-	-	-	-	-	-
ਜੋੜ	29.03	45.16	9.68	12.90	3.23	100.00

ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਉਧਾਰ ਲਏ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ 29.03% ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, 45.16% ਵਪਾਰਕ ਬੈਂਕ, 9.68% ਸਾਹੂਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਆੜੂਤੀ ਅਤੇ 16.13% ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ।

2.6 ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸੰਭਾਲ ਖਰਚ :- ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸੰਭਾਲ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਕੰਮ ਦੀ ਲਾਗਤ ਸਾਰਣੀ 2.6 ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ।

ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਭਾਲ ਖਰਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.6

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸੰਭਾਲ ਖਰਚਾ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਮੱਦ	ਟਰੈਕਟਰ ਸਮਰੱਥਾ (ਹਾਰਸ ਪਾਵਰ)				ਸਮੂਚੀ
	20-30	35	36-50	51-60	
1	2	3	4	5	6
(ਏ) ਬੱਝੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ					
(1) ਇਕ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ	2600 (6.91)	5557 (11.08)	11111 (15.18)	23800 (22.74)	8978 (14.22)
(2) ਇਕ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਵਿਆਜ	13819 (36.74)	15065 (30.04)	23887 (32.63)	35062 (33.49)	20431 (32.36)
ਉਪ-ਜੋੜ (ਏ)	16419 (43.65)	20622 (41.12)	34998 (47.81)	58862 (56.23)	29409 (46.55)
(ਬੀ) ਚਾਲੂ ਲਾਗਤਾਂ					
(1) ਤੇਲ	19181 (50.99)	25349 (50.54)	31576 (43.13)	41838 (39.97)	28607 (45.30)
(2) ਚਿਕਨੇ ਤੇਲ	882 (2.36)	1297 (2.59)	1568 (2.14)	2103 (2.00)	1425 (2.26)
(3) ਮੁਰੰਮਤ ਵਾਧੂ ਪੁਰਜੇ ਅਤੇ ਸਰਵਿਸਜ਼	1132 (3.00)	2886 (5.75)	5065 (6.92)	1880 (1.80)	3701 (5.86)
ਉਪ-ਜੋੜ (ਬੀ)	21195 (56.35)	29532 (58.88)	38209 (52.19)	45821 (43.77)	33733 (53.42)
ਜੋੜ (ਏ + ਬੀ)	37614 (100.00)	50154 (100.00)	73207 (100.00)	104683 (100.00)	63142 (100.00)

ਅਧਿਆਇ - 3

ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ

ਜਨਰਲ :- ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਤੇਜ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਸਥਾਨ ਟਰੈਕਟਰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਸਬੰਧੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਹੀਕਰਨ ਦੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਹੀਕਰਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਰੈਕਟਰ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3.1 ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ :- ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਣੀ 3.1 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਚਾਰ ਫਰਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

- ਏ ਕੈਟਾਗਰੀ :-** ਇਕ ਵਪਾਰਕ ਆਦਮੀ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਬੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :-** ਇਕ ਮੁਜਾਰੇ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਸਥਾਈ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਸੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :-** ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਭੂਮੀ ਹੈ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਆਪਣੀ (ਸਥਾਈ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਡੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :-** ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਲਈ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਭੂਮੀ, ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਸਥਾਈ) ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.1

ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਵਰਤੀ ਗਈ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਅਨੁਸਾਰ

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਖਰਚ				ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ				ਫਸਲ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	315497	264510	154660	108729	63116	52916	30940	21752	.35433	29707	17370	12211
II	438061	370648	190508	150693	67851	57409	29507	23341	35128	29722	15277	12084
III	463405	388793	198995	161781	62823	52708	26977	21932	32760	27485	14068	11437
ਔਸਤ	421326	354836	185986	145800	65099	54825	28736	22527	34229	28828	15110	11845

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤ (ਵਿਉਪਾਰਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ) ਏ ਬੇਸਿਜ਼ ਲਈ 65●99 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 34229 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਬੀ' 'ਸੀ' ਅਤੇ 'ਡੀ' ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਸੀ।

3.2 ਖਰਚੇ ਦੇ ਅੰਗ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਖਰਚੇ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਰਣੀ 3.2 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.2

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖਰਚੇ ਦੀ ਵੰਡ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਨੁਸਾਰ

ਲਾਗਤ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ	ਲਾਗਤ (ਰੁਪਏ)	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਰੁਪਏ)
1	2	3
1. ਮਨੁੱਖੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਏ) ਸਥਾਈ (ਬੀ) ਅਸਥਾਈ	10273 1800	16 3
ਜੋੜ	12073	19
2. ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	-	-
3. ਬੀਜ	1394	2
4. ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਸੰਦ ਤੇ ਉਪ ਅੰਗ	12283	19
5. ਕੰਮੀ	178	-
6. ਟਿਊਬਵੈਲ	5184	8
7. ਸਿੰਜਾਈ ਖਰਚੇ	70	-
8. ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ	4318	7
9. ਕਿਰਾਇਆ	26089	40
10. ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਲਾਗਤ	-	-
11. ਫੁਟਕਲ	3510	5
ਜੋੜ	65099	100

ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ (40%), ਮਨੁੱਖੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (19%), ਰੂੜੀ ਤੇ ਖਾਦ (7%) ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਸੰਦ ਤੇ ਉਪ ਅੰਗ (19%) ਸਨ।

3.3 ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ :- ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ (ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ) ਸਾਰਣੀ 3.3 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.3

ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁਲ ਉਪਜ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਉਪਜ		
	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ	ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ	ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ
1	2	3	4
I	258739	51762	29059
II	420064	65063	33685
III	468686	63539	33133
ਔਸਤ	403337	62319	32768

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਔਸਤ ਉਪਜ 403337 ਰੁਪਏ ਕੱਢੀ ਗਈ ਅਤੇ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 62319 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 32768 ਰੁਪਏ ਕੱਢੀ ਗਈ।

3.4 ਖੇਤੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਉਪਜ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਸਾਰਣੀ 3.5 ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.4

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀ ਦੀ ਉਪਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
1	2
(ਏ) ਖੁਰਾਕ	
ਕਣਕ	41
ਝੋਨਾ	41
ਮੱਕੀ	1
ਗੰਨਾ	5
ਹੋਰ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ	-
ਉਪ ਜੋੜ ਅਨਾਜੀ ਫਸਲਾਂ	88
(ਬੀ) ਤੇਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੀਜ (ਮੂੰਗਫਲੀ ਸਮੇਤ)	-
(ਸੀ) ਰੇਸ਼ੇ	
ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	4
ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-
ਉਪ ਜੋੜ ਰੇਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ	4
(ਡੀ) ਚਾਰਾ	7
(ਈ) ਫੁੱਟਕਲ	1
ਕੁੱਲ ਜੋੜ	100

ਅਨਾਜ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖੇਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ 88% ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਖੇਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਕਣਕ 41% ਅਤੇ ਝੋਨਾ ਭੀ 41% ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ ਤੇ ਦੇਸੀ) ਅਤੇ ਚਾਰਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਹਨ ਜੋ ਖੇਤੀ ਦੀ ਕੁੱਲ ਉਪਜ ਵਿਚ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 4% ਅਤੇ 7% ਸਨ।

3.5 ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ :- ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ (ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ) ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਦੀ ਚਾਰ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੇ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 3.5 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.5

ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਮੁਤਾਬਕ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ
(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਕੈਟਾਗਰੀ	ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ (ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿਚ)					
	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ	<5.00	5.00<10.00	10.00<20.00	20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	ਔਸਤ
	1	2	3	4	5	6
ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ						
ਏ		(-) 56191	10367	12335	-	(-) 17989
ਬੀ		(-)9404	78703	129316	-	48501
ਸੀ		88604	247838	497035	-	217351
ਡੀ		122761	287437	555813	-	257536
(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)						

ਕੈਟਾਗਰੀ	ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ (ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿਚ)					
	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ	<5.00	5.00<10.00	10.00<20.00	20.00 ਅਤੇ ਵੱਧ	ਔਸਤ
	1	2	3	4	5	6

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ

ਏ	(-)16350	1463	924	-	(-)2780
ਬੀ	(-)2736	11108	9683	-	7494
ਸੀ	25781	34981	37218	-	33583
ਡੀ	35720	40570	41620	-	39792

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ

ਏ	(-)8322	785	483	-	(-)1461
ਬੀ	(-)1393	5961	5065	-	3940
ਸੀ	13122	18771	19468	-	17658
ਡੀ	18181	21770	21770	-	20923

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰਣੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੋਤ ਆਕਾਰ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ 'ਸੀ' ਅਤੇ 'ਡੀ' ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਵਿਚ ਸਿਰਫ <5.00 ਹੈਕਟੇਅਰ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਸੀ।

ਅਧਿਆਇ - 4

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਹੀਕਰਣ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ

ਜਨਰਲ :- ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਣੀਆਂ 72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ, ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ, ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ, ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖਰਚਾ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਤੇ ਖਰਚ, ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4.1 ਭੌ-ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਭੌ-ਟਰੈਕਟਰ ਅਨੁਪਾਤ :- ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ਜਿਸ ਦਾ 72 ਚੁਣੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵਾਹੀਕਰਾਂ ਦਾ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, 465.99 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਿੰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਔਸਤਨ ਰਕਬਾ 6.47 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਸਾਰਣੀ 4.1 ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.1

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ

(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)				
ਮੱਦ	ਖੇਤਰ			ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ
	I	II	III	ਔਸਤ
1	2	3	4	5
1. ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	2.27	2.32	2.43	2.35
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ	5.00	6.46	7.37	6.47
2. ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	4.05	4.48	4.65	4.48
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ	8.90	12.47	14.15	12.30

ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਖੇਤ ਕਾਮਾ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (2.43 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (4.65 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ-III ਵਿਚ ਸੀ। ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ (7.37 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (14.15 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ-III ਵਿਚ ਸੀ।

4.2 ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 4.2 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.2

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਹੈਕਟੇਅਰ)	ਤੀਬਰਤਾ (ਹੈਕਟੇਅਰ)
1	2	3	4	5
I	15	74.98	133.56	178
II	32	206.60	399.05	193
III	25	184.41	353.64	192
ਜੋੜ	72	465.99	886.25	190

ਕੁੱਲ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ

ਤੀਬਰਤਾ = $\frac{\text{ਕੁੱਲ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ}}{\text{ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ (ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ)}} \times 100$

ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ (ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ)

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਤੀਬਰਤਾ ਸਧਾਰਣ ਵਰਖਾ ਅਤੇ ਸਿੰਜਾਈ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਤੀਬਰਤਾ 190 ਸੀ।

4.3 ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ :- ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 4.3 ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.3

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਲ 2003-2004 ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਜੀ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ

ਆਪਸੀ ਮਹੱਤਤਾ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			(ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)	
	I	II	III	ਜੋੜ	ਕੁੱਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
1	2	3	4	5	6
1. ਕਣਕ	51.76	171.71	156.88	380.35	43
2. ਝੋਨਾ	43.39	165.58	188.59	327.56	37
3. ਮੱਕੀ	10.63	4.69	-	15.32	2
4. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ)	-	0.24	-	0.24	-
5. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	13.15	9.71	-	22.86	2
6. ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ)	-	0.40	35.58	35.98	4
7. ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ)	-	-	1.51	1.51	-
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	-	1.23	4.85	6.08	1
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-	-
10. ਹਰਾ ਚਾਰਾ	14.63	43.66	31.50	89.79	10
11. ਹੋਰ	-	1.83	4.73	6.56	1
ਜੋੜ	133.56	399.05	353.64	886.25	100

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਕਣਕ (43%) ਅਤੇ ਝੋਨਾ (37%) ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦਾ (80%) ਸੀ। ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਅਧੀਨ (10%) ਰਕਬਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ।

4.4 ਉਪਜ :-ਗਾਜ ਵਿਚ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ ਸਾਰਣੀ 4.4 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.4

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

(ਕੁਇੰਟਲ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	35.26	44.93	43.28	42.93
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	24.50	30.83	29.11	29.26
3. ਝੋਨਾ	46.23	60.13	68.62	61.36
4. ਮੱਕੀ	21.82	31.13	-	24.67
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	-	10.42	-	10.42
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	-	15.00	17.31	17.17
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-	-	13.24	13.24
8. ਤੋਰੀਆ/ਸਰੋਂ	-	8.53	8.45	8.47
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਔਸਤ ਉਪਜ 61.36 ਕੁਇੰਟਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਣਕ 42.93 ਕੁਇੰਟਲ, ਮੱਕੀ 24.67 ਕੁਇੰਟਲ, ਤੋਰੀਆ/ਸਰੋਂ 8.47 ਕੁਇੰਟਲ, ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ 17.17 ਕੁਇੰਟਲ, ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ 13.24 ਕੁਇੰਟਲ ਸੀ।

4.5 ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ :- ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਜ਼ਨੀ ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ ਸਾਰਣੀ 4.5 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 4.5

ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਵਜ਼ਨੀ ਔਸਤ (ਚਾਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	640	638	640	639
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	118	117	114	116
3. ਝੋਨਾ	605	601	593	598
4. ਮੱਕੀ	523	546	-	532
5. ਗੁੜ (ਕੱਚਾ ਮਿੱਠਾ)	-	1200	-	1200
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	-	1750	1880	1879
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-	-	1554	1554
8. ਤੋਰੀਆ	-	1657	1512	1514
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-
10. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	23541	25007	21072	23387

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ ਦੀ 1879 ਰੁਪਏ, ਦੇਸੀ ਕਪਾਹ 1554 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ/ਸਰੋਂ 1514 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਔਸਤ ਕੀਮਤ ਸੀ ਉਸੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਔਸਤ ਕੀਮਤ 23387 ਰੁਪਏ ਸੀ।

4.6 ਸਾਰਣੀ 4.6 ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.6

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	22567	28677	27696	27440
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	2903	3601	3328	3394
3. ਝੋਨਾ	27988	36151	40672	36707
4. ਮੱਕੀ	11425	16994	—	13130
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	—	12500	—	12540
6. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	64102	65067	—	64512
7. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	8750	32536	32272
8. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	20583	20583
9. ਤੋਰੀਆ	—	14146	12778	13055
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—
11. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	23541	25007	21072	23387

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਗੰਨਾ (ਬੀਜ) (64512 ਰੁ:) ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਦ ਝੋਨਾ (36707 ਰੁ:), ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ (32272 ਰੁ:), ਕਣਕ (27440 ਰੁ:) ਅਤੇ ਚਾਰਾ (23387 ਰੁ:) ਅਤੇ ਮੱਕੀ (13130 ਰੁ:) ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸਨ।

4.7 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਸਾਰਣੀ 4.7 ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.7

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਆਮਦਨ ਦੀ ਵੰਡ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
	I	II	III		
1	2	3	4	5	6
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	15572	23834	23561	22397	36
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	2004	2993	2831	2770	5
3. ਝੋਨਾ	16196	28973	26156	25802	41
4. ਮੱਕੀ	1620	386	—	432	1
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	—	14	—	6	—
6. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	11242	3058	—	3165	5
7. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	17	6278	2492	4
8. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	169	67	—
9. ਤੋਰੀਆ	—	84	336	170	—
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—	—
11. ਚਾਰਾ	4593	5285	3599	4506	7
12. ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟੀਆਂ ਤੇ ਟਾਂਡੇ	201	69	256	164	—
13. ਹੋਰ	334	350	353	348	1
ਜੋੜ	51762	65063	63539	62319	100

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਦਰਸਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਸਤ ਵਿਚ ਕਣਕ (ਸਮੇਤ ਤੂੜੀ) ਅਤੇ ਝੋਨਾ ਨੇ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ (41%) ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਚਾਰਾ (7%) ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਗੰਨਾ (ਬੀਜ) (5%) ਹੈ।

4.8 ਖਰਚ :- ਟਰੈਕਟਰ ਨਾਲ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਲਗਾਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਤਪਾਦਨ ਲਾਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ (ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ) ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਾਰਣੀ 4.8 ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.8

ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ਲਾਭ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ (ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ	ਖੇਤਰ				ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
	I	II	III			
1	2	3	4	5	6	
1. ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ						
(I) ਸਥਾਈ	10200	10941	10115	10273	16	
(II) ਅਸਥਾਈ	2035	1720	1795	1800	3	
2. ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	-	-	-	-	-	
3. ਬੀਜ	1385	1569	1202	1394	2	
4. ਸੰਦ	17469	12109	10369	12283	19	
5. ਕੰਮੀ	218	180	159	178	-	
6. ਟਿਊਬਵੈਲ ਤੇ ਖੂਹ	4401	5768	4848	5184	8	
7. ਸਿੰਜਾਈ ਖਰਚੇ	27	6	159	70	-	
8. ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ	3757	4512	4329	4318	7	
9. ਕਿਰਾਇਆ	21976	27902	25730	26089	40	
10. ਜ਼ਮੀਨ ਲਗਾਨ	-	-	-	-	-	
11. ਫੁੱਟਕਲ	1648	3644	4117	3510	5	
ਜੋੜ	63116	67851	62823	65099	100	

ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅਨੁਪਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਿਰਾਏ (40%) ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਥਾਈ/ਅਸਥਾਈ ਕਾਮਾ (19%) ਟਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਚਾਲੂ ਲਾਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸੰਦਾਂ ਉਪਰ (19%) ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ (7%) ਆਦਿ ਵਰਨਣ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਖਰਚ ਕੀਤਾ।

4.9 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ :- ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਖਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋਤਾਂ ਉਪਰ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਨੰ: 4.9 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਾਗਤ ਆਧਾਰ ਉਪਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.9

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਤੇ ਖਰਚ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ			
		ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6
I	51762	63116	52916	30940	21752
II	65063	67851	57409	29507	23341
III	63539	62823	52708	26977	21932
ਔਸਤ	62319	65099	54825	28736	22527

4.10 ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ :- ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੈਟਾਗਰੀ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਤੇ ਖਰਚਾ ਘਟਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਹਰ ਇਕ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 4.10 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.10
ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ				ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ			
									(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	(-)56758	(-)5771	104079	150010	(-)11354	(-)1154	20822	30010	(-)6374	(-)648	11689	16848
II	(-)17997	19416	229556	269371	(-)2788	7654	35556	41722	(-)1443	3963	18408	21601
III	5281	79893	269691	306905	716	10831	36562	41607	373	5648	19065	21696
ਔਸਤ	(-)17989	48501	217351	257537	(-)2780	7494	33583	39792	(-)1461	3940	17658	20923

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਵਪਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ (ਕੈਟਾਗਰੀ ਏ) ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈਣਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਜਗ੍ਹਾ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਔਸਤ ਆਮਦਨ (-)2780 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ 'ਬੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਪਰੰਤੂ ਘਰੇਲੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਔਸਤ ਆਮਦਨ 7494 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ 'ਸੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਔਸਤ ਆਮਦਨ 33583 ਰੁਪਏ ਸੀ 'ਡੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵਾਹੀਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 39792 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

4.11 ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ :- ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਦੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਜੋ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਸਲ ਅਦਾਇਗੀ ਤੇ ਆਧਾਰ ਤੇ (ਨਗਦੀ ਜਾਂ ਜਿਨਸ) ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਜੋਤ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਦਰ ਤੇ ਜੋ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 4.11 ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀਆਂ ਤੇ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.11
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ				
I	(-)25799	(-)2623	47308	68186
II	(-)6471	17767	82537	96652
III	1737	26281	88714	100956
ਔਸਤ	(-)6542	17637	79037	93650
ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ				
I	(-)70.68	(-)7.19	129.61	186.81
II	(-)17.73	48.68	226.13	265.35
III	4.75	72.00	243.05	276.59
ਔਸਤ	(-)17.92	48.32	216.54	256.58

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਡੀ' ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ (93650 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ 256.58 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਵਾਹੀਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਉਪਰ ਵਪਾਰਿਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (-6542 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ -17.92 ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ। ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਡੀ' ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (100956 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 276.59 ਰੁਪਏ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ III ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਖੇਤਰ I ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ (68186 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ 186.81 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ।

4.12 ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ :-ਖੇਤਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਜਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਸਾਰਣੀ 4.12 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.12
ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)		
ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ	ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ
1	2	3
I	23153	63.43
II	24503	67.13
III	24067	65.94
ਔਸਤ	24070	65.95

ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਉਜਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ 67.13 ਰੁਪਏ ਖੇਤਰ II ਵਿਚ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖੇਤਰ I ਵਿਚ ਘੱਟ ਉਜਰਤ 63.43 ਰੁਪਏ ਸੀ।

4.13 ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਜਰਤ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਸਾਰਣੀ 4.13 ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 4.13
ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)		
ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ	
	ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਜਰਤਾਂ	ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਫਲ
1	2	3
I	63.43	(-)70.68
II	67.13	(-)17.73
III	65.94	4.75
ਔਸਤ	65.95	(-)17.92

ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਉਜਰਤ (65.95 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਘਰੇਲੂ ਕਾਮੇ (ਰੁਪਏ -17.92) ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ
ਦੀ
ਆਰਥਿਕਤਾ

ਅਧਿਆਇ - 5

ਸੈਮੀ ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਜਨਰਲ :- ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਚੁਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 72 ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ। ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਉਹਨਾਂ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਬਲਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.1

ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਸਾਲ 2004-2005

ਮੱਦਾਂ	ਖੇਤਰ			(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)
	I	II	III	ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਔਸਤ
1	2	3	4	5
1. ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(ਏ) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	1.52	1.13	1.67	1.38
2. ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(ਬੀ) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	2.91	2.29	3.07	2.66

ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 1.67 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ 3.07 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 5.2

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਸਾਲ 2003-2004

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)	
			ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	ਤੀਬਰਤਾ
1	2	3	4	5
I	15	33.36	63.98	192
II	32	71.45	144.48	202
III	25	73.54	135.13	184
ਜੋੜ	72	178.35	343.59	193

ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ

ਤੀਬਰਤਾ = $\frac{\text{ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ)}}{\text{ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ}} \times 100$

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆ ਰਕਬਾ)

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਚੰਗੀਆਂ ਸਿੰਜਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਵਰਖਾ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਤੀਬਰਤਾ 193 ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 5.3

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਲ 2004-2005 ਦੌਰਾਨ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ
ਆਪਸੀ ਮਹੱਤਤਾ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			(ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ)	
	I	II	III	ਜੋੜ	ਕੁੱਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
	1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ	26.57	59.02	57.69	143.28	41
2. ਚਾਵਲ (ਝੋਨਾ)	21.16	57.93	30.54	109.63	32
3. ਮੱਕੀ	4.76	1.65	—	6.41	2
4. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ਕਰ)	—	—	—	—	—
5. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	2.22	—	0.81	3.03	1
6. ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ)	—	—	21.49	21.49	6
7. ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ)	—	—	2.83	2.83	1
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	0.80	1.81	3.44	6.05	2
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—	—
10. ਹਰਾ ਚਾਰਾ	8.47	22.66	17.47	48.60	14
11. ਹੋਰ	—	1.41	0.86	2.27	1
ਜੋੜ	63.98	144.48	135.13	343.59	100

ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਕਣਕ (41%) ਸੀ। ਝੋਨਾ ਅਤੇ ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ ਦੋ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ (32%) ਅਤੇ 6% ਰਕਬਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰਾ ਚਾਰਾ 14% ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 5.4

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			(ਕੁਵਿੰਟਲਾਂ ਵਿਚ)
	I	II	III	ਔਸਤ
	1	2	3	4
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	37.03	44.14	39.73	41.05
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	32.44	40.85	39.26	38.65
3. ਝੋਨਾ	48.44	52.06	64.97	54.96
4. ਮੱਕੀ	23.32	31.52	—	25.43
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ਕਰ)	—	—	—	—
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	—	15.25	15.25
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	7.77	7.77
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	9.13	13.81	6.98	9.31
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਝੋਨਾ 54.96 ਕੁਵਿੰਟਲ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਕਣਕ 41.05 ਕੁਵਿੰਟਲ, ਮੱਕੀ 25.43 ਕੁਵਿੰਟਲ, ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ 7.77 ਕੁਵਿੰਟਲ, ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ 15.25 ਕੁਵਿੰਟਲ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ/ਸਰ੍ਹੋਂ 9.31 ਕੁਵਿੰਟਲ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 5.5

ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਵਜਨੀ ਔਸਤ (ਚਾਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	640	640	640	640
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	109	101	100	102
3. ਝੋਨਾ	595	616	590	604
4. ਮੱਕੀ	521	488	—	510
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ਕਰ)	—	—	—	—
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	—	1934	1934
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	1736	1736
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	2253	2288	1683	2026
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—
10. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	17308	26655	22908	23679

ਔਸਤ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਟੇਬਲ 5.6 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.6

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀ ਫਲ ਸਾਲ 2004-2005

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	23689	28234	25428	26261
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	3523	4132	3926	3936
3. ਝੋਨਾ	28842	32043	38338	33179
4. ਮੱਕੀ	12153	15370	—	12981
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ/ਸ਼ਕਰ)	—	—	—	—
6. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	60698	—	37037	54373
7. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	—	29501	29501
8. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	13498	13498
9. ਤੋਰੀਆ/ਸਰ੍ਹੋਂ	20563	31598	11744	18850
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—
11. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	17308	26655	22908	23679

ਸਾਲ 2004-2005 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਉੱਪਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਗੰਨਾ (ਬੀਜ) 54373 ਰੁਪਏ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਝੋਨਾ 33179 ਰੁਪਏ, ਕਣਕ 26261 ਰੁਪਏ, ਚਾਰਾ 23679 ਰੁਪਏ, ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ 13498 ਰੁਪਏ, ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ 29501 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਮੱਕੀ 12981 ਰੁਪਏ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 5.7
ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉੱਪਰ ਆਮਦਨ ਦੀ ਵੰਡ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ				
	I	II	III	ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
1	2	3	4	5	6
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	18067	23322	19948	21097	36
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	2806	3614	3080	3162	5
3. ਝੋਨਾ	18294	25980	15921	20395	35
4. ਮੱਕੀ	1734	355	—	467	1
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	—	—	—	—	—
6. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	4039	—	408	924	2
7. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	—	8621	3555	6
8. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	519	214	1
9. ਤੋਰੀਆ	493	800	549	639	1
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—	—
11. ਚਾਰਾ	4395	8453	5442	6453	11
12. ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟੀਆਂ ਤੇ ਟਾਂਡੇ	488	60	403	281	—
13. ਹੋਰ	692	1439	156	770	2
ਜੋੜ	51808	63823	55047	57957	100

ਉੱਪਰ ਟੇਬਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2004-2005 ਦੌਰਾਨ ਕਣਕ (ਤੂੜੀ ਸਮੇਤ) ਦਾ ਔਸਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (41%) ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਝੋਨਾ (35%) ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰਾ (11%) ਸੀ।

ਖਰਚਾ :- ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੀਤਾ ਖਰਚ ਸਾਰਣੀ 5.8 ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.8
ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਉੱਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ

ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ	ਖੇਤਰ				
	I	II	III	ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
1	2	3	4	5	6
1. ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ					
(1) ਸਥਾਈ	14059	16645	12905	14619	22
(2) ਅਸਥਾਈ	2570	2680	2053	2401	4
2. ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	—	3280	551	1541	2
3. ਬੀਜ	1311	1408	1523	1437	2
4. ਸੰਦ	1007	831	662	794	1
5. ਕੰਮੀ	142	110	186	148	1
6. ਟਿਊਬਵੈਲ ਤੇ ਖੂਹ	3441	7363	6376	6223	9
7. ਸਿੰਜਾਈ ਖਰਚੇ	58	6	83	47	—
8. ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ	4841	4900	480	4551	7
9. ਕਿਰਾਇਆ	23563	28745	28250	27571	42
10. ਜ਼ਮੀਨ ਲਗਾਨ	—	—	—	—	—
11. ਫੁੱਟਕਲ	7016	7439	5607	6604	10
ਜੋੜ	58008	73407	62275	65937	100

ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਖਰਚਾ ਕਿਰਾਏ ਤੇ (42%) ਸੀ ਉਸਤੋਂ ਬਾਦ ਮਨੁੱਖੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੇ (26%) ਹੋਰ ਖਰਚੇ (10%), ਟਿਊਬਵੈਲ ਅਤੇ ਖੂਹ (9%) ਅਤੇ ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ ਤੇ (7%) ਸੀ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਤੇ ਖਰਚਾ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕੈਟਾਗਰੀ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਅਨੁਸਾਰ ਟੇਬਲ 5.9 ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.9

ਖੇਤਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਰਚ			
		ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6
I	51808	58008	43950	20387	17508
II	63823	73407	56762	28017	25108
III	55047	62275	49371	21121	18615
ਔਸਤ	57957	65937	51318	23747	21009

ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ :- ਪ੍ਰਤੀ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਖੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਖਰਚ ਘਟਾਕੇ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਚਾਰ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਟੇਬਲ 5.10 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.10

ਖੇਤਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ				ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	(-13789	17478	69881	76284	(-6200	7858	31421	34300	(-3233	40981	6384	17885
II	(-21399	(-15766	79947	86443	(-9584	7061	35806	38715	(-4740	34921	7707	19146
III	(-21262	16698	99798	107169	(-7228	5676	33926	36432	(-3934	30891	8463	19827
ਔਸਤ	(-19766	16446	84743	91523	(-7980	6639	34210	36948	(-4142	34461	7758	19179

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਦੀ ਜੋਤ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ) ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ -7980 ਰੁਪਏ ਸੀ 'ਬੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਪਰੰਤੂ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਪਰਿਵਾਰਕ (ਸਥਾਈ) ਹੈ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 6639 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। 'ਸੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਲਈ ਵਾਹੀਕਾਰ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 34210 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। 'ਡੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵਾਹੀਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 36948 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

5.11 ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਕਰ, ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਟੇਬਲ 5.11 ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.11
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ				
I	(-)9401	11917	47646	52012
II	(-)10869	(-)8008	4100	43906
III	(-)12081	9487	56703	60891
ਅੰਸਤ	(-)11032	9179	47298	51083
ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ				
I	(-)25.76	32.65	130.54	142.50
II	(-)29.78	(-)21.94	11.23	120.29
III	(-)30.09	25.99	155.35	166.82
ਅੰਸਤ	(-)30.22	23.15	129.58	139.95

ਕੈਟੇਗਰੀ 'ਡੀ' ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (ਰੁ: 51083 ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ 139.95 ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ। ਖੇਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਡੀ ਕੈਟੇਗਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਖੇਤਰ III ਵਿਚ (ਰੁ: 60891 ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ 166.82 ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਖੇਤਰ II (ਰੁ: 43906 ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਰੁ: 120.29 ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ।

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਜਰਤਾਂ :- ਟੇਬਲ 5.12 ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਜਰਤਾਂ (ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਥਾਈ) ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਉਥੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਜਰਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.12
ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ	ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ
1	2	3
I	21253	58.23
II	19963	54.69
III	23418	64.16
ਅੰਸਤ	21431	58.72

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਜਰਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ III ਵਿਚ (ਰੁ: 64.16) ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ (ਰੁ: 54.69) ਖੇਤਰ II ਵਿਚ ਸੀ।

5.13 ਟੇਬਲ 5.13 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਮਨੋਜਮੈਂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਉਜਰਤ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 5.13

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ	
	ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਜਰਤਾਂ	ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਫਲ
1	2	3
I	58.23	(-)25.76
II	54.69	(-)29.78
III	64.16	(-)30.09
ਔਸਤ	58.72	(-)30.22

ਸਥਾਈ ਕਾਮੇ ਦੀ ਉਜਰਤ (58.72 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਫਲ (-30.22 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਨਾ ਵਾਚਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ।

ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
ਦੀ
ਆਰਥਿਕਤਾ

ਅਧਿਆਇ-6

ਨਾਨ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ (ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ) ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਜਨਰਲ :- ਨਾਨ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ 5 ਜੋਤਾਂ ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ 5 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਚਰਚਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਉਜਲ ਵਿਚਾਰ ਦਰਸਾਂਦਾ ਹੈ।

6.1 ਭੌ-ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਭੌ-ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ :- ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ਜਿਸ ਦਾ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ 7.15 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਰਕਬਾ ਸਿੰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ ਔਸਤ ਰਕਬਾ 1.43 ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਸਾਰਣੀ 6.1 ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.1

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋੜੀ ਬੈਲ (ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿਚ)

ਮੱਦ	ਖੇਤਰ			ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ (ਔਸਤ)
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	0.65	1.04	—	0.89
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ	0.98	1.73	—	1.43
2. ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	1.31	2.17	—	1.81
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਬੈਲਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ	1.96	3.52	—	2.90

ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਖੇਤਰ II ਵਿਚ (1.04 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ 2.17 ਹੈਕਟੇਅਰ ਵੱਧ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋੜੀ ਬਲਦਾਂ ਅਧੀਨ ਭੀ ਇਹ ਰਕਬਾ ਖੇਤਰ II ਵਿਚ (1.73 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ 3.52 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਵੱਧ ਸੀ।

6.2 ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭੂਮੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਸਾਰਣੀ 6.3 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.2

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਹੈ:)	ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਹੈ:)	ਤੀਬਰਤਾ
1	2	3	4	5
I	2	1.96	3.92	200
II	3	5.19	10.58	204
III	—	—	—	—
ਜੋੜ	5	7.15	14.50	203

ਕੁੱਲ ਬੀਜਿਆਂ ਰਕਬਾ

ਤੀਬਰਤਾ= _____ x 100

ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਨਿਰੋਲ ਬੀਜਿਆਂ ਰਕਬਾ)

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਤੀਬਰਤਾ ਚੰਗੀਆਂ ਸਿੰਜਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰਖਾ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤਨ ਤੀਬਰਤਾ 203 ਸੀ।

6.3 ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ :- ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਜਲਵਾਯੂ, ਹਾਲਤਾਂ, ਸਿੰਜਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਇਕ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਫਸਲ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.3 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਦਰਸਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.3
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਜੀ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ
ਫਸਲੀ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਮਹੱਤਤਾ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)

(ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ			ਕੁੱਲ ਨਾਲ	
	I	II	III	ਜੋੜ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
1	2	3	4	5	6
1. ਕਣਕ	1.71	4.49	—	6.20	42
2. ਝੋਨਾ	1.31	3.94	—	5.25	36
3. ਮੱਕੀ	0.45	0.40	—	0.85	6
4. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ)	—	—	—	—	—
5. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	—	—	—	—	—
6. ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ)	—	—	—	—	—
7. ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ)	—	—	—	—	—
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	—	0.10	—	0.10	1
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—	—
10. ਹਰਾ ਚਾਰਾ	0.45	1.55	—	2.00	14
11. ਹੋਰ	—	0.10	—	0.10	1
ਜੋੜ	3.92	10.58	—	14.50	100

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਕਣਕ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਬੀਜੇ ਰਕਬੇ ਦਾ 42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਝੋਨਾ ਦੂਜੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਸੀ ਜਿਸ ਅਧੀਨ 36 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਹਰਾ ਚਾਰਾ 14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬਣਦਾ ਹੈ।

6.4 ਉਪਜ :- ਸਾਰਣੀ 6.4 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਔਸਤ ਉਪਜ ਦਰਸਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.4
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ

(ਕੁਇੰਟਲਾਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਪਜ			
	I	II	III	ਔਸਤ
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	32.16	45.66	—	41.94
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	36.26	45.66	—	43.06
3. ਝੋਨਾ	29.00	64.21	—	55.43
4. ਮੱਕੀ	20.00	25.00	—	22.55
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	—	—	—	—
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	—	—	—
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	—	—	—
8. ਤੋਰੀਆ/ਸਰ੍ਹੋਂ	—	16.00	—	16.00

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਔਸਤ ਉਪਜ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝੋਨਾ 55.43 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਣਕ 41.94 ਕੁਇੰਟਲ, ਮੱਕੀ 22.55 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

6.5 ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ :- ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਵਜ਼ਨੀ ਔਸਤ ਕੀਮਤਾਂ ਸਾਰਣੀ 6.5 ਵਿਚ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 6.5

ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਕੱਢਣ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨੀ ਔਸਤ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ (ਚਾਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	642	640	-	640
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	114	100	-	103
3. ਝੋਨਾ	594	580	-	582
4. ਮੱਕੀ	550	550	-	550
5. ਗੁੜ (ਕੱਚਾ ਮਿੱਠਾ)	-	1200	-	-
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	-	-	-	-
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-	-	-	-
8. ਤੋਰੀਆ	-	1600	-	1600
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-
10. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	16000	32787	-	29010

6.6 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਔਸਤ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਸਾਰਣੀ 6.6 ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.6

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	20643	29220	-	26855
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	4123	4566	-	4444
3. ਝੋਨਾ	17226	37272	-	32270
4. ਮੱਕੀ	11000	13750	-	12294
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	-	-	-	-
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	-	-	-	-
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-	-	-	-
8. ਤੋਰੀਆ	-	25600	-	25600
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-
10. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	16000	32787	-	29010

ਖੁਰਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਜੇ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਨਕਦ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝੋਨਾ (32270 ਰੁਪਏ) ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਉਪਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਣਕ (26855 ਰੁਪਏ) ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਉਪਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

6.7 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸਾਰਣੀ 6.7 ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.7
ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇ ਉਪਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਦੀ ਵੰਡ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
	I	II	III		
1	2	3	4	5	6
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	18010	25279	-	23287	37
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	3597	3950	-	3853	6
3. ਝੋਨਾ	11513	28295	-	23694	38
4. ਮੱਕੀ	2520	1060	-	1462	2
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ)	-	-	-	-	-
6. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	-	-	-	-	-
7. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	-	-	-	-	-
8. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	-	-	-	-	-
9. ਤੋਰੀਆ	-	493	-	358	1
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	-	-	-	-	-
11. ਚਾਰਾ	3674	9792	-	8115	13
12. ਕਪਾਹ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟੀਆਂ ਤੇ ਟਾਂਡੇ	669	77	-	239	-
13. ਹੋਰ	102	2967	-	2182	3
ਜੋੜ	40091	71913	-	63190	100

6.8 ਖਰਚਾ :- ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੰਜੇ ਰਕਬੇ ਲਈ ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਖਰਚੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਦੀ (ਖੇਤਰਵਾਰ) ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਲਾਗਤ ਸਾਰਣੀ 6.8 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.8

ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖਰਚ ਦੀਆਂ ਮੱਦਾਂ	ਖੇਤਰ			ਔਸਤ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
	I	II	III		
1	2	3	4	5	6
1. ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ					
(1) ਸਥਾਈ	37755	18497	-	23776	29
(2) ਅਸਥਾਈ	1071	1638	-	1483	2
2. ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	16864	11962	-	13306	16
3. ਬੀਜ	1345	1167	-	1216	1
4. ਸੰਦ	1536	858	-	1044	1
5. ਕੰਮੀ	-	-	-	-	-
6. ਟਿਊਬਵੈਲ/ਖੂਹ	3073	8566	-	7060	9
7. ਸਿੰਜਾਈ ਖਰਚੇ	-	-	-	-	-
8. ਰੂੜੀ ਤੇ ਖਾਦ	3839	4214	-	4111	5
9. ਕਿਰਾਇਆ	17781	28748	-	25742	31
10. ਜ਼ਮੀਨ ਲਗਾਨ	-	-	-	-	-
11. ਫੁੱਟਕਲ	4401	5687	-	5334	6
ਜੋੜ	87665	81337	-	83072	100

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਖਰਚ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੇ (31%) ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਰਾਇਆ ਭੀ (31%) ਸੀ।

6.9 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੇ ਖਰਚ :- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਲਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੈਟਾਗਰੀਆਂ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟੇਬਲ 6.9 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਕੈਟਾਗਰੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.9

ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਟਾਗਰੀ ਉਪਰ ਖਰਚਾ			
		ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6
I	40091	87665	49940	32130	27358
II	71913	81337	62840	34091	30464
III	-	-	-	-	-
ਔਸਤ	63190	83072	59295	33553	29613

6.10 ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ :- ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਚਾਰ ਕੈਟਾਗਰੀਆਂ ਉਪਰ ਖਰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਜੇ ਰਕਬੇ ਲਈ ਖੇਤਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਸਾਰਣੀ 6.10 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.10

ਖੇਤਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ, ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ				ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ				ਫਸਲਾਂ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
I	(-)46623	(-)9623	7802	12478	(-)47574	(-)9819	7961	12733	(-)23787	(-)4910	3980	6366
II	(-)16303	15697	65432	71706	(-)9424	9073	37822	41449	(-)4623	4451	18554	20333
III	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ਔਸਤ	(-)28431	5569	42380	48015	(-)19882	3895	29637	33577	(-)9804	1920	14614	16557

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਏ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ (ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ) ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਹੈ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਔਸਤ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ (-)19882 ਰੁ: ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। 'ਬੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਲਈ ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ (ਸਥਾਈ) ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਲਈ ਔਸਤ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 3895 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। 'ਸੀ' ਕੈਟਾਗਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 29637 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਅਤੇ ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਡੀ' ਜਿਥੇ ਵਾਹੀਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਦੀ ਔਸਤ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ 33577 ਰੁਪਏ ਸੀ।

6.11 ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ :- ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ (ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਨਵੀਂ ਖਰਚ) ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋਤਾਂ ਉਪਰ ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ (ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ) ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਣੀ 6.11 ਵਿਚ ਔਸਤ ਫਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਲਾਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਚਾਰ ਆਧਾਰਾਂ ਤੇ ਹੇਠ ਕੱਢੇ ਗਏ ਹਨ।

- ਏ ਕੈਟਾਗਰੀ :- ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ (ਵਪਾਰਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ)
- ਬੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :- ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਈ (ਮੁਜਾਰੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ)
- ਸੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :- ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਲਈ (ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਭੂਮੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਪੂੰਜੀ ਉਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ
- ਡੀ ਕੈਟਾਗਰੀ :- ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ (ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ)

ਸਾਰਣੀ 6.11
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕੈਟਾਗਰੀ			
	ਏ	ਬੀ	ਸੀ	ਡੀ
1	2	3	4	5
ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ				
I	(-)31082	(-)6415	5201	8319
II	(-)9782	9418	39259	43024
III	-	-	-	-
ਔਸਤ	(-)17769	3481	26488	30009
ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ				
I	(-)85.15	(-)17.57	14.25	22.79
II	(-)26.80	25.80	107.56	117.87
III	-	-	-	-
ਔਸਤ	(-)48.68	9.54	72.57	82.22

ਕੈਟਾਗਰੀ 'ਡੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (30009 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 82.22 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਖੇਤਰਵਾਰ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਖੇਤਰ-II ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (43024 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 117.87 ਰੁਪਏ) ਅਤੇ ਖੇਤਰ-I ਵਿਚ ਤਰਤੀਬਵਾਰ (8319 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 22.79 ਰੁਪਏ) ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ।

6.12 ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜ਼ਰਤਾਂ :- ਅਧਿਐਨ ਅਧੀਨ ਜੋਤਾਂ ਉਪਰ ਉਜ਼ਰਤ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ (ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਾ ਸਥਾਈ) ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਾਰਣੀ 6.12 ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਉਥੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਸਾਰਣੀ 6.12
ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜ਼ਰਤਾਂ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ	ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ
1	2	3
I	27500	75.34
II	23333	63.93
III	-	-
ਔਸਤ	25000	68.49

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਜ਼ਰਤਾਂ ਖੇਤਰ-I ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (75.34 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ) ਸੀ।

6.13 ਸਾਰਣੀ 6.13 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦੀ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਜਰਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.13

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਜਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀਫਲ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ		
ਖੇਤਰ	ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਜਰਤਾਂ	ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਫਲ
1	2	3
I	75.34	(-)85.15
II	63.93	(-)26.80
III	-	-
ਔਸਤ	68.49	(-)48.68

ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਸਥਾਈ ਕਾਮੇ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (68.49 ਰੁਪਏ) ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ (-48.68 ਰੁਪਏ) ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

6.14 ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਉਪਰ ਲਾਗਤ :- ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਦੀ ਔਸਤ ਲਾਗਤ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 6.14

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

1	2	3
ਏ	ਫੀਡ	
(1)	ਹਰਾ ਚਾਰਾ	7133
(2)	ਟਾਂਡੇ	-
(3)	ਚਾਰਾ	-
ਬੀ	ਖਣਿਜ ਖੁਰਾਕ	4542
ਸੀ	ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ	
(1)	ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਵਿਆਜ 12.50% ਸਲਾਨਾ	900
(2)	ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਘਾਟਾ 12% ਸਲਾਨਾ ਦਰ	694
ਡੀ	ਮਕਾਨ	
(1)	ਮਕਾਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਵਿਆਜ 12.50% ਸਲਾਨਾ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ	1251
(2)	ਮਕਾਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਉਪਰ ਘਾਟਾ	250
ਈ	ਫੁੱਟਕਲ	258
ਐਫ	ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	5000
	ਕੁੱਲ ਖਰਚ	20028
	ਬਲਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਰੂੜੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘਾਟਾ ਕੇ	(-)1000
	ਨਿਰੋਲ ਲਾਗਤ	19028

ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
ਦੀ
ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

ਅਧਿਆਇ - 7

ਜਨਰਲ :- ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਝਾੜ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਕਈ ਤੱਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ, ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ, ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ, ਉਪਜ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ, ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਾਹੀ ਦੀ ਲਾਗਤ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖਰਚ, ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਦੀ ਤਿੰਨਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭੌ-ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਭੌ-ਬਲਦ/ਟਰੈਕਟਰ ਅਨੁਪਾਤ :- ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ 5 ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, 72 ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ 72 ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਵਾਹੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਿਆ। ਕੁੱਲ 651.49 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚੋਂ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ 7.15 ਹੈਕਟੇਅਰ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ 178.35 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ 465.99 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਔਸਤ ਅਕਾਰ 1.43 ਹੈਕਟੇਅਰ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦਾ 2.48 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਔਸਤ ਅਕਾਰ 6.47 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ, ਸੈਮੀ ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਸਥਿਤੀ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰਣੀ 7.1 ਅਤੇ 7.2 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 7.1

ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬੇਵਾਰ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ

ਜੋਤ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ	ਜੋਤ ਦਾ ਔਸਤ ਅਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ
1	2	3	4
1. ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	5	7.15	1.43
2. ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	72	178.35	2.48
3. ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	72	465.99	6.47
ਜੋੜ	149	651.49	4.37

ਸਾਲ 2004-05 ਵਿਚ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਔਸਤ ਅਕਾਰ (6.47 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਔਸਤ ਅਕਾਰ (2.48 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਔਸਤ ਅਕਾਰ (1.43 ਹੈਕਟੇਅਰ) ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.2

ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ/ਸਾਲ 2004-05

ਜੋਤਾਂ			
ਮੱਦ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ	ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ
1	2	3	4
1. ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ			
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	0.89	1.38	2.35
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ	1.43	—	—
(3) ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ	—	—	6.47
2. ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ			
(1) ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ	1.81	2.66	4.48
(2) ਪ੍ਰਤੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ	2.90	—	—
(3) ਪ੍ਰਤੀ ਟਰੈਕਟਰ	—	—	12.30

ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਔਸਤ ਰਕਬਾ 0.89 ਹੈਕਟੇਅਰ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹ ਰਕਬਾ 1.38 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਕਬਾ 2.35 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਔਸਤ ਰਕਬਾ 1.43 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਕਬਾ 6.47 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਾਈ ਕਾਮਾ ਫਸਲੀ ਔਸਤ ਰਕਬਾ 1.81 ਹੈਕਟੇਅਰ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਲਈ 2.66 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਕਬਾ 4.48 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋਤਾਂ ਫਸਲੀ ਰਕਬਾ 2.90 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਕਬਾ 12.30 ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.3

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ (2004-2005)

ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ	(ਹੈਕਟੇਅਰ)		
	ਕੁੱਲ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	ਕੁੱਲ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ	ਤੀਬਰਤਾ
1	2	3	4
1. ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	7.15	14.50	203
2. ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	178.35	343.59	193
3. ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	465.99	886.25	190
ਜੋੜ	651.49	1244.34	191

ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ
ਤੀਬਰਤਾ = $\frac{\text{ਕੁੱਲ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ}}{\text{ਕੁੱਲ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ}} \times 100$
ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ (ਬੀਜਿਆ ਨਿਰੋਲ ਰਕਬਾ)

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (203) ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.4

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੰਜੀ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਫਸਲੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਾਲ 2004-05

(ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ	(%)	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ	(%)	ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ	(%)
	ਜੋਤਾਂ		ਜੋਤਾਂ		ਜੋਤਾਂ	
	(ਹੈਕਟੇਅਰ)		(ਹੈਕਟੇਅਰ)		(ਹੈਕਟੇਅਰ)	
1	2	3	4	5	6	7
1. ਕਣਕ	6.20	42	143.28	41	380.35	43
2. ਚਾਵਲ (ਝੋਨਾ)	5.25	36	109.63	32	327.56	37
3. ਮੱਕੀ	0.85	6	6.41	2	15.32	2
4. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ)	—	—	—	—	0.24	—
5. ਗੰਨਾ (ਬੀਜ)	—	—	3.03	1	22.86	2
6. ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ)	—	—	21.49	6	35.98	4
7. ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ)	—	—	2.83	1	1.51	—
8. ਤੋਰੀਆ (ਸਰ੍ਹੋਂ)	0.10	1	6.05	2	6.08	1
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—	—	—	—
10. ਚਾਰਾ	2.00	14	48.60	14	89.79	10
11. ਹੋਰ	0.10	1	2.27	1	6.56	1
ਜੋੜ	14.50	100	343.59	100	886.25	100

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨਾ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ ਵਿਚੋਂ ਕਣਕ ਅਧੀਨ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 42%, 41% ਅਤੇ 43% ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ, ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ ਰਕਬੇ ਵਿਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦਾ ਰਕਬਾ (ਕ੍ਰਮਵਾਰ 36%, 32% ਅਤੇ 37%) ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.5

ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉਪਜ (ਸਾਲ 2004-2005)

(ਕੁਇੰਟਲਾਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
1	2	3	4
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	41.94	41.05	42.93
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	43.06	38.65	29.26
3. ਚਾਵਲ (ਝੋਨਾ)	55.43	54.96	61.36
4. ਮੱਕੀ	22.55	25.43	24.67
5. ਗੰਨਾ (ਗੁੜ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕਰ)	—	—	10.42
6. ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ	—	15.25	17.17
7. ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ	—	7.77	13.24
8. ਤੋਰੀਆ	16.00	9.31	8.47
9. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਕਣਕ ਦੀ ਉਪਜ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਕੈਟਾਗਰੀਆਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਫਰਕ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.6

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀਫਲ ਸਾਲ 2004-2005

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
1	2	3	4
1. ਕਣਕ (ਦਾਣਾ)	26855	26261	27440
2. ਕਣਕ (ਤੂੜੀ)	4440	3936	3394
3. ਚਾਵਲ (ਝੋਨਾ)	32270	33179	36707
4. ਮੱਕੀ	12294	12981	13130
5. ਕਮਾਦ (ਗੁੜ ਤੇ ਸ਼ੱਕਰ)	—	—	12540
6. ਕਮਾਦ (ਬੀਜ)	—	54373	64512
7. ਕਪਾਹ (ਅਮਰੀਕਨ)	—	29501	32272
8. ਕਪਾਹ (ਦੇਸੀ)	—	13498	20583
9. ਤੋਰੀਆ	25600	18850	13055
10. ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ	—	—	—
11. ਚਾਰਾ (ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ)	29010	23679	23387

ਸਾਰਣੀ 7.7

ਖਰਚੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਲਾਗਤ

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ
1	2	3	4
1. ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ			
(1) ਸਥਾਈ	23776	14619	10273
(2) ਅਸਥਾਈ	1483	2401	1800
2. ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ	13306	1541	—
3. ਬੀਜ	1216	1437	1394
4. ਸੰਦ	1044	794	12283
5. ਕੰਮੀ	—	148	178
6. ਟਿਊਬਵੈਲ ਅਤੇ ਖੂਹ	7060	6223	5184
7. ਸਿੰਜਾਈ ਤੇ ਖਰਚੇ	—	47	70
8. ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦ	4111	4551	4318
9. ਕਿਰਾਇਆ	25742	27571	26089
10. ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਲਗਾਨ	—	—	—
11. ਫੁੱਟਕਲ	5334	6604	3510
ਜੋੜ	83072	65937	65099

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2004-05 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸਰੀਰਕ ਮਜ਼ਦੂਰੀ(ਸਥਾਈ) ਦੀ ਲਾਗਤ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧ (25259 ਰੁ:) ਸੀ। ਰੂੜੀ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਬਾਕੀ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ (4551 ਰੁ:) ਸੀ। ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਖਰਚ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਦੂਜੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ (27571 ਰੁ:) ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.8

ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ, ਖਰਚ ਅਤੇ ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸਾਲ 2004-2005

(ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ)

ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ	ਕੁੱਲ ਖਰਚ	ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ
1	2	3	4
1. ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	63190	36789	26401
2. ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	57957	25166	32791
3. ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	62319	28799	33520

ਸਾਲ 2004-2005 ਦੌਰਾਨ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ (63190) ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ (57957) ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦੀ (62319) ਰੁਪਏ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (36789) ਰੁਪਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਦਾ (25166) ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ (28799) ਰੁਪਏ ਸੀ। ਨਿਰੋਲ ਆਮਦਨ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੀ (33520) ਰੁਪਏ ਬਾਕੀ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.9

ਜੋਤਵਾਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ, ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਕਾਮੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਬਾਬਤ ਸਾਲ 2004-2005

ਜੋਤ ਦੀ ਕਿਸਮ	ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਾਮੇ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ	ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਕਾਮੇ	ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ
1	2	3	4	5
1. ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	8	1.60	—	—
2. ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ	117	1.62	12	0.17
3. ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ	141	1.96	57	0.79

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋਤ, ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸਥਾਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਟਰੈਕਟਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ੇ ਅਧੀਨ ਰਕਬਾ ਬਲਦਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਾਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 7.1●

ਸਾਲ 2004-2005 ਵਿਚ ਹੋਈ ਫਸਲਵਾਰ ਉਪਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਹੋਏ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ-ਵਾਰ ਯੋਗਦਾਨ

ਫਸਲ ਦਾ ਨਾਂ	ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ		ਸੈਮੀ-ਮੈਕਨਾਈਜ਼ਡ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ	
	ਜੋਤਾਂ	ਜੋਤਾਂ	ਜੋਤਾਂ	ਜੋਤਾਂ
	%	%	%	%
1	2	3	4	
(ੳ) ਅਨਾਜ				
ਕਣਕ	43	41	41	
ਝੋਨਾ	35	35	41	
ਮੱਕੀ	2	1	1	
ਕਮਾਦ	—	2	—	
ਹੋਰ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ	—	—	—	
ਉਪ ਜੋੜ ਅਨਾਜੀ ਫਸਲਾਂ	83	79	83	
(ਅ) ਤੇਲ ਬੀਜ (ਮੂੰਗਫਲੀ ਸਹਿਤ)	1	1	—	
(ੲ) ਰੇਸ਼ੇ				
ਕਪਾਹ ਅਮਰੀਕਨ-1	—	6	5	
ਕਪਾਹ ਦੇਸੀ-1	—	1	4	
ਉਪ ਜੋੜ ਰੇਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ	—	7	9	
(ਸ) ਚਾਰਾ	13	11	7	
(ਹ) ਹੋਰ	3	2	1	
ਕੁੱਲ ਜੋੜ	100	100	100	

ਸਾਲ 2004-05 ਦੌਰਾਨ ਮੈਕਨਾਈਜ਼ਡ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜੀ ਫਸਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾਵਾਰ ਯੋਗਦਾਨ 83% ਅਤੇ ਸੈਮੀ-ਮੈਕਨਾਈਜ਼ਡ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ (79%) ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।